

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

16 - 22 septembrie 1998
(Anul XXXI)

37

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Prima oară
în românește:

SEXUS de Henry Miller

(pag. 20-21)

DIAGONALE
de Monica Lovinescu:

Negaționistii de stînga

(pag. 7)

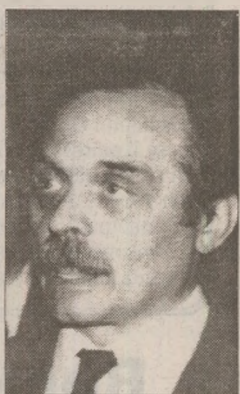
ARTE ȘI MESERII

(pag. 3)

La o nouă lectură:

MARIAN PAPAHAGI

(pag. 14)

Noua identitate a omului occidental

(pag. 12-13)

Un enfant
terrible:
ALEXANDRU
GEORGE

(pag. 5)

Festivalul George Enescu

(pag. 17)

De la neo-comunism la neo-cotrocenism

(pag. 2)

Infernul scriitorului

ÎMPLININDU-SE, la 7 septembrie, 5 ani de la moartea lui Eugen Barbu, *Adevărul* (din 5 septembrie) a publicat sub semnătura dlui Cornel Radu Constantinescu un articol intitulat *Victoria unui exclus*. Textul articolului nu conține destule indicii pentru semnificația titlului. Cine l-a exclus și de ce pe E. Barbu? Pe drept sau pe nedrept? Iată întrebări care se cuveneau puse, dacă dorim să situăm postum opera unui scriitor atît de controversat ca autorul romanului *Incognito*. Dl. Constantinescu este însă într-o pasă lirică. D-sa își închipuie raiul în care Barbu s-ar plictisi de moarte (ah, expresiile acestea!) și din care s-ar învoi anual ca să-i bîntuie prin preajmă ziaristului de la *Adevărul*. Bine că nu și nouă! Nu sînt deloc sigur că locul scriitorului cu pricina este în rai. Mă tem că e vorba de infern și că pînă și garanția purgatoriului lipsește, în cazul lui.

Așa zisa excludere a lui E. Barbu a fost, în realitate, o autoexcludere. A da vina acum pe adversarii lui literari este absolut incorect. Există elemente morale, cît și elemente literare capabile să explice marginalizarea scriitorului în ultimele decenii de viață și în jumătatea de deceniu care s-a scurs de la dispariția lui. E. Barbu a reprezentat un caz, unul dintre cele mai urîte, din literatura română a epocii comuniste. Moralmente, omul a fost un cinic, profitînd în chip oportunist de toate rînduilele și făcînd mereu jocul puterii. A început prin a-l slăvi pe soldatul sovietic și a sfîrșit prin a transforma revista *Săptămîna* într-o tribună a celui mai stupid protocronism naționalist, ca să nu mai vorbim de punerea ei necondiționată la dispoziția securității ceaușiste. Nu este revistă mai odioasă decît *Săptămîna* în anii '70 și '80, nu este vînațoare de vrăjitoare, denunț ori calomnie la care patronul și colaboratorii ei să nu fi participat, nu este nici o ticăloșie la care să nu se fi pretat. Într-un limbaj suburban, confundînd pamfletul cu înjurătura, săptămîniștii au încercat să discrediteze tot ce era valoare, ducînd campanii antiscriitoricești, antiintelectuale, antisemite și, în pofida șovinismului, antiromânești. La originea tuturor au stat orgoliul și frustrarea lui E. Barbu însuși, care nu suporta concurența colegilor de breaslă și nici critica. Ar fi vrut să facă ordine cu mîna lui în viața literară și să plătească spre a avea ierarhii favorabile.

Dacă n-ar fi decît imoralitatea omului, am trece, poate, mai lesne cu vederea anumite lucruri. Dar opera însăși ridică o problemă majoră. Romanul *Incognito* s-a dovedit a fi plagiat, ca și eseu *Măstile lui Goethe*. Reproduserile neortodoxe de care abundă *Princepele* ar trebui examinate încă o dată spre a vedea întinderea plagiatului în proza unui scriitor mult prea înclinat spre împrumuturi și foloase necuvenite. Suspiciunea că materialul (cel puțin!) al romanului *Groapa* e străin aruncă o umbră deasă asupra principalului titlu din bibliografia barbiană. Dl. Cornel Radu Constantinescu găsește mari merite nuvelistice. Desigur, E. Barbu avea mîna de scriitor. Cîteva nuvele sînt remarcabile. Nu aceasta e însă dificultatea pentru istoria literară obligată să-i afle lui E. Barbu locul, ci îndoiala că una sau alta din - dacă nu toate! - prozele, eseurile, poeziile, jurnalele îi aparțin cu adevărat.

Mulți scriitori intră, o vreme, după moarte, într-un con de umbră. Conul în care stă E. Barbu este cel mai întunecat din toate. De aceea cred că nu raiul, cu biletele lui de voie, reprezintă metafora nimerită, ci infernul în care păcatele l-au dus pe om și pe scriitor. Va veni o vreme cînd le vom discuta cu seninătate. Dar nu prea curînd.

CONTRAFORT

de *Mircea Mică*

De la neo-comunism la neo-cotrocenism

LECTURA ultimului volum, IV, din *Jumalul* lui Mircea Zăciu, dedicat celor mai întunecați ani ai „deceniului satanic” ccaușist, explică retrospectiv și deruta societății românești de azi. Lăsând de-o parte figurile patibulare ale colaboratorilor regimului, ești uluit să descoperi cât de poltroni, de duplicitari, de egoiști, de avizi de onoruri și lași erau mulți dintre cei despre care se spunea că ar fi fost „personalitățile luminoase” ale epocii. N-am să dau nume – lista e prea lungă – , însă comportamentul penibil al celor de la care se aștepta, după 1990, o atitudine demnă începe să își găscască explicațiile profunde: un popor necerit și viciat moral nu avea cum să producă altceva decât vârfuri care să îi semene întocmai.

Deși marca majoritate a intelectualilor-artiști și-au deconspirat foarte repede agenda egoistă, nutream, totuși, speranța că măcar după 1996 ei vor deveni modele morale. Aiurea. Dedulceții la onoruri, călătorii în străinătate, posturi calde, cea mai mare parte a noii nomenclaturi culturale s-a bulucit imediat după caderea lui Ceaușescu, spre noua stăpânire, oferindu-și, în cel mai curat stil mercenar, serviciile. Continuitatea era perfectă: filiera Gogu Radulescu a fost prompt înlocuită de filiera Ion Iliescu...

Nu mai e cazul să spun că vechile găști au continuat să funcționeze perfect, într-un sistem de intrajutorare mai ceva decât cel al lui Stoica-Caritas (cacofonia nu e întâmplătoare!) Un filmuleț în care Păunescu se autoprosală, în 1993, la o aniversare, ni-l arată pe timidul Marin Sorescu silabisind muțeste, într-un colț, binișor „afumat”, înțelepele texte ale cuturii cântec „fo(l)chist” al celui care nu a fost încă judecat pentru contribuția la morțile de pe un anume stadion ploieștean. Un oarecare scriitor de „filitic” literare, proaspăt posesor al unci vile la Cluj, călătorea prin lume ca „observator” la diverse întâlniri scriitoricești, unde tăcea mâlc (poate devenea mai vorbăreț la întoarcerea acasă, când, probabil, trebuia să dea raportul despre călătorie...) Cățiva artiști plastici „dizidenți”, spune Mircea Zăciu, aveau pașaport „special”, călătorind unde și când aveau chef. Unul dintre ei, în ciuda ascendenței familiale destul de suspecte din punct de vedere politic, a făcut o fulminantă carieră directorială tocmai când la putere ajunsesse Iliescu-cel-obsedat-de-legionari... Încurcate sunt căile intereselor de partid și de stat...

Să ne mai mirăm că, posedând influență, abilitate și un rar talent de a amesteca albul cu negrul, astfel de personaje au contribuit enorm, fie și numai prin ambiguitatea lor, la marginalizarea, discreditarea și, în cele din urmă, la disprețul evasi-general față de dizidenții autentici ai perioadei post-Goma: Dorin Tudoran, Mircea Dinescu, Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Radu Filipescu, Dan Petrescu, Liviu Cămpășan și echipa de la Iași... Pe zi ce trece, rolul lor în situația de colaps moral al societății românești mi se relevă cu o limezime revoltătoare.

Cu aceste premise, cu complicitatea vinovată a multora dintre intelectualii respectați (dovadă că esteticul și eticul nu au avut la noi, și nu au, nici un punct de contact!), în fruntea țării s-au căratat tot felul de nulițăți, de hulpavi devoratori de onoruri, funcții și imense avantaje materiale. Nu mă refer acum la regimul neo-comunist al lui Ion Iliescu, în legătură cu care lucrurile sunt limpezi. Vorbesc strict despre fostă opoziție, despre așa zisii reprezentanți ai „societății civile”, care imediat ce condițiile au devenit prielnice, s-au plasat în poziții avantajoase, pomind la rătăcit din visteria țării, după ce ani de zile s-au îmbuibat cu grant-uri, fellowship-uri, donații, diume Vest și alte mizilicuri plăcut foșnitoare.

Cu chiu, cu vai, după ce neocomuniștii lui Iliescu n-au mai lăsat nici urmă de carne pe scheletul debil al țării, „ai noștri” au ajuns să guverneze! Luându-i gura pe dinainte, crezându-se tot în fața admiratorilor din străinătate, cărora le țineau discursuri sfărâtoare, doar doar îi vor îndupleca să cotizeze mai generos

pentru „schimbare”, au apucat să promită costelivilor români raiul pe pământ. Că vor micșora taxele și impozitele, că vor eradica abuzurile, că-i vor pedepsi pe vinovați, că adevărul despre crimele din decembrie '89 va ieși la suprafață, că democrația va triumfa, că vom intra urgent în N.A.T.O., că miliardele de dolari ale investitorilor vor cârpi stricăciunile vandalilor iliescieni, că președinția se va muta din noul simbol al dezastrului național, Cotrocenii, că poporul nu va mai fi supus la sacrificii, că singurii sacrificii vor fi conducătorii...

Să auzi și să nu crezi! Piața Universității, unde se debitau cu o vervă diabolică toate aceste minunății, lăsase în urmă și eroismul Tien-An-Men-ului, și splendoarea civică a Pieții Wenceslas din Praga, părea mai minunată decât clădira imensului Parlament din Budapesta, ce mai, Geto-Dacia își recăpătase măreția pe care n-o mai avusese din zorii nașterii sale pe Coloana Traiană din Roma (observația lui Călinescu, din finalul „Istorici...”, cum că pe Coloană, noi, dacii, zăcem în lanțuri, era, nu-i așa, răutăcioasă...)

Au trecut săptămânile, au trecut lunile, au trecut și anii. Era destul să-i reamintești președintelui neo-cotrocen că a ajuns la putere semnând (prosteste, ce e drept, și totalmente inabil politic) idilicul Contract cu România, pentru a te declara discipol al lui Vadim și căutător penibil de noduri în papură. A trecut și guvernarea Ciorbca (despre care nu poți spune decât ca-n „poanta” unui banc ardelesc: „Ce-o fi vrut? De ce-o mai fi venit și omul asta?”), iată-ne, din bizantinism în bizantinism, tot mai aproape de buza prăpastiei, sub guvernarea Vasile... După ce marele jurist Ciorbca inclusese în buget milioanele promise de pupila constantinesciană, Sorin Dimitriu, minciuna a ieșit la suprafață cu o violență ce i-a speriat până și pe finanțistii fără nici un Dumnezeu ai lui Daniel Dăianu...

Când au dat acești oameni dovadă de nebunie: atunci când au evaluat fiarele vechi ale „iepcii” la nivelul corporațiilor americane, sau acum, când au hotărât să vândă totul pe 1 (unu) dolar? Nu de alta, dar cel care a girat legea bugetului de stat e una și aceeași persoană - onorabilul urmaș al călugărului Vasile, președintele Constantinescu. Firește că nimeni nu-i putea cere să se priceapă la economic (deși în confruntările televizate din campania electorală ai fi zis că a luat Nobelul pentru conceperea miracolului economic al Japoniei). Însă oricine l-ar fi iertat dacă, odată comisa porcărie de către dl. Dimitriu, l-ar fi chemat pe acesta și, în piața publică, i-ar fi tras câteva soldățești picioare în fund...

Că ipochimenul cu ochelari fumurii încearcă să ne „aburească” iarăși, spunând că un miliard de dolari s-au împotmolit la graniță numai din cauza vitezei cu care se îndreptau spre România, ține nu de ticăloșie (cu asta ne-am obișnuit: în ultimii ani ca a ajuns principala trăsătură a clasei politice naționale), ci de bestialitate. Iar patronul său direct, Emil Constantinescu, continuă să-l coplescă cu titluri și onoruri. Culmea nesimțirii este că acest vorbitor cu mâinile de limbă engleză a fost decretat omul de legătură cu afacriștii americani! Dacă dl. Constantinescu își imaginează că occidentalii iau deciziile economice importante în cadrul discuțiilor tepe, desfășurate cu translator, înscamnă că e cazul să se reîntoarcă la colecțiile sauc cu pietricele.

...Și mai înscamnă că anii petrecuți la Cotroceni n-au făcut decât să-i accentueze lipsa de caracter manifestată încă de pe vremea când îi purta lui Corneliu Coposu mapa. Să ne mai mirăm că, sub un astfel de președinte, parlamentarii pretind cu voci grohătoare (nu știu cât din cinism și cât din bataie de joc, tocmai când cioclii de la finanțe ne iau, din ochi, măsura viitoarelor sicrie), mărirea salariilor. Asta ca să vadă și orbii cât de tare se sacrifică săracii conducători...

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

DIN februarie până-n iunie mi-ai adresat opt scrisori, semnate ferm A.C., câteva dintre ele fără versuri. Neînțelegerea, confuzia regretabilă ce s-a produs înainte de perioada menționată nu mi-o explic decât prin acea fatală coincidență de nume. Se poate să mă fi și înșelat. Un răspuns vine cu atât mai târziu cu cât scrisorile sosec și se adună cu zecile în fiecare lună. Le colectez și le citesc în ordinea sosirii. Lumea e plină de grafomani cu pretenții, și a-i mulțumi e utopie curată. În ceea ce vă privește, m-a impresionat insistența dv., răbdarea în a vă demonstra cauza, de a limpezi relația și comunicarea, buna imagine și părere care vreți să nu se năruie dintr-o eroare, speranța bunului psiholog care sunteți, pentru care stima mea e nemărginită. Scrisoarea din mai, (fără versuri), este o pagină cutremurătoare de sinteză asupra situației copiilor vagabonzi, asupra violenței care proliferază și care stă să dea în nebulie. Aveți vocația prieteniei, viața se pare că nu v-a răsfățat, poezia rămâne singura mângâiere, coplesitoare prin simplitatea și puritatea ei, în toată amărăciunea pe care ne-o provocăm unii altora. Cât eșec poate suporta un suflet de femeie și câtă dezamăgire? Poezia dv. este de la un capăt la altul o confesiune-rugăciune, un murmur care se consumă consolator, cadența lui se absoarbe cuminte, fără strălucire intensă, fără ecou spectaculos. Și de aici eșecul celui dosar depus și retras. Răspunsuri la întrebările proprii aveți, inteligență, sensibilitate, luciditate și mai ales putere de a îndura. Concurența e mare, e neistovită. Două strofe din *Luna*, prima strofă din *O.K.*, *Convertirea*, *Frunze*, ultimele două strofe din *Vid*, izbutite versurile 5 și 6 din *Ispita*, *Icar*, cu finalul „Voi vâsli printr-un val de pământ”, tristă-lină *Nefiinta*, toate acestea arată selecția mea, locurile fericite în care se văd resursele dv. lirice. Și prima strofă din *Timpul*, *Iluminare* în întregime. V-aș spune însă, ca să fiți prevenită: nu vă răniți sublim de cuvintele mele, ci încercați să vă înfrângeți timiditatea, pentru că poate și de asta depinde ca munca la acel dosar umilit să întoarcă după nu multă vreme lucrurile spre reușită. (*Anda Codrescu*, București) ● Opțiunile mele sunt : *Magdalena*, *eu*, *Destin* (numai până la *inșii galbeni*), primele trei versuri din *Timp în contratimp* și *Perspectiva peninsulară*. Celelalte sunt doar interesante, dar mai puțin izbutite sau deloc artistic, varianta lor cea mai bună urmând să se scrie mai târziu. (*Andrada Ganea-Vissarion*, Tâgoviște) ● Impulsul spre poezie există, stângăciile sunt normale așa spune. În faza în care vă aflați, sufletul dv. se exprimă liber, dar din păcate prin formule la care renunță repede cei ce nu mai sunt la primele încercări. Poezie de notație, pasteluri. Cred că puteți mult mai mult. Transcriu *Disperare*: „Zăpada de ieri/ se sufocă/ sub tropotul aspru/ al lunii./ îi simt, fără să vreau/ răsucirea./ și-i gust timpuriu/ disperarea”. (*Iulia Cioceanu*, București) ● Modelul eminescian se diulează în banalitate în *Destin*, în *Sentinta*, în *Se pierd*. Și iată cum: „Lumina astrului s-a stins/ Pierind spre altă lume/ Și-n loc o cruce s-a aprins/ Care năicând apune/ Străluce ca un ideal/ Pe cerul deznădejdiei/ Vestind printr-un destin fatal/ O mare de primejdii”. (*Cristinel Gelu Dădal*, București) ● Câteva din poezii vi le-am mai citit, mi le-ați mai trimis, m-am exprimat pe marginea lor (*Nocturnă*, *Vârsta*). Chiar și scrisoarea este construită după schema uneia mai de demult. Aparent nepăsătoare în momentele de inspirație, apoi curioasă cu lentore să aflați efectul asupra cititorului, între părerea mea și aceea a medicului care vă cunoaște, mă întreb, oare pe care o veți alege ca potrivită? Din mărturisire: „Scriu cel mai ades în momentele de rătăcire vecine cu nebunia, în nopțile de insomnie, în plimbările nocturne spre nicăieri”, înțeleg că scrisul este pentru dv. o terapie, un mod de a vă echilibra și descărca de zgurele unor stări proaste. Dar după ce momentele de rătăcire au trecut și vă reveleți în liniște produsele literare, nu profitați de răgaz ca să le aduceți îmbunătățiri, să le apreciați valoric, cu alte cuvinte să le lucrați, cum face tot omul cuminte? Sunt câteva, în selecția de-acum, care ar putea fi păstrate într-o antologie amuzantă, de sertar: „Suiete smeada stea sterilă/ într-o galaxie nudă/ îi vād pântecul de javră/ și-i citesc în cerul gurii/ o furie ne-ncepută./ Coace-adânc în sânu-i strepez/ lovitura de copită/ care paște-n ceara mă-sii/ doar lumină luminândă.” (XXX), sau acest poem intitulat *Anunț*: „Prin cuvinte de sărbătoare/ mă pregătesc să le spun moartea/ Întâi exersează cu ușile dintre *curcubeu* închise./ privesc apoi ploaia bătrână pe care/ va trebui s-o joc/ urmez pas cu pas terapia/ impletirii în somn/ trec printr-un dezmaț de mână/ și în cele din urmă descopăr mica publicitate.” Sunt convinsă că naiba nu este chiar atât de negru cum vreți să pară, și că vă puteți face și singură un pic de ordine în despletitul dv. scris. (*Vera Marcu*, Oradea) ● Talentul de care dispuneți mai are până să se lămurească. Cititul în cenaclu încă vă este util. La vârsta fragedă pe care o aveți, ați scris și câteva versuri care mi-au mers la inimă. Ultimul vers din *Mers*, ultimele două din *Ploaie*, ultimele patru din *Fără titlu*, poemul *Biserici* e presărat cu momente bine promițătoare, *profundele frunze* din *Către frunze* e o sintagmă interesantă, poemul *Zidire* interesant, poate cel mai important din grupaj, și terțina finală din *Dă-mi drumul*. Pastrez numai fotografia deocamdată. (*Alina Buda*, elevă, Ploiești).

România literară

Editata de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fiorescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Inela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

ARTE ȘI MESERII

VARA aceasta, ministrul educației naționale a putut fi surprins pe micul ecran în postura inconfortabilă de țintă a unor atacuri frontale, lansate de un batalion de ziariști agresivi, acoperiți de pe tușă de artileria strategică a părinților frustrați. Toți aceștia se interesau, retoric, încotro ar putea s-o mai apuce absolvenții de liceu care – vai! – nu vor promova nici a doua oară bac-ul, văzându-și visurile universitare spulberate brutal. Oarecum firească în anomalia ei, întrebarea presupune un răspuns extrem de simplu: *spre mulțimea de îndeletniciri și profesii care nicaieri în lume nu reclamă diplome academice, bucurându-se totuși de respectul obștesc și de o stare materială prosperă*. Semi-instituționalizat de comunism în România și legitimat de un discurs egalitarist pervertitor, *drumul care conduce axiomatic în line dreaptă de la grădiniță către universitate nu este deloc normal*, ci exact dimpotrivă, e simptomul unui sindrom perceptiv deviant.

Pe vremea bunicilor noștri, a fi instalator, lăcătuș, croitor, faianțar, tâmplar, mecanic, tipograf, tinichigiu, cofetar, tapițer, zugrav, sau *ciubotar*, cum spunea nenea Iancu (ca să evit numele modern, discreditat politic, al meseriei în cauză) reprezenta garanția unui statut economic, social și civic onorabil. Mai mult decât atât, confreriile meșteșugărești (de tipul bresle, ghilde etc.) au avut dintotdeauna orgolii de castă și o anume condescendență față de conțopiiști sau alte specii de coate goale și de scîrța-scîrța pe hirtie.

În timpul comunismului dejist, încă mai existau în România diverse școli profesionale: unele post- și altele para-gimnaziale. Liceele (de tip Potemkin) de la Cucuieții din Deal, de la Pătirlagele sau de la Palilula nu-și începuseră încă lamentabila carieră, producătoare de vize în alb pentru accesul neeîngrădit în lumea universitară. Abia în timpul dictaturii ceaștiste, respectul pentru *insul activ, ireproșabil calificat profesional, dar cu studii generale de altitudine medie și mică*, s-a ruinat total. Fostele școli profesionale s-au transformat peste noapte în așa-zise *licee industriale*, multiplicând pe bandă un produs de tipul cel mai straniu – *nici cal, nici măgar*. Fără nici o calificare practică, ignorant și în plus plin de ifose, un model la scară redusă al tovarășei-academician-doctor-inginer, care trimitea după oxigen lichid cu galeata. Prin escalada impetuoasă în această direcție, s-a ajuns la devalorizarea definitivă – și pînă la proba contrarie ireversibilă – a certificatelor de absolvire și a diplomelor, a doctoratelor, a docențelor sau a altor distincții academice, cu care s-au auto-gratificat toți activiștii. Vreme de mai bine de un sfert de veac, începînd cu învățămîntul primar și sfîrșind cu nivelele de vîrf ale cercetării, nu s-a mai pretins nimănui *să știe sau să facă ceva*: ci doar *să acționeze și să activeze*.

Simplă înainte de 1989 în aberația ei lineară, situația s-a complicat enorm în prezent. La opt ani după falimentul comunismului, sistemul de învățămînt caucionat de el *se află încă în dispozitiv*. Imediat după interviul de care vorbeam, examenul de admitere în licee a venit să confirme ipotezele ministrului. Un număr simptomatic de licee au rămas cu locurile neocupate prin concurs, sau nesolicitate, dovedind că la Afumați sau la Hirtoapele – cu tot respectul pentru

comunitățile în cauză – nu este neapărat nevoie de instituții post-gimnaziale. Supuse la testul bacalaureatului din vara aceasta, o bună parte dintre liceele municipale – mai ales cele numite *industriale* – s-au dovedit perfect nefuncționale. Cît despre gimnazii, multe se achită greu de sarcinile minimele aferente unor școli primare: alfabetizarea și inițierea în aritmetica elementară. Că este așa o va (re)confirma negreșit examenul de capacitate, cu premiera în vara viitoare.

Și poate astfel se va demola, în fine, și mitul sistemului de învățămînt performant, pe care chipurile l-am fi moștenit de la regimul comunist. Fiindcă în realitate, excelența – incontestabilă – a unei părți restrinse dintre cei școliți în anii postbelici a fost obținută nu *grăție* sistemului, ci *împotriva* lui. Unica virtute a acestui sistem a fost capacitatea lui de a stimula împotrivirea unei elite instruite para-instituțional (în familii cu tradiție intelectuală, sau doar în medii în care respectul tradițional pentru știința de carte al omului simplu de la noi s-a păstrat). În fapt, între grupul minoritar de profesioniști care s-au menținut ca prin minune la nivelul standardelor internaționale și marea masă a absolvenților – de la nivelul de jos și pînă la virfurile cercetării științifice – a *fost și a rămas un hău adînc!*

Din păcate, subiectul este în continuare *tabu*, alimentînd iluzii autograticante pernicioase. Singurul care a rupt în mod public contractul tăcerii în această privință a fost profesorul Marga: el însuși un astfel de produs de elită, antrenat prin rezistență la presiunile sistemului și, după modesta mea părere, cel mai competent, mai inspirat și mai decis ministru al Învățămîntului de după Spiru Haret. Testele pe care le-a inițiat vara aceasta au demonstrat că *împăratul era gol*: învățămîntul ceaștist a multiplicat pe bandă analfabeți și semidocti titrați de toate calibrele.

ASTFEL am ajuns să avem clase post-gimnaziale, zise *de recuperare*, pentru însușirea tablei înmulțirii; elevi premianți ai unor gimnazii de prestigiu, care au memorat conștiincios la geografie lista combinatelor falimentare de porcine, ovine și bovine, dar bănuiesc că India este o insulă în Pacific și sint incapabili să localizeze Grecia pe vreun continent oarecare; liceeni convinși că „după asasinarea la Sarajevo a regelui Ferdinand și a reginei Maria, a venit pe tronul României prințul Carol I” (citad dintr-un extemporal la istorie, afișat la vedere în holul Colegiului Național Sf. Sava!); absolvenți de liceu care susțin ritos că un faimos pasaj din Caragiale (*cu giubenul în cap și cu sticlele în ochi*) ar aparține lui... Mircea Dinescu și ar fi fost produs expres pentru un editorial din *Academia Catavencu*; profesori de limba română care fac dezacorduri grave ale articolului posesiv-genitival în lucrările de gradul I; redactori în mass-media care spun și scriu nonșalant *“acest flagrant grav”*, ca *“urmare a flagrantului”* etc...; ingineri aflați sub nivelul elevilor de la fostele *Școli de Arte și Meserii* (dintre acelea pe care le absolvise Brîncuși și a caror nostalgie persistă, după cum am putut constata, în cele mai diverse sfere de activitate); cercetători științifici din rețeaua Academiei care nu vorbesc nici o limbă străină; în fine, miniștri și parlamentari al caror

nivel cultural, etalat sfidător în văzul nației, face orice comentariu de prisos.

În condițiile date, practic, tot eșafodajul mistificator s-ar cuveni demolat și *sistemul educațional reconstruit, treaptă cu treaptă, într-o viziune piramidală*.

Pornind de jos în sus, atîta timp cît se menține ca formă de instruire obligatorie prin lege, *gimnaziul* nu intră deocamdată în discuție, decît în măsura în care va trebui să-și recîștige statutul și prestigiul din trecut. Ce se poate face însă cu inflația de licee parazitare? Cele nesolicitate s-ar putea ușor reconverti în *școli profesionale*. În dezbaterile publice inflamate din ultimul timp s-a amintit insistent de instituțiile post-liceale, dar nu și de urgența reînființării școlilor profesionale, o alternativă viabilă pentru ficțiunea pedagogică a liceului industrial. Socialmente vorbind, cîștigurile unei astfel de inițiative ar fi imense. La acest nivel ar fi instruită o pătură producătoare, cu pregătire generală de opt ani, urmată de inițierea în secretele unor meserii înrudite în multe privințe cu arta. Astfel, numai un segment al absolvenților de gimnaziu ar mai rămîne să fie orientat spre licee teoretice, readuse în matca lor inițială: formația de *cultură generală autentică*, inclînind – cu moderație – balanța fie în direcția științifică, fie în cea umanistă.

NICI după liceu, drumul nu conduce în mod inevitabil către studiile universitare – cum am fost condiționați în mod pavlovist să ne închipuim. Și aici ar fi loc pentru o treaptă intermediară, care așteaptă să fie redefinită și legitimată obștesc în România: instituțiile post-liceale non-universitare, producătoare de asistente medicale și sociale, de institutori, de auxiliari-arhitecți, de cosmeticiene, de tehnicieni dentari sau de operatori de programe, profesii atît de căutate, de respectate și de prospere în vest.

Facultățile ar fi, în sfîrșit, scutite de asaltul autumnal al bacalaureaților semianalfabeți, care transformă admiterea într-un cașmar periodic pentru profesori și într-o probă de rezistență fizică pentru elevii cu vocație intelectuală autentică (*specie fatalmente limitată ca număr*). Abia atunci s-ar putea simplifica sau chiar abandona concursurile de selecție cu *numerus clausus*, combătute energic și îndreptățit de ministrul actual al Educației. Deocamdată însă, domnul Andrei Marga are dreptate doar în principiu. Fiindcă practic, prin reabilitarea bacalaureatului de anul acesta, s-a făcut doar primul pas în această direcție. Ca să poată fi selecționat corect printr-o scrisoare de intenții, o foaie micricolă și eventual un interviu – ca în alte părți de lume – un absolvent de liceu trebuie să provină dintr-un sistem de învățămînt reformat radical la toate nivelele, începînd cu școala primară. A renunța *acum* la selecție e totuna cu a moderniza doar un tronson dintr-un lung traseu de cale ferată revoluția tehnică și, după aceea, a pune în circulație un TGV pe tot parcursul.

Din cînd în cînd, mai ales cu prilejuri electorale, se aduce în discuție proiectul vag de reanimare a *clasei mijlocii*. Dar de fiecare dată este avută în vedere exclusiv așa-numita *upper middle class* – în terminologia sociologică anglo-saxonă – adică nivelul de sus al categoriei. Interesul pentru crearea la nivelul mijlociu de jos (*lower middle class*) a unei pături active, bine califi-

cate, stimate și prospere, implicate direct în creșterea economică a nației, ar fi pentru societatea românească un cîștig enorm.

Astfel am putea redobîndi în fine meseriașii de elită de care este nevoie pentru *reconstrucția* României – în sensul absolut literal al cuvîntului. Să ne gîndim de pildă doar la criza acută de meșteșugari din București: un oraș mutilat, cu un fond locativ (vechi sau nou) insalubru, lipsit de cel mai elementar confort de tip occidental. Deși cele mai multe imobile ale urbei se află, strict tehnic vorbind, în paragină, nu poți angaja decît cu greu un zidar, un instalator de dispozitive sanitare, un parchetar, un tinichigiu, sau un tâmplar calificat. Iar cînd găsești un meseriaș veritabil, specimenul e atît de rar și de solicitat din toate direcțiile, încît preținde un onorariu cam de trei ori cît salariul unui ministru.

În România, după gimnaziul obligatoriu prin lege, școlile profesionale ar putea asigura prima formă de calificare solidă, cu spectru larg, producătoare de profesioniști de maximă utilitate și dignitate socială. Revitalizarea lor promptă ne-ar scăpa de șomajul cu diplomă și de consecințele sale frustrante: pentru părinți coșmaruri, depresii și meditații cu costuri exorbitante, iar pentru copii, debusolare pre – sau, mai cu seamă, post – universitară. În plus, instituțiile de învățămînt parazitare odată lichidate, banii economisiți s-ar putea redistribui la celelalte nivele ale sistemului. Căci a întretine aparențele butaforice și mistificante ale *egalitarismului în ignoranță titrată* este costisitor pe toate planurile și absolut pentru toți.

DAR pentru asta *trebuie abandonat modelul unilinear și monolitic* al sistemului național de învățămînt, lipsit de flexibilitate, comparativ cu sistemele din restul Europei: polifocalizate, proiectate pe numeroase nivele, fiecare cu opțiuni paralele multiple. Alături de harul pentru gîndirea abstractă există și un *dar al înfaptuirii* practice, o maniabilitate de vrăjitor – cum mi-a fost dat să vad la mai mult de un meseriaș pînă acum – care egalează volutele retorice ale unui orator, sau detenta speculativă a unui matematician de elită. Ignorînd în mod grosolan *diversitatea vocațiilor* cărora se cuvine să le răspundă școala, sistemul comunist i-a înregimentat pe toți, la gramadă, pe o cale unică, lipsită de orice atracții. De unde și disprețul pentru excelență, endemic la noi – fie ca este vorba de un tâmplar cu miini de aur, sau de un intelectual de înalt nivel.

Orientată astfel, o reformă radicală a educației a devenit iminentă, cu costurile de impopularitate aferente, ce se cuvin asumate frontal de guvernanții de azi sau de mâine, indiferent de culoarea politică. Revizuindu-și drastic scara de valori, românul va redobîndi respectul tradițional pentru meșteșug. (Încrederea în *tehnă*, pe care latinii au echivalat-o prin *ars*). Poate în acest fel se va găsi și cine să schimbe conductele suferinde din baie, să repare spîrtura din acoperiș sau aspiratorul defect, să restaureze imobile vachi, repede, bine și ieftin. Și chiar – cine știe? – o să putem vedea din nou, ici și colo, cite o instituție de învățămînt care să se recomande cu orgoliu: *Școala de Arte și Meserii* din (București)...

Monica Spiridon

ÎNTÂMPLĂRI CIUDATE

PROZELE poetului Constantin Abaluță combină expert, în dozări variabile, realismul cu fantasticul, relevând forme ale absurdului societății totalitare, ca și ale prelungerii acestuia în lumea noastră post-decembristă. Realismul consistă în raportarea la anume elemente concrete ale vieții din spațiul totalitar (sau concentraționar) autohton: congresele partidului, cuvântările fluviu ale Marelui Cărmaci, măsurile de supraveghere a societății, a comunicării dintre indivizi, printre care și aceea privitoare la regimul mașinilor de scris. Și încă altele. Iar fantasticul este al perspectivei: contururile se dilată sau se contrag fără a ține seama de criteriile „normalității”, manifestarea personajelor cunoaște „rupături”, alcătuirea lor interioară se surpă în cele mai neașteptate momente. Prevalentă în narațiunile lui Constantin Abaluță este logica simbolică, a semnificațiilor simbolice, iar nu aceea care decurge din supunerea strictă la determinările cauzale.

Indivizii care populează cele șase narațiuni din volumul lui C. Abaluță sunt marginali și excentrici. Termenii nu se suprapun. Este vorba de o lume amplasată social la margine, însă niciodată banală. Se comportă ciudat aceste personaje, au indeletniciri ciudate, participă la întâmplări ciudate și sfârșesc nu o dată ciudat.

Personajul povestirii inițiale, poreclit Gandi (e adept al non-violenței), fusese înainte de „ziua cea mare a zaveriei” paznic al depozitului cu busturi standardizate ale dictatorului. (O fi existat așa ceva?) În largile hale sutele de busturi de ipsos erau înșirate pe categorii, „pentru cancelarii, birouri și săli de ședință”, Gandi având grijă de atenta manevrare a electrostivitorului, când obiectele sacrosancte erau încărcate în camioane pentru a porni către „beneficiari”. Se mai ocupa și de igienizarea periodică a exponatelor în care, goale fiind pe dinauntru, „se puteau cuibări tot felul de lighioane, rozătoare, gândaci, coropișnițe”. Una peste alta, fapt este că „îi plăcuse acest post, cu toate greutățile lui”. Dar venind răzmerița din decembrie '89, omul se văzu nevoit să-l părăsească, întâmplare care nu numai că-l lipsise, cum s-ar spune, de obiectul muncii, căci depozitul fu făcut praf într-o clipă de asaltul mulțimilor furioase, dar trebui să renunțe și la locuința sa de la bloc, nemaiputându-și plăti chiria și întreținerea. Se mută atunci într-o stradă demolată de acela ale cărui busturi le veghease cu dragoste, într-o coșmelie rămasă în picioare prin cine știe ce minune. În jurul ei trase cu sârma ghimpată o împrejmuire în formă de pentagon, o stea cu cinci colțuri, și în fiecare colț al acesteia implanta câte un bust al fostului dictator, salvate de el din prăpăd. Ar fi trăit liniștit în această retranșare demnă, la urma urmei, din fața istoriei, dacă nu apărea întâmplarea cu ușa. Găsește pe malul lacului din apropiere o ușă pe care o cără în cămăruța lui sprijinind-o de peretele de la nord. Tot privind-o își inchipuie că poate da prin ea într-o altă încăpere, inexistentă, că i s-a marit deci locuința cu o cameră, iar de la un moment dat are sentimentul că „dincolo” se afla cineva, „un om pașnic” pe care îl aude lucrând la mașina de scris. De la un timp Gandi nu mai iese din casă, stă ciucit în pat cu

privirea țintă la ușă, din când în când se ridică s-o studieze de aproape, s-o măsoare, astfel găsindu-l prietenul său Evdochian, cioplitorul de cruci din piatră. Întrebat de Gandi cum crede el că se deschide noua ușă, înăuntru sau în afară, acesta îi răspunde că în afară, temându-se că dacă i-ar fi răspuns înăuntru Gandi ar fi tras de ușă până ce aceasta ar fi căzut peste el. Nu nimerise totuși răspunsul cel bun pentru că, încercând să deschidă ușa cum i se spusese și întâmpinând rezistență, Gandi împinge în ea cu umărul, bate cu pumnii și picioarele, îndârjit, disperat, apoi se repede în ea cu capul, până ce se prăbușește în sânge. Dus la spital, doctorul care îl ia în îngrijire este mai degrabă bucuros pentru că i se confirmă, cu acest caz, teoria sa despre „sindromul ușii găsite”.

Ascendenții literari ai personajului Gandi sunt de aflat în „suciții” lui N. Velea sau D.R. Popescu, iar mai înainte în Nastratin al lui Anton Pann sau în eroul folcloric Păcală (și la acesta dăm peste o pățanie cu o ușă!). Dar toți aceștia mai mult mimau suceala, ca formă de apărare, pe când la Gandi al lui Abaluță suceala trece în nebunie autodestructivă. Autorul este și sarcastic și compătimitor față de personajul său.

Un marginal și un excentric este și piticul Carletto, fost actor de circ, a cărui locuință este o jumătate de barcă răsturnată. Imită cu succes prin parcuri vocea dictatorului „de curând executat”, pitit după „boschete strategice”, anume alese încât ascultătorii să nu-l vadă, să-i perceapă numai prestația sonoră, spre a nu-i dezamăgi cu statura sa minusculă, în contrast cu volumul vocii. Răsplata strădaniei i-o vor depune în cutia de conserve agățată de o creanță pe care scrisese „Discursul dictatorului”. Piticul Carletto va fi însă omorât de o misterioasă organizație, *Vulturii viitorului*, ai cărei membri îi ceruseră să înlocuiască textul discursului cu altul compus de ei. Refuzată de Carletto, aceștia îl lichidează. Ce e cu această organizație și ce urmărește ea nu am prea înțeles, dar tot finalul povestirii mi s-a părut forțat, artistic nelimepezit.

PROZATORUL redevine interesant în povestirea titlulară. În zilele Congresului, cinci la număr, mașinile de scris de la „Icemenerg” sunt strânse toate într-o încăpere anume destinată și lăcătuite. Prin accident, portarul Gusti e încuiat împreună cu ele în camera sigilată și cu gratii la ferestre, de unde nu poate ieși, dar poate în schimb asculta în voie discursul Marelui Cărmaci, transmis de un aparat de radio lăsat deschis în vecinătate. Tot ascultând, ore și ore, captivul observă că-i încolțesc în suflet mari elanuri de identificare cu ce aude, de asumare a textului într-o asemenea măsură încât „simte că între el și Cărmaci se consolidează o legătură indestructibilă”. Și nu e doar atât. Se pune el însuși pe scris, la una din mașinile căreia îi sârșise lăcățul, un text liric consonant cu discursul Cărmaciului, după modelul poeziilor de prin ziare. Îi ies multe pagini pe care le ia cu sine când este eliberat din camera cu mașinile de scris. Atât că, indiferent ce scrisese, delictul e delict, încălcarea regulii, iar un fapt agravant este că pierduse și una din file, fila 17, despre care nu se știe ce cuprindea, poate ceva dușmănos. Portarul compu-

nător de versuri partinice este anchetat, obligat să scrie o declarație de dimensiunile unui roman, pus sub acuzare și judecat într-un proces a cărui atmosferă kafkiană e spartă de unele detalii comice, cum e acela cu musca ce se așază pe degetul acuzator al procurorului: „Îl auzi pe procuror spunând că mașinile de scris se închid special în timpul Congresului ca nimeni să nu scrie la ele; și că, de asemenea, mașina de scris se încuie cu un lăcățel, ca nimeni altcineva decât dactilografa, în timpul orelor de program, să nu scrie la ea. Din mână neagră a procurorului nu ieșea decât degetul arătător, nespun de lung și de alb, arătând în direcția lui Gusti cu o precizie de pistol cu luneta și care nu se retrase în întunecimea protectoare decât atunci când se așază pe el o muscă”. Culmile absurdului sunt atinse când în sala de judecată este adusă, drept martor principal al acuzării, o scândură. Sentința va fi în deplin acord cu aceste desfășurări: 30 de ani închisoare pentru subminarea ordinii de stat, condamnata având, ce e drept, posibilitatea, „dacă solicită acest lucru, să locuiască singur într-o celulă”.

Pe nefericitul Gusti îl scoate din pușcărie, după cinci ani și jumătate, revoluția. Omul vrea acum reabilitare, umblă la Parlament, la ministere, la Primărie, își scoate tot soiul de hârtii și după ce răzbate prin „tot vârtejul birocratic”, obține ceea ce dorește. E reabilitat în aceeași sală a Tribunalului în care fusese, cu opt ani în urmă, condamnat. Atât că la ieșirea din Tribunal, un camion ce venea în viteză, încărcat cu scânduri, îl ocolește în ultimul moment dar încărcătura se răstoarnă peste el și-l omoară. Era răzbușunarea „martorului principal”, gândeste înainte de a-și da duhul proaspătul reabilitat.

Dar în climatul de farsă al evoluției post-decembriste ciudatul sfârșit al fostului portar de la „Icemenerg” va trece drept „un accident cu substrat politic”. Astfel vor scrie ziarele.

ATMOSFERA de straniu este încă mai consistentă în următoarea povestire, *Omul fără vârstă*, țesută în jurul personajului enigmatic Ganimede. Acesta e un om fără vârstă pentru că nu mai avea nici memorie, i se ștersese în urmă cu șapte ani când scăpase cu viață dintr-un incendiu. Nu-și amintea nimic din trecut, iar numele Ganimede i s-a dat pentru că îl rostise în timpul aiurărilor din spital. E temător de spații deschise, nu-și părăsește niciodată cartierul, e priceput însă la tot felul de reparații și extrem de îndatoritor. Nu primește nimic, niciodată, pentru serviciile făcute, deși nu refuză pe nimeni când e solicitat. Ca personaj se alătură celorlalți ciudați din povestirile lui Abaluță, însuflețiți de pasiuni extravagante, iar câteodată numai derizorii, cum ar fi, în cazul lui Ganimede, aceea de a calcula numărul rotocoalelor de fum de țigară pe care le poate emite într-o zi de fumat, într-o săptămână, într-o lună ș.a.m.d. Și-a făcut de altfel o artă din „construirea” evanescentelor rotocoale, asociindu-l mai târziu pasiunii sale pe micuțul japonez Egyo, vânzătorul de evantaie. Formează cu el un tandem, unul specializat în producerea rotocoalelor, iar celalalt în împrăștierea lor grațioasă cu evantaiul. Scoși din gratuitatea pasiunii lor, atunci când un

întreprinzător le propune să-și proiecteze jocul pe un imens panou de publicitate, Ganimede se sinucide, aruncându-se în gol de la înălțime. În ultima clipă de viață conștientă îi revine și memoria: fusese un eminent profesor de fizică, avea 55 de ani, soția și copilul îi pierduse într-un accident feroviar din care el scăpase viu. Această dezlegare, această dare pe față a identității și repunere a lucrurilor în termenii realului despoaie personajul de mister și-i risipește aura simbolică.

Alte întâmplări ciudate în *Scrisoare deschisă* și în *30 de kilometri*, ultimele povestiri din volum. În *Scrisoare deschisă*, oglinda din frizeria lui Fred are însușiri prevestitoare și aduce ghinion, „a crăpat la cutremur și-a căzut parțial cu o oră înainte de căderea dictatorului”. În petele alburii care i se tot întind pe luciul clienții lui Fred, câțiva bătrâni din cartier, cred a desluși semne rele și unul câte unul, temători, nu-l mai frecventează. Din senin, într-o zi, oglinda din nou cade, se face acum zăndări, iar o dată cu ea, curios lucru, cade și geamul crăpat de la ușă. Curentul care se stărnește are puterea să absoarbă „așchiile cenușii” ale oglinzii sparte, să le înalte în văzduh adunându-le într-un nor sclipitor ce se învârteste mult timp „deasupra masei de gură-cască ce ieșiseră pe la porți”. Ce noi nenorociri vestesc cele întâmplare nimeni nu știe, dar toți au încredințarea că nenorocirile vor veni. În *30 de kilometri*, alte ciudațenii. Baltazar Gudu, fost pădurar, povestește cum vânașe cândva un mistreț care tocmai înghițise un pui de broască țestoasă. La spintecarea mistrețului, acesta ieși viu din el. Pipa pierdută de pădurar fusese înghițită (altă înghițire!) de o veveriță și recuperată în chip dramatic și spectaculos: un trzănet, pe vreme de furtună, despicasse stejarul scorburos din fața casei, cu tot cu veverița cea hoată, astfel ieșind la iveală obiectul pierdut și îndelung căutat.

AM EXPUS poate prea în amănunte, cum nu procedez îndeobște în cronici, materia faptică a prozelor lui Constantin Abaluță, dar am făcut-o cu un scop anume. Am vrut să arăt că acest poet de „transparente metafizice”, spre a-l cita pe Gheorghe Grigurcu, este prozator când scrie proză, oferind texte structurate de *întâmplări*. Este drept că acestea sunt „ciudate”, cum am arătat, prezentând contingențe cu fantasticul, nedesprișe totuși de realitatea terestră, și ea perceptibilă în povestiri, ca fundament susținător al construcției. Sa mai remarcăm, la sfârșit, abilitatea mânării tehnicilor surprizei, mulțimea nuanțelor ironiei și expresivitatea stilistică neostentativă a textelor acestui autor estet.

Un enfant terrible: Alexandru George (I)

ALEXANDRU GEORGE trece drept *Un enfant terrible* al comentariului literar românesc. Fără a nega *originalitatea*, uneori, avem impresia, cultivată deliberat, a personalității d-sale, acea figură circumspectă și cîrtitoare de *outsider*, pe care prozatorul și eseistul cu acest nume o arborează cu o gravă și ușor malițioasă mulțumire de sine, nu putem a nu ne referi la un fapt ce el însuși îl relevă mereu: acela de-a fi un continuator al criticii interbelice. Dar ne-am dezobișnuit, alinați și timorați cum sintem, de libertatea spiritului! Văzînd că urmașul lui Șerban Cioculescu (în primul rînd), ca și al unor Zarifopol, Ralea, Suchianu etc. e taxat ca un "extravagant", ca un "sucit", care nu prea se cuvine a fi luat în serios, nu putem a nu ne închipui că și aceste multstimabile condeie mai vechi, dacă și-ar fi deplasat activitatea interbelică în vremea noastră, ar fi fost blagoslovite cam cu aceleași etichete. TV-ul îl evită pe Alexandru George și n-am putea concepe decît că Academia și-ar deschide porțile ruginite în fața d-sale cu greutate extremă, gemînd și scrișnind din metalu-i ideologizat. Este evident că acest personaj talentat și mizantropic, inteligent și insubordonabil, ale cărui pagini caustice nu trec neobservate, incomodează și că se încearcă punerea sa în carantină un timp indefinit. I se găsesc cusururi, adesea reale, care însă, așezate sub lupă, par imense. Omul e tratat nu o dată colateral, prin considerarea unor momente izolate, prin anecdote și trăsături pitorești. Dar ceea ce contează cu precădere la Alexandru George este spiritul său critic acut, intratabil, firește discutabil în amănuntele demersului său, însă legitim și foarte semnificativ în esență. Dacă-i transcriem o întrebare ("și ce rămîne atunci din Himalaia de hîrtie a criticii literare, care a servit trecutul, în primul rînd prin *Scriitori români de azi* de Eugen Simion, colecție de recenzii și cronici fără perspectivă și distanță critică, dar în care mulți tind să vadă o autentică istorie a literaturii epocii? Și el nu e singurul, care în spirit nomenclaturist a stabilit o ierarhie, a încercat o ordine, de fapt mai mult o clasificare, supunîndu-se spiritului vremii..."), ne dăm seama clar, prin expresivitatea antitezelor, despre ce e vorba. La ora actuală, autorul *Marelui Alpha* este unul din cavalerii revizuirilor, proces fundamental al "normalizării" conștiinței noastre literare, veritabilă piatră de încercare a lucidității și onestității unui exeget, în slujba cărora se pune nu prin genuflexiuni exclusiv teoretice ori fandări decorative, ci printr-o prestație efectivă, de remarcabil efect. Un membru al unui ordin extrem de restrîns și, din această pricină, obiect, în egală măsură, de iritată contestare și de caldă prețuire...

Pe drept cuvînt, Alexandru George consideră că răsturnarea din decembrie 1989 va sta la originea tuturor realizărilor de artă ulterioare, că reprezintă poarta unei noi epoci, indiferent de configurația, desigur imprevizibilă, a acesteia. Deocamdată se manifestă un fenomen îngrijorător, cu urmări ce n-ar trebui ignorate: „«Revoluția» a reprezentat pentru literatura deja scrisă, pentru capitalul artistic deja adunat și omologat un adevărat dezastru. Ea a schimbat criteriile de apreciere, a nimicit contextul istoric, a modificat radical scopurile pentru care aceasta a fost scrisă". Intrucît toată literatura dintre 1948 și 1989 ("inclusiv aceea a scriitorului acestor rînduri", specifică Alexandru George, cu pedantă probitate) a avut un caracter intertextual, nefiînd decît rodul unei anomalii istorice. Anomalie care se vedește nu doar în textele ce co-

respund imediat programelor și directivelor puterii opresive, ci și în cele care încercau a le ocoli sau nesocoti, căci "ocolișul era tot o formă de respect față de un adversar cîștigător". Am putea completa: era o formă de autocenzură, chiar dacă se consuma în iluzia raportului pur narcisic! O altă întrebare arborescentă se arată plină de dramatic tîlc: "Și ce va rămîne atunci din toată literatura scriitorilor reprezentativi, Titus Popovici și D.R. Popescu, din fabricatele lui Baranga și Paul Everac, din încercarea de a «adînci» pe calea analizelor psihologia șta-bului pentru care s-au străduit cu ingeniozitate și chiar talent Al. Ivăsiuc și Horia Lovinescu dar și Augustin Buzura? Dar literatura «curajoasă» apărută cu voie de la poliție, micile «dezvăluiri» ale «unor abuzuri», cînd o literatură întreagă asupra universului penitenciar apărută între timp arată cum au stat în realitate lucrurile? Cine, chiar dintre cititorii cei mai naivi, va mai lua în mînă o carte ca *Delirul* de Marin Preda doar pentru că acolo s-a «reabilitat» Mareșalul Antonescu și era înfățișat mîncînd sarmale? Dar glumițele lui Marin Sorescu și abilitatea acestuia de a face pe «oțul» în fața unei situații de un tragism greu de evaluat în adevăratele-i dimensiuni chiar și de cei care l-au trăit efectiv pe pielea lor?" Dacă întrebarea transcrisă mai sus e una retorică, să vedem care sînt opțiunile criticului. D-sa consideră că va supraviețui o literatură pe care o numește "neutrală", prin împrejurarea că «eludează epoca» (totuși!), pufînd fi citiți, sub egida ei, "în regim de normalitate", o serie de autori de la Leonid Dimov la Maria Luiza Cristescu, Olga Căba, Radu Tudoran, Mircea Horia Simionescu, Barbu Cioculescu, Ioana Postelnicu. N-avem nimic împotriva, cu toate că lapidaritatea enumerării se explică, probabil, prin intenția sa de mostră și nu prin cea de cvasigeneralitate. Ne surprinde însă opinia că ar exista și o literatură care "documentează" asupra epocii, "scrisă chiar de ștăbi și interesantă ca atare, în categorii intrînd cu certitudine *Niște țărani* de Dinu Săraru, dar și *Muzeul de ceară* de Dumitru Popescu". Aceste cîții, cot la cot cu ale scriitorilor amintiți mai sus! Cot la cot cu producțiile Angelei Marinescu și ale lui Daniel Turcea, manționați mai jos, într-o manieră echivocă("În același sens [*sic!*] poate fi socotită o bună parte din lirica ultimului sfert de veac care măcar prin deviație exprimă o anume stare de spirit, contrară imaginii oficiale - și ar fi o serie lungă de nume citabile din care nu pot fi omise Angela Marinescu și Daniel Turcea")! Aci se manifestă acea "originalitate" ca ostentație a lui Alexandru George. Căci autenticitatea estetic-etică (blocul criteriilor e indi-sociabil, mai cu seama pentru "marea paranteză absurdă" ce reprezintă literatura sub comunism) nu poate fi asociată, în mod re-zonabil, cu tendențiozitatea ideologică, fie și servită de oarecare resurse creatoare (dar - să fim serioși - nu de cele ale unui avorton precum Popescu-Dumnezeu!), chiar dacă aceasta "documentează". "Documentează", oricum, nu prin propria sa conștiință malformată, ci prin valorificarea sa exterioară, de către o conștiință critică integră. La fel de dubioasă ni se pare aserțiunea potrivit căreia ar fiînța o analogie între necesitatea postdecembristă a reordonării valorilor și situația din anii "dezghețului" de după 1965, "cînd s-a putut afirma (și a fost sprijinită) divers și masiv generația lirică a lui Nichita Stănescu, apoi cîțiva prozatori interesanți, în fine, spre sfîrșit, seria debutanților tardivi". Din simplul motiv că acel "moment al adevărului" a fost din capul locului zăgăzuit de persistența cenzurii, pentru a fi urmat în curînd de o reșută în ideologizare intensivă, în restricții penibile, pe filieră stalinistă. N-a fost o nimicire a șurubului, ci doar o temporară slăbire a lui!

UN OBIECTIV al lui Alexandru George care ne trezește interesul și ne forțează respectul este cel de a surprinde și analiza fără pudibonderie fețele principale ale criticii postideologice. Putem vorbi, alături de d-sa, de un adevărat ritual al conservatorismului, care începe cu reconstituirea unei "tradiții" dogmatice. Cîțiva autori decedați sînt sanctificați, regretul și inflcărea de circumstanță ducînd la preschimbarea lor în icoane la care pelerinajele "critice" nu se mai sfîrșesc: "toți scriitorii morți în ultimul deceniu au fost declarați martiri, urmînd a fi proclamați sfinți în cel mai apropiat viitor. Lăsîndu-l la o parte pe N. Steinhardt, care a dezvoltat o vocație specială și a fost un om cu calități morale excepționale, să nu omitem a ne mira că și Nichita Stănescu și N. Velea, dar și Virgil Mazilescu sau Gr. Hagiu și Gh. Pituț în sfîrșit, mai ales Marin Preda au murit ca niște martiri, iar imaginația multora a văzut o conspirație ocultă chiar în cazul sfîrșitului, dintre al tuturor cel mai abominabil, al ultimului. "(Ce să mai spunem că la «dispariția» bietului Dan Deșliu, înainte de a i se găsi cadavrul, s-a emis ipoteza că ar fi fost răpit de... un submarin sovietic!)" O atare iconodulie presupune, pe lîngă mistificarea obiectului său, și pe cea a contextului, *id est* a însemnătății altor scriitori." În timp ce în astfel de cazuri lamentabile (în dublul sens al cuvîntului) observatorul lucid nu poate conchide decît cu amărăciune în sensul despărțirii personalității umane a scriitorului de opera lui scrisă dar nu și slăbiciunii de a-i ierta păcatele sau a i le trece cu vederea (necum de a i le transforma în virtuți), asistăm la falsificarea grosolană a realității care, favorizînd fără măsură pe unii, defavorizează grav situația altora, poate nu puțini dar mai discreți și mai merituosi". Caracteristic cu osebite ni se înfățișează cultul consacrat autorului *Moromeșilor*. Acesta e socotit a fi "*Scriitorul* cu majuscula", expresia supremă a unei generații, încercat cu "laude și omagieri pe care răposatul nu le merita decît cu totul problematic". "C. Noica se chinuie să arate cum a rezistat Preda tentației lui... Nietzsche", pe cînd Macovescu se minunează de "priceperea lui în materie de politică internațională în legătură cu «poziția României» în această privință". Contrarietă e și înălțarea prozatorului pe un pedestal etic, nejustificat prin ambiguitatea eticii sale în act, ceea ce e o "lauda improprie", echivalînd "cu o insultă la adresa celor care ar merita-o": "Al. Cernă-Rădulescu îl proclama pe Preda expresia supremă a unei generații, ceea ce e deja enorm și nejustificat, căci el a fost leat cu Dinu Pillat, Constant Tonegaru, Pavel Chihaia, Alexandru Lungu, Ion Caraion, Mircea Popovici, Mihail Crama, toți aceștia fiind situați la un alt nivel moral decît autorul *Moromeșilor*, care în compensație s-a bucurat de cea mai strălucită carieră". Lucrurile pe care noi înșine le-am afirmat adesea, se vede că nu chiar în pustiu, de vreme ce unor voci critice le e dat a se întîlni... Desigur, visul comentatorului postideologic este blamarea spiritului critic, sub motivul că, intrucît, în ultimele decenii, s-a scris o "literatură foarte bună" (ceea ce nu contestă nimeni!), și că scara axiologică s-a compus după "principii juste" (ceea ce nu mai e contestabil!), acțiunea critică ar submina edificiul, cu destulă caznă alcătuit, al literaturii noastre contemporane: "Campionii acestor concepții sînt Eugen Simion și Valeriu Cristea". Comportamentul ultimului apare ilustrat prin analiza unui articol al d-sale, intitulat *O falsă problemă*, apărut în *Literatorul* (nr. 7/1992), în care e negat neted dreptul altora la opinia critică. Fiînd părere că acei confrăți ce cutează a exprima vreo rezervă față de "gigantul" care ar fi fost Marin Preda, nu merită nici un răspuns,

V. Cristea scrie astfel: "Oricît de nobile ți-ar fi intențiile, nu intri în dialog cu ticăloșii și cu «aserțiunile» lor. Îi ajuți fără voie...". Reacția lui Alexandru George: "Și cine sînt aceștia? Un Ion Negoiescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Cornel Regman, Gh. Grigurcu și nu la urmă (căci din punct de vedere cronologic e primul), Alexandru George. (...) În loc să ia judecata lor drept un avertisment îngrijorător, el îi exclude de la o discuție firească doar prin insulte. Posesor al unei duble «evidențe», criticul care se demite astfel de la cea mai elementară obligație morală îndrăznește chiar să adauge, ritos, că problema nu există. «Întru deci în discuție ca s-o curm», adică el, Valeriu Cristea, își arogă dreptul să interzică o discuție pentru că nu-i convin concluziile la care s-ar ajunge sau doar pentru că s-ar admite că există o problemă: a «colaboraționismului» unor «scriitori, români sau străini»". L-am putea oare contrazice pe Alexandru George? Nu e indicată aci acea sumbră tendință de a monopoliza instanța critică, ce derivă, pe drumul cel mai scurt, din ideologizarea criticii, care îți pune masca "apolitismului" spre a juca un rol de agent al restaurației? Altfel spus, e postura adoptată de Eugen Simion și ciracii săi, adică, "politica de struț a inacceptării realității și a păstrării vechii ierarhii în spirit nomenclaturist".

NU mai puțin revelatoare sînt unele observații cu bătaie mai lungă, de fapt derutante, ale comentariilor postideologice, menite a stîmni confuzia, într-un mediu în care și altminteri limpezimea nu e tocmai frecventă. Același Valeriu Cristea scrie, de pildă, că: "Puțini știu la noi că Bulgakov este și autorul unei piese (...) consacrate tinereții lui Stalin". "Acum ce facem? îl taxăm drept... stalinist?". Inadecvarea comparației e tăios sancționată de către Alexandru George: "Căci e o gravă fraudă istorică să compari situația extremă în care a ajuns un permanent eretic precum Bulgakov crezînd că se poate salva (de moartea fizică și socială) scriind o piesă despre tinerețea tiranului (care nici nu s-a jucat) cu abilitatea acomodată a lui Marin Preda și jocul său oportunist cu cenzura". În continuare, se precizează că nu e cu puțină o paralelă între aderența la comunism a scriitorilor români și cea a scriitorilor ruși și dintr-un unghi de principiu patriotic: "Pentru un artist din spațiul rusesc Revoluția era a lui, a poporului, a culturii și spiritualității ruse; pentru un român a deveni treizeci de ani mai tîrziu comunist era un act de trădare în primul rînd națională și de aservire străinilor, într-un regim de ocupație militară. Una e, deci, Maiakovski și chiar Alexei Tolstoi și alta M. Sadoveanu sau G. Călinescu, dar și Maria Banuș sau E. Jebeleanu". Ov.S. Crohmălniceanu, care "a fost martor și agent al unei importante acțiuni de Partid în literatură și i-a slujit pe comuniști printr-o aderență din prima clipă și totală", acționînd ca unul din "tentaculele Partidului în literatură", se silește, în ale d-sale *Amintiri deghețate*, a "lua apărarea" lui Tudor Arghezi, care, după cum prea bine se știe, a învederat mari oscilații de atitudine față de aceleași teme și persoane, susținînd că ziaristica ar fi fost pentru poet o prestație secundară, care nu-l angaja în mod real: "E o idee care nu poate fi primită, ripostează eseistul nostru, deoarece gazetăria lui Arghezi a fost totuși ocupația sa literară principală, prin ea și-a făcut un nume, a avut de suferit rigorile închisorii și aș zice că îl și definește mai bine artistic". Poziție la care ne raliem.

(Continuare în numărul viitor)

Actualitatea culturală

Prietena mea, Adi

putuse să reziste autorității lui fascinantă. Ea a rămas de atunci la *Gazeta*, metamorfozată mai apoi în *România literară*, unde lucrează și acum cu o competență și un devotament ce nu s-au dezmințit niciodată.

Ceea ce o caracterizează mai presus de orice pe Adi este cultul prieteniei, este devotamentul dezinteresat și fără limite față de cei cărora le este prietenă. Nici o împrejurare nu-i poate modifica acest comportament. Poți să nu o vezi, să nu-i scrii sau să nu-i telefonezi vreme îndelungată, ea îți rămâne mereu credincioasă și, după un moment de amărăciune repede depășit, răspunde la chemările tale cu aceeași bunăvoință. Prietenia ei nu este legată de nici un interes. Este gata să-ți facă orice serviciu îi ceri, să-ți apere interesele, să se bucure de bucuriile și succesele tale, simplu, direct și fără rezerve. Nu cere niciodată o "contrapartidă". Adi este un caracter, în accepția pe care moraliștii francezi din Veacul Luminilor o dădeau acestui concept, plămădit pentru ei mai ales din energie, constanță și autenticitate. În ansamblul unor relații umane pe care superficialitatea, inconsecvența și oportunismul le viciază fără greș, calitatea prieteniei ei capătă un preț tot mai mare și este de neînlocuit. Hotărât lucru, Adi Fianu este un caracter.

Valentin Lipatti

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri 16 septembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Cărțile vacanței mari*. Redactor: Dorin Orzan.

Joi 17 septembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Mateiu Caragiale. Versuri în interpretarea actorului Ion Caramitru. Redactor: Ioana Diaconescu.

La ora 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Versuri în lectura lui Fory Etterle. Constantin Kavafis. Traduceri de Aurel Rău. Înregistrare din Fonoteca de Aur. Redactor: Dan Verona.

Vineri 18 septembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Rampa și ecranul*. Primul gong în teatrele țării. Radioreportaj. Redactor: Julieta Țintea.

Sâmbătă 19 septembrie, pe C.R.C., la ora 11,30 - *Cultură și civilizație. Venetia și „Secolul de aur” al picturii venetiene*. Redactor: Costin Nastac.

Luni 21 septembrie, pe C.R.C., la ora 21,30 - *Diaspora literară*. L.M. Arcade sau semnificația unui destin literar în exil. Redactor: Ileana Corbea.

Marti 22 septembrie, pe C.R.C., la ora 11,45 - *Viața cărților*. Actualitatea editorială. Redactor: Dorin Orzan.

La ora 23,45, pe Canalul România Actualități (C.R.A.) - *Scriitori la microfon*. Constantin Mateescu. Redactor: Liviu Grăsoiu.

La 0,40, pe C.R.A. - Univers literar. Redactor: Valentin Protopopescu.

CALENDAR

16.IX.1903 - s-a născut *Nicolae Deleanu* (m. 1970)
16.IX.1910 - s-a născut *Lucia Demetrius* (m. 1992)
16.IX.1910 - s-a născut *Victor V. Martinescu*
16.IX.1937 - s-a născut *Victoria Ana Tăușan*
16.IX.1943 - s-a născut *Gheorghe Schwartz*
16.IX.1994 - a murit *Nicolae Mărgescu* (n. 1928)

17.IX.1823 - a murit *Gheorghe Lazăr* (n. 1779)
17.IX.1856 - s-a născut *George Bacovia* (m. 1957)
17.IX.1881 - s-a născut *Moses Gaster* (m. 1939)
17.IX.1888 - a murit *Iulia Hasdeu* (n. 1869)
17.IX.1921 - s-a născut *Tiberiu Tretinescu* (m. 1977)

17.IX.1921 - s-a născut *Gica Iuteș*
17.IX.1939 - s-a născut *Nicolae Ioana*
17.IX.1948 - s-a născut *Maria Urbanovici*
17.IX.1951 - s-a născut *Dan Ciachir*
17.IX.1983 - a murit *Horia Lovinescu* (n. 1917)

18.IX.1831 - a murit *Vasile Cârlova* (n. 1809)
18.IX.1905 - s-a născut *Igor Block* (m. 1988)
18.IX.1924 - s-a născut *Stelian Filip*
18.IX.1931 - s-a născut *Valeriu Sârbu*
18.IX.1967 - a murit *Tudor Șoimaru* (n. 1898)

19.IX.1873 - s-a născut *Ludovic Dăuș* (m. 1953)

19.IX.1882 - s-a născut *Ion Agârbiceanu* (m. 1963)
19.IX.1903 - s-a născut *Marcel Breslașu* (m. 1966)
19.IX.1921 - s-a născut *Heinz Stănescu*
19.IX.1922 - s-a născut *Majtenyi Eric* (m. 1982)
19.IX.1929 - s-a născut *Grațian Jucan*
19.IX.1941 - s-a născut *Liana Corciu*
19.IX.1951 - s-a născut *Corneliu Ostahie-Cosmin*
19.IX.1973 - a murit *George Popa* (n. 1912)
19.IX.1992 - a murit *Cella Serghi* (n. 1907)

20.IX.1865 - s-a născut *Gheorghe Catană* (m. 1944)
20.IX.1866 - s-a născut *George Coșbuc* (m. 1918)

20.IX.1896 - s-a născut *Scarlăt Callimachi* (m. 1975)
20.IX.1910 - s-a născut *Tășcu Gheorghiu* (m. 1981)
20.IX.1912 - a murit *N. Burlănescu-Alin* (n. 1869)
20.IX.1918 - s-a născut *Adina Arsenescu*
20.IX.1923 - s-a născut *Cecilia Dudu*
20.IX.1928 - s-a născut *Nicolae Mărgescu* (m. 1994)
20.IX.1937 - s-a născut *Petre Got*
20.IX.1940 - a murit *Constanța Marino-Moscu* (n. 1875)
20.IX.1940 - s-a născut *Ion Iancu Lefter* (m. 1991)
20.IX.1945 - s-a născut *Mircea Săndulescu*
20.IX.1966 - a murit *Marcel Breslașu* (n. 1903)
20.IX.1986 - a murit *Iorgu Jordan* (n. 1888)

21.IX.1864 - s-a născut *Elena Văcărescu* (m. 1947)
21.IX.1933 - a murit *Nicolae Milcu* (n. 1903)
21.IX.1938 - s-a născut *I. Constantinescu*
21.IX.1961 - a murit *Claudia Millian* (n. 1887)
21.IX.1992 - a murit *Ion Băieșu* (n. 1933)

22.IX.1904 - s-a născut *N. Argintescu-Amza* (m. 1973)
22.IX.1907 - s-a născut *Orosz Iren*
22.IX.1914 - s-a născut *Alice Botez* (m. 1985)
22.IX.1922 - s-a născut *Virgil Nistor*
22.IX.1930 - s-a născut *Eugenia Tudor-Anton*
22.IX.1938 - s-a născut *Augustin Buzura*

PROTESTE

La Uniunea Scriitorilor a avut loc miercuri 9 septembrie a.c. o Conferință de presă consacrată consecințelor grave care ar rezultat din eventuala aplicare a TVA-ului pe cărți și ziare. Publicăm mai jos textul protestului redactat de participanții la Conferința de presă, precum și un protest similar al participanților la Salonul de carte de la Constanța.

În anii '80, serile, se auzea prin blocuri un strigăt: "S-a luat lumina!". Guvernul lui Ceaușescu vrând să economisească energia electrică, în loc să re tehnologizeze mamuții industriali, ataca puținele procente ale consumului individual și ale iluminatului public. Câte tâlhării se vor fi comis pe întuneric și câte cărți vor fi fost împiedicate să citească românii în acei ani n-o poate spune nimeni.

Și iată că, pentru iluzorii miliarde, guvernul de azi vrea să introducă TVA-ul pe cărți și ziare. E drept, taxa pe valoare adăugată ține de normalitatea economică. Dar, într-o țară condamnată încă să-și subvenționeze găurile negre din industrie, această măsură financiară are un efect mortal asupra unui domeniu a cărui rentabilitate nu se măsoară în bani. Că așa stau lucrurile o arată scăderea drastică din ultima vreme a producției în sectorul poligrafic și editorial. În lunile ianuarie - iunie 1998 producția în acest sector a scăzut cu 69,8% față de cea din aceeași perioadă a anului trecut, în timp ce, pe ansamblul industriei, scăderea a fost de 18,6%.

Ideea introducerii TVA-ului pe cărți și ziare nu i-a venit prin minte nici guvernului Văcăroiu care altfel, n-a dat semne că ar fi prețuit opinia publică sau cultura. Că efectul măsurii asupra bugetului țării e infim o știu, fără îndoială, guvernanții noștri, care își maschează inabil incapacitatea de a rezolva problema mamuților industriali - cauza sărăciei noastre de azi și de ieri. Ceea ce poate că nu știu e că urmarea introducerii TVA-ului pe cărți și ziare va fi dispariția culturii scrise. Iar aceasta nu e doar problema scriitorilor, gazetarilor și editorilor. Dacă istoria e în primul rând istorie scrisă, atunci măsura guvernului Vasile va duce la ieșirea noastră din istorie. Iar românii vor ajunge să strige: "S-au luat cărțile! S-au luat ziarele!"

Ziariști, editori, scriitori participanți la Conferința de presă din 9 septembrie 1998

La Conferința de presă de la Uniunea Scriitorilor au participat: Edituri: Albatros, ALL, Anastasia, Cartea Românească, Du Style, Ion Creangă, Humanitas, Litera, Mașina de scris, Nemira, Rao, Teora, Univers s.a. Ziare: Adevărul, Evenimentul zilei, România literară, România liberă, Ziua, 22. Au luat cuvântul: Gabriela Adameșteanu, Horia Alexandrescu, Petre Mihai Băcanu, Daniela Crăsnaru, Georgeta Dimisianu, Sorin Dumitrescu, Ovidiu Enculescu, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Ileana Mălăncioiu, Mihai Oroveanu, Cristian Tudor Popescu, Alex. Ștefănescu, Laurențiu Ulici, Doina Uricariu.

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

Negaționiștii de stânga

URMÂND exemplul bine cunoscutei reviste franceze de politologie *Commentaire* care, de trei numere consecutive, nu scoate de pe afiș *Cartea neagră a comunismului*, mai precis dezbaterea din jurul ei, ne vom oferi același lux al memoriei în aceste "Diagonale". Viitorul nu poate fi clădit fără amintirea precisă a crimelor împotriva umanității comise de cele două totalitarisme ale secolului, îngemănate în păcat dacă nu și în doctrina născătoare de păcat. Crima e în orice caz aceeași, ceea ce nu vor să admită cei interesați ca nazismul să fie singurul rău absolut al veacului, comunismul săvârșind doar erori, greșeli, chiar crime, dar nu crimă împotriva umanității.

Am început prin a pomeni de "dezbatere" și de fapt în această revistă, întemeiată de Raymond Aron, și la care colaborează istoricii mai importanți ai clipei de față, nu poate fi vorba de o punere în chestiune a identității în crimă a nazismului și comunismului. O singură voce, aceea a jurnalistului de la *Le Monde* André Fontaine, se ridică spre a încerca să ineeze crimele comuniste într-o istorie sângeroasă de când lumea. Ce, Japonia ocupând China n-a comis crime? Dar americanii bombardând Germania? Iar acum în Rwanda? Și așa mai departe. Argumentația schioapătă și este specifică acestui ziar al cărui optimism pervers susține o bună conștiință sistematică a stângii intelectuale. Mai există o strategie negaționistă asupra căreia va insista Revel: când te vezi absolut obligat să recunoști crime comuniste împotriva

umanității (cum a fost în Kampuchia) rămâne să negi că cei care le-au comis se purtau cu adevărat ca niște comuniști. Altfel, un jurnalist de stânga găsea că regimul lui Pol Pot era de fapt "un fascism tropical", iar altul că Stalin și Mao au fost niște "deviaționiști" care n-au urmat drumul nepătat de sânge deschis de Lenin. În restul revistei, asemănarea în păreri e esențială, iar nuanțele de interpretare privind rădăcinile ideologice, secundare.

Celebrul istoric american Richard Pipes n-a sfârșit să se mire de primirea ce i s-a făcut la Universitatea din Ierusalim cu prilejul unui colocviu asupra revoluției ruse, atunci când a afirmat ceea ce i se părea o evidență și anume că sistemul comunist a furnizat nazismului modelul Statului polițist cu Partid unic. "Pentru acest auditoriu internațional, în care se aflau destul de puțini comuniști, poate chiar deloc – mărturisește el – ceea ce spusesem a reprezentat un șoc, provocând o indignare spontană".

Ceea ce i s-a întâmplat lui Pipes acum 10 ani la Ierusalim s-a întins acum și asupra Occidentului. Dovadă felul în care a fost primită *Cartea neagră a comunismului*.

Cum spune Revel în studiul intitulat – clar – *Esențiala identitate dintre fascismul roșu și cel negru*:

"Nu vād de ce negaționismul și contestarea existenței crimelor împotriva umanității ar reprezenta delict penale doar atunci când e vorba de crimele naziste nu și de cele comuniste".

O astfel de tendință era pre-existent

la stânga. Revel amintește cu lux de detaliu cum președinta de onoare a Ligii pentru drepturile omului, Magdeleine Reberrioux a făcut parte din comisia de cercetare a marilor procese de la Moscova din 1936-37, comisie ce nu le-a găsit nici un viciu juridic sau moral. Recent, aceeași doamnă susținea într-un ziar că, natural, cele două totalitarisme nu pot fi asemuite. De data asta, presiunile au fost destul de puternice pentru a determina pe unii co-autori ai "Cărții negre" să se desolidarizeze de concluziile lui Stéphane Courtois. Așa s-a întâmplat pe un platou de televiziune și în ziarul *Le Monde* cu Nicolas Werth, autorul capitolului cel mai crâncen consacrat Uniunii Sovietice.

Jean-François Revel nu uită să-și amintească însă un alt fapt, tot atât de semnificativ: printre primii care au profetizat identitatea dintre comunism și nazism se aflau personalități de stânga de talia unui Léon Blum, apoi, venind din același orizont, André Gide, Boris Souvarine, Panait Istrati, Victor Serge, David Rousset. Și câți alții!

Norman Podhoretz își aduce aminte, într-un text, intitulat și el semnificativ *Marea lecție a Hannei Arendt*, cum, imediat după război, din scrierile ei a învățat să pună acest semn de egalitate criminală, și cum gestul părea parca mai natural decât astăzi, chiar la stânga. Părăsind tonul academic, el se indignează constatând cum, pe urmele lui Sartre, atâția intelectuali din Apus, suportă mai ușor comunismul decât anticomunismul, declarat mai departe "visceral" și "primar". Și ajunge la aceeași concluzie ca

Alain Besançon: numai judecându-se trecutul și făcându-se deplină lumină asupra lui, se vor putea salva țările care au stat sub jugul comunist.

De aceea și el – ca și cei mai mulți dintre comentatori – este uimit văzând cum, în spațiul răsăritean, și mai ales în Polonia, foști disidenți se opun ideii chiar a unui proces – fie el doar moral – furnizând astfel un argument decisiv celor pe care nu trebuie să evităm a-i numi negaționști de stânga ai crimelor comuniste.

Fără judecată, fără sentință insistă Revel – nu se poate merge mai departe. Or, batalia, așa cum susținea și Bukowski, nu s-a încheiat. Există Tibetul, teatrul unui măcel de mari proporții atât materiale cât și spirituale. Să nu omitem Laogai-ul chinez care, nici ca metode, nici ca număr de deținuți, n-are nimic de invidiat Gulagului. Dimpotrivă. Ca să nu mai pomenim de Cuba, de Coreea de nord, de Vietnam...

Judecata de care pomenea Revel i se pare cu atât mai necesară cu cât ea ar anula un argument al negaționiștilor sovietici. Ocultând natura intrinsec totalitară și criminală a comunismului, Răsăritul european justifică pe negaționiștii de stânga care pretind că acest sistem nu poate să fi fost criminal din moment ce țările ce i-au fost supuse, nu-l judecă, mai mult, uneori recheamă chiar la putere pe comuniștii de abia camuflați sub alte sigle? Pentru un astfel de proces, Estul nu poate fi ajutat decât dacă începe prin a se ajuta singur.

LECTURI

INSTANTANEE EPICE

NU SE PUTEA găsi o explicație mai plauzibilă gestului oarecum hazardat de a publica un număr de cronici literare, apărute în "Convorbiri literare", într-un volum, *Lumi narative*, decât aceea formulată de autorul însuși, Constantin Dram, la începutul unei analize incluse în cartea citată și editată anul acesta de *Sagittarius Libris* din Iași: "Într-o lume tot mai grăbită, tot mai grăbită - cu timp alocat lecturii tot mai restrâns - nu-i de mirare să cultivăm și instantaneele «cronici de cinci secunde», cum le-a denumit inspirat un scriitor din orașul înșirat sub poalele Pietricicai. Sub formă de «cronichete» sau de pagini de proză artistică sau într-o formă mixtă, astfel de texte au răspuns nevoii noastre de a controla realul imediat, nevoii noastre de a ne inocula doza necesară de lectură". ("Instantanee epice").

Am subliniat aceste idei încercând să mă conving de utilitatea adunării în volum a unor scrieri deja publicate în paginile unei reviste, cum este în cazul de față "Convorbiri literare".

Până să citesc rândurile menționate, ispita cea mai mare era să refuz a înțelege o asemenea încercare, iar motivația pe care o am și aș îndrăzni să o expun este aceea că, în ultimii ani, prea mulți critici (chiar dintre cei mai buni) și-au strâns în cărți subțirele, articolele, păcălindu-ne așteptările.

Fără a mai teoretiza asupra utilității sau inutilității unui astfel de gest și trecând peste constatarea, la-ndenă oricui, de altfel, că dacă vrem să vorbim despre o criză a literaturii, atunci la cartea de critică ar trebui să ne oprim, *Lunile*

narrative desemnate de Constantin Dram au calitatea de a înregistra și de a comenta viața aparițiilor editoriale semnificative, din punctul de vedere al autorului, în ceea ce privește proza românească între 1995 și 1997.

Între cărțile ce i-au atras atenția criticului Constantin Dram figurează: *Dicasterial* de Viorel Marineasa, *Errou fără voie* de Petru Cimpoiesu, *Gesturi* (*Trilogie a absurdului*), semnată de Emilian Galaicu-Păun, *Demonul discret*, aparținând lui Paul Eugen Banciu, *Dobitocul de țânțar*, romanul lui Cornel George Popa, două volume ale lui Răzvan Petrescu, *Oameni și umbre* de Alexandru George, *Regina străzii* sub semnătura Gabrielei Melinescu, *Nevasta lui Hans* de Nichita Danilov, *Orbitor*, romanul lui Mircea Cărtărescu, *Femeia ascunsă*, volumul de proză al lui Liviu Ioan Stoiciu și lista nu este epuizată, cei doi ani oferindu-i lui Constantin Dram șansa de a scrie "cronichete" despre cărți importante, unele chiar premiate.

Autorul *Lunilor narrative* (cu subtitlul "Întâmpinări critice") pornește în comentariile sale de la o observație generală, evidentă, în jurul căreia construiește o argumentație logică, limpede, nelipsită de lirism, care conduce (nu totdeauna explicit) la un diagnostic sigur, ce nu se vrea o judecată absolută, așa cum precizează grijuliu (poate, mai ales, față de sensibilitățile prozatorilor în cauză) în nota de la începutul "Întâmplărilor..."

Explorând sensuri și reușite stilistice ale prozelor vizate, urmărind structuri și demontându-le pentru uzul demonstrației, Constantin Dram are o scriitură

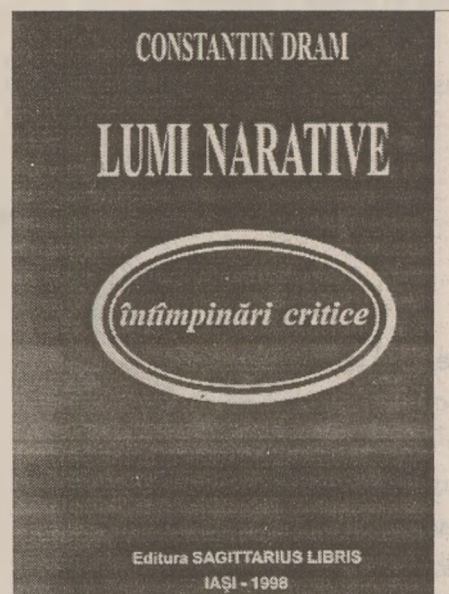
vie, în care se poate vedea pasiunea veritabilă pentru creația literară contemporană, obiectul atenției sale.

Trimiterile la cărți și autori ai literaturii universale completează imaginea pe care cronicarul o atribuie unuia sau altuia dintre scriitorii puși sub lupa exigenței critice și, alături de judecățile de valoare enunțate, fac din Constantin Dram un cititor avizat.

Cunoscând importanța unui "captatio benevolentiae" modern și adaptat regulilor criticii literare, Constantin Dram construiește cu mare grijă "începutul" și "sfârșitul" articolelor, ceea ce dă textelor echilibru.

Deși încearcă să fie obiectiv, să vadă și "punctele negre", autorul *Lunilor narrative* este exersat în diplomația critică, neducând interpretările negative până la capăt, preferând zona "caldută" de unde poate împărți laude și inofensive observații pentru care să fie sigur că nu poate fi "certat". Iată, de pildă, cum sună obiecțiile sale la volumul lui Mircea Cărtărescu, *Orbitor* (care s-a bucurat, știm bine, numai de superlative din partea receptorilor săi):

"Din păcate sau din fericire (iar această formulă este aplicabilă în cazul celor mai multe judecăți privind romanul de față) textul în toată splendida sa devenire (!) se află sub semnul barocului. Al unui uluit tip de paradă barocă, provenind din mai multe surse și intenții: tripla condiție a scriitorului (aceea de poet, de prozator, de poetician), patima notării fidele a ceea ce se vede și se aude (în sensul prescris de Caragiale), obsesia arhitectonică în scrutarea trecutului (...),

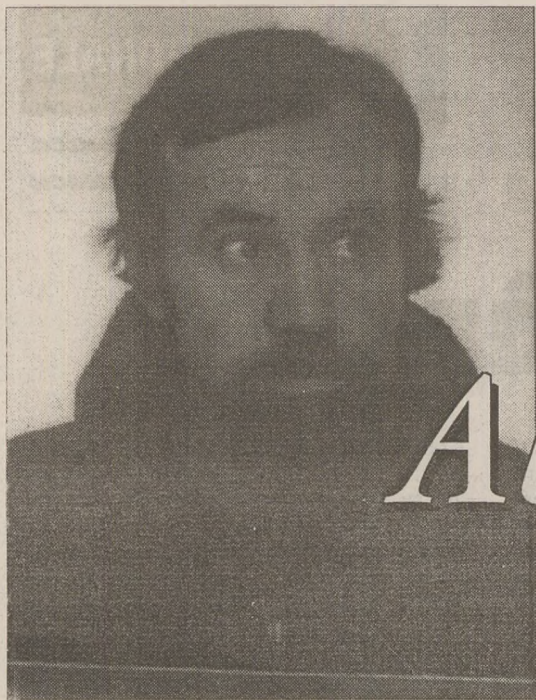

asezarea acestora sub un semn director: continuum-ul realitate-halucinație-vis, definind, într-o rapidă zicere, ceva din proza greu definibilă a lui Mircea Cărtărescu."

Scriind cu aplomb și de multe ori cu finețe, Constantin Dram are în aceste articole și unele inexplicabile stângăcii sintactice sau câteva supărătoare cuvinte recurente, între care "lecturare", "factualitate", "re-lecturare", ocupă un loc de frunte. Convingându-ne de percepția sa vie, rămâne totuși de neînțeles existența unor clișee verbale din sfera oralității, care, semantic, sunt goale.

Lumi narrative în varianta lui Constantin Dram ni se înfățișează complex, dar sunt departe de a fi "confortabile", cum crede autorul, citându-l pe Umberto Eco pe ultima copertă a cărții.

Georgeta Drăghici

Alexandru DOHI

Din cartea aromelor

Sambucus Nigra (se făcea că...)

Se lăsase cu frig
Era în vremea când Pleiadele dispar.
Mulțumită carantinei am primit un dar.
Înfocat de pojar mi-ascultam tatăl citind
Ali-Baba și cei patruzeci de hoți,
Cavalerii în patruzeci de zile prefăcuți în porci.
Patruzeci de zile s-a rugat Aladin sultanului
Spre a i se îngădui să facă o minune,
Patruzeci de zile durează călătoria
Pînă la castelul fermecat.

(așa a mirosit prima mea carte "1001 de nopți")

Nymphaea Lotus Thermalis (castelul fermecat)

De cînd mă știu tot
Încerc să-mi dau de capăt
Și nu mă mai termin:
Aud aud mă mărunțesc în cuvinte,
Ascult ascult și cresc la loc
Nopți și zile zile și nopți.

(așa miroase uitarea de sine)

Galanthus Nivalis (plutitor)

Neapărat de aer cetate -,
La început ascultam viziunea cîntatului
Cum setea mea de apă este sete de eternitate.
Lacrima căzută om cuvînt al oceanului;
Abia apoi ne-am făcut palmele căuș.

(deocamdată nimic nu miroase așa,dar sperăm)

Tussilago Farfara (în așteptarea duhului)

Cum setea mea de viziune
Neapărat morti jucăușe
Abia apele memoriei eternitate.
Pline de speranță palmele căuș.

(bucuria de a fi miroase așa)

Citrus Mandurensis (palmele căuș)

Copilule, iată năprasnicul dor
De a intra în luminile tale -
Aleg verbe ca și cum chei ar fi,
Sau cai de rară rasă:
A aburca, e prea aspru;
A pogorî, prea încîlcit năvălaš...
Da, m-aș putea TĂVĂLI în privirea ta -
Zăpezile verzi, ierburile albe, rîsul albastru.

(jucăriile ar trebui să miroasă așa)

Citrus Aurantifolia Swingle (rîsul albastru)

Scăpătat suav sleit
Din vis de belfer
Vin spre deschiderea pleoapelor: -
Primele raze de soare bemolizînd deja
Hotărîrile promise în rugăciunea de ieri seară.
Acidă recunoașterea neputinței!
Furat de fapte voi.vedea puțin: -
O zi amărui acrișoară și cotropit
De vehementă milă.

(starea de veghe miroase așa)

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Mic tratat despre plăcerea De a bea bostani ca mierea

Domnului Nicolae Manolescu

La capătul unui burlan
Se pune cel mai dens bostan
Și-n orele de după masă
Se suie răvășit pe casă
Și se suspină prin burlan
Tot mai adînc, mai diafan,
Și-atunci bostanul, din solid,
Devine luminos lichid
Evaporîndu-se prin tub
Într-un incub și un sucub
Ce te invită, triști, la dans
Pe țiglele cu fin balans,
În timp ce iarăși sub burlan
Se solidific-un bostan.

Citrus Aurantium (vehementă milă)

Soare cu dinți de smarald
Fracturîndu-și razele
De un chip crispat
Iesind din mîhnirile nocturne.

(holurile casinourilor ar trebui să miroasă așa
cînd ies cei ce au pierdut totul)

Pinus Silvestris (mîhnirea nocturnă)

Pierdut
Reprezentant al unui vis de iubire
În mecanisme realului
Firicel de nisip -
Cu orice preț armonie?
Și cum să mă aflu scîrțîind așa de strident?
Cum? Violînd fata morgana?!

(așa miros sanatoriile, și cu siguranță așa a
mirosit un poet ce a avut insipratia să se
numească LUCIDOR)

Canarium Luzonicom (violînd fata morgana)

Sleit ca un leitmotiv de
Chiar și pacea liniștea împăcarea
Dor răscolesc curentează
După lungi lecturi din poeți nebuni.

(așa a mirosit poetul learcă de sudoare, după
ce a fost hrănit cu șocuri electrice)

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

EDITIA CRITICĂ G. CALINESCU

DEBUTUL ca romancier al lui G. Calinescu, în 1933, cu *Cartea nunții*, n-a fost de loc un triumf. Dimpotrivă, a fost considerat un semieșec. Nu i-a căzut, desigur, bine autorului dar criticul își vedea în continuare de indeletnicirile sale, cu prestigiul cucerit în 1932 cu *Viața lui Mihai Eminescu*, ținând o foarte citită cronică literară în *Adevărul literar și artistic* și publicând, în 1934-1936, în trei volume, exegeza *Opera lui Mihai Eminescu*. Și, imediat după asta (un an mai târziu, adică în 1937), începe să lucreze la un nou roman. Cam în același timp, în cronicile sale literare, apare formula romanului realist, obiectiv, caracterologic (în tradiția lui Balzac și Flaubert) contestând romanul autenticității (subiectiv), în care se distingea Camil Petrescu sau Mircea Eliade. Această din urmă formulă românească ciștigase la noi, teren, în anii treizeci, fiind îmbrățișată și practică, cu deosebire, de noua generație, dar, mai ales, de Camil Petrescu în cele două romane ale sale. Cînd, în martie 1938, apare noul roman al lui Calinescu, *Enigma Otiliei*, (titlul autorului era *Părinții Otiliei*, dar editorul a optat pentru celălalt din rațiuni comerciale), cartea a recoltat aprecieri aproape unanim favorabile (excepție a făcut cronică lui Perpessicius), recunoscîndu-se aici, o izbîndă. Pompiliu Constantinescu afirma că romanul „este construit cu gîtesug sigur, pe mai multe planuri, și cu detașare epică întru totul stăpîna pe materialul uman, atît de divers și de încheat în fizionomia lui. Iată de ce vedem, în noua carte a dlui Calinescu, o vocație de prozator și descifrăm o structură epică”. Iar Șerban Cioculescu conchide la sfîrșitul cronicii sale admirative: „Roman de respirație lungă, de bogată circulație vitală, de variate mijloace epice și artistice, *Enigma Otiliei* e o operă care consacră pe autorul ei ca un romancier de acum înainte fără dificultăți”. Iar exegezele de după apariție – multe și datorate unor nume cu autoritate – confirmă marile virtuți românești ale autorului, iar în roman o strălucită izbîndă a prozei românești.

Romanul se deschide cu o scenă tipic

balzaciană, cu descrierea minuțioasă a casei lui moș Costache Giurgiuveanu (inclusiv a străzii Antim în 1909, care semnală înfățișarea marelui sat ce era atunci capitala) și a mai tuturor personajelor care vor constitui substanța narativă a cărții. Totul e aici într-adevăr balzacian și elementul obiectiv caracterologic întregeste cheia în care va fi dezvoltată această lume ciudată de bolnavă. Mai toate personajele anunțate și cele care vor intra mai târziu în scenă (mai ales Stănică Rațiu) au o hibă sau un defect biografic. Costache Giurgiuveanu e un bătrîn zgîrcit, bine rostuit în bunuri și bani, pîndit de familia sorei sale Aglaia, și neînfrînat, și din avarie și de frica morții, de a clarifica, prin acte (sau testament) statutul fiicei sale vitrege Otilia. Aglaie, ființă primitivă, este stăpîna unei familii nevolnice, cu un soț debil mintal, cu un fiu handicapat tot mintal, cu o fiică fată bătrînă (Aurica) și urîtă, fără șanse în aspirațiile ei maritale. Otilia, o frumoasă tînără orfană, capricioasă, calină și cu decizii imprevizibile, trăiește „din milă” în casa tatălui ei vitreg și se complăce, (de aceea?) a fi întreținută (deși liliată sufletește și imaculată fizic) de vîrstnicul Pascalopol, moșier bogat. Chiar Pascalopol, care pare a fi singura ființă „sănătoasă” în acest mediu insan, are și el „beteșugul” lui. Rămăsăduv, nu se recăsătorește, complăcîndu-se în situația ambiguă de protector al Otiliei, care celorlalți li se pare a fi o prea afișată relație sentimentală. Pînă și cinicul neonest Stănică Rațiu, soțul Olimpiei (o altă fiică a Aglaiei), are și el, „beteșugul” lui. Ratat avocat, fără procese, trăind din expediente, ciupeli și afaceri totdeauna necurate, în ciuda tiradelor sale sfîrșitoare de Cațavencu adaptat, e mereu un frustrat, vinînd „marea lovitură” care să-l instaleze definitiv în prim-planul vieții sociale și politice. Felix Sima, tînărul orfan care ajunge fatal în această lume tarată, e, și el, parțial, tarat. Minor încă, avîndu-l tutore pe moș Costache, e ambițios în aspirațiile sale spre a-și crea o carieră științifică de mare medic psihiatru, dar, deși o iubește ardent pe Otilia, e reținut și incapabil să procedeze ca un bărbat atunci cînd aceasta, într-o noapte de

final, i se oferă total. Memorabile sînt tipologiile din roman. Simion Tulea, soțul Aglaiei, e un maniac fără personalitate, supus total Aglaiei, mereu cu o broboadă pe umeri, și brodînd fețe de pernute, pic-tînd pinze uriașe pe motive luate din cărți poștale ilustrate (ca și fiul lui Titi), sfîrșind nebun într-un sanatoriu, unde va fi abandonat de familie, care, prinsă de altele mai presante, uită pur și simplu de el. Dar întreg comportamentul personajului e fixat, în culori potrivite, rămîinînd ca o figură emblematică. Costache Giurgiuveanu (moș Costache) e o altă ipostază mult mai izbutită artistic, a avarului Hagi Tudose. E animat de bune intenții față de „Otilia mea”, dar din zgîrcenie, amină mereu s-o înzestreze, ascunde banii necesari acestui scop, într-o gaură în dușumeaua unei odăi, îi poartă asupra sa într-o pungă cu care se înceinge, îi ascunde, bolnav fiind, în saltea patului în care zace și, chiar cînd se declasează al doilea atac vascular, decis să încredințeze bănetul lui Pascalopol pentru a deschide un cont la bancă pe numele pupilei sale, cînd află de la medici că va supraviețui și acestui accident, dă moșierului numai o parte din bani, restul păstrîndu-l sub saltea. Bilbiiala sa nu e numai în vorbire, ci și în comportamentul acesta maladiv ezitant. Titi Tulea, fiul lui Simion și al Aglaiei, îl moștenește, în terele malade, pe tatăl său. Incapabil să învețe, e și el un „artist” care pictează vaste pinze după cărți poștale ilustrate, incapabil să recompună după natură. Ajunge la Conservator, după ce, după corijențe și repetenții, termină liceul. E un profitor erotic care trăiește episodul unei silite căsătorii efemere, pregătindu-se pentru destinul inexorabil al tatălui său. (Se știe că pentru a înfățișa comportamentul schizoid al celor doi Tulea, autorul a studiat manualul de psihiatrie al prof. Obreja. Progresia proceselor este remarcabil surprinsă estetic, pînă la stadiile din urmă). Stănică Rațiu, altă neuitată figură tipologică, e un Mitică, un Păturică și un Gore Pirgu, altfel dimensionat. Vorbăria sa sfîrșitoare, glumele nesărate, goana după rostituri prin orice mijloc neonest, aspirația spre un loc în lumea aleasă, de aici și îndemnul vestit adresat familiei de origine „să dăm ceara mî-sii un Eminescu” și izbînda lui finală, cînd, furîndu-i banii lui moș Costache, îi provoacă acestuia moartea instantanee, immortalizează un tip care spune multe despre această imundă lume tarată. Și cum ar putea fi uitată scena extraordinară a familiei Tulea-Rațiu care, la primul accident vascular al lui moș Costache, ocupă casa aproape *manu militari*, pîzînd casa și avutul vizibil, toți deodată sau cu schimb, pentru a nu dispărea nimic, pînă sînt alungați de bolnavul înzdrăvenit.

ROMANUL a avut parte de cîteva ediții (1946, 1956, 1959-BPT, 1961 etc.) de fiecare dată, și, apoi, bucurîndu-se de o receptare extraordinară. Editorul acestei ediții, dl Nicolae Mecu, vorbește de cîteva straturi (dintre care trei principale) ale receptării acestui mare roman. Importantă ar fi cea din 1946, cu pătrunzătoarele cronici ale lui Eugen Schileru și Ion Negoitescu, cea din 1956, cu cronică literară a lui Ov.S. Crohmălniceanu (care, amplificată, adîncită, va deveni partea cea mai importantă a capitoului lui consacrat romancierului Calinescu în *Litera română între cele două războaie*

G. CĂLINESCU

OPERE ②

ENIGMA OTILIEI

G. Calinescu, *Opere*, vol 2. *Enigma Otiliei*. Text îngrijit, note, comentarii și variante de Nicolae Mecu. Editura Minerva, 1998.

mondiale). Aici se manifestă și aspectele nebalzacienne ale cărții, adică, altfel zicînd, componenta modernă a cărții, apropiînd-o chiar de romanele lui Camil Petrescu. Sînt, apoi, pe larg amintite eseurile lui Paul Georgescu din 1957, coagulate și lărgite în studiul *Sensul clasicismului*. Interesant aici ar fi (și este) că romanul este tragedie și comedie totdeauna. E menționat apoi studiul amplu al dlui S. Damian din 1946, devenit prin redimensionare, în 1971, o carte despre Calinescu prozator (reluată, apoi, în două ediții). Meritul criticului ar consta în aceea că a reluat pe cont propriu ideea (enunțată, în 1946, succint, de Ion Negoitescu) caracterului comical *Enigmei Otiliei*, indicîndu-i, analitic, și sursele, fără a ignora nici personajele necomice ale romanului. Editorul face loc în aparatul critic (secțiunea „receptarea critică”) tuturor opiniilor demne de pus în evidență (Al. Săndulescu, Ion Balu, Alexandru George – care stăruie asupra epilogului nemotivat psihologic și pripit al cărții, N. Balotă, Eugen Simion, Dumitru Micu, autorul unei complete monografii închinată, în 1979, scriitorului și criticului –, Ion Negoitescu). Dl Nicolae Mecu are dreptate cînd consideră că „cel mai important moment... în rediscutarea facturii romanelor calinescienne este constituit de apariția cărții *Arca lui Noe* de Nicolae Manolescu”. Într-adevăr, aici romanul *Enigma Otiliei* (comparat cu *Sfîrșit de veac în București*) este considerat de un balzacianism infidel, modern în structura sa interioară, mai ales, un roman de critic. În sfîrșit, partea cea mai extinsă a analizei romanului pune în relief ceea ce criticul numește „romanul comic al unei vocații critice și poate unice” (reluîndu-se o temă reliefată mai înainte de S. Damian și Ion Negoitescu). Așa cum se știe și cum e relevant și de editor, *Enigma Otiliei*, făcînd o carieră extraordinară, s-a bucurat de o exegeză remarcabilă.

SCRUPULOS cu metoda, dl Nicolae Mecu ne-a oferit o ediție cu totul deosebită. În primul rînd curmă o eroare gravă, menținută de peste un sfert de veac. Textul care îl ia ca bază este cel din 1946 (a doua ediție, ameliorată a cărții), arătînd că edițiile din 1956 încoace sînt corupte (inclusiv ediția așa-zisă definitivă de *Opere* din 1966) pentru că în 1956 autorul, silit de cenzură, a făcut unele modificări conformiste. Din păcate, și azi circula ediții după acest text corupt din 1956. Sper mult că, de acum încolo, la eventualele reeditări, va fi folosită ediția propusă acum, cu argumente irefutabile, de dl Nicolae Mecu. Foarte bune, excelente, sînt și celelalte secțiuni ale aparatului critic. La cea despre receptarea operei m-am referit. Vreau să adaug că secțiunea de variante, migăloasă și riguroasă, reconstituie nu numai laboratorul de creație al autorului, dar toate modificările efectuate (unele utile, altele conjuncturale). Avem indiscutabil, în acest al doilea volum din ediția critică a operei lui G. Calinescu o izbîndă a genului acesta de cărturarie. Pe cînd al treilea volum?

Cărți primite la redacție

- ◆ Laurențiu Buda, *Clipa aceea*, poezii (postume), Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 1998. 120 pag.
- ◆ Iuliu Gărduş, *În umbra statuiilor*, proză scurtă, Aalborg, Danemarca, Ed. Dorul, 1998. 224 pag.
- ◆ Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, *Constanța – memoria orașului*, vol. I, 1878-1940, ed. a II-a, Constanța, Ed. „Muntenia”, 1997. 460 pag.
- ◆ Lucreția Bărlădeanu, *Capitalul din para sîngelui*, poeme, Iași, Ed. Junimea, 1998. 72 pag.
- ◆ Gheorghe Izbășescu, *Ulise al orașului* (O trilogie), versuri, ed. a II-a, rev. și ad., cu prefețe de Nicolae Oprea și Octavian Soviany, Timișoara, Ed. Marineasa, 1998. 120 pag., 15.000 lei.
- ◆ Andrei Cornea, *Penumbra*, eseuri, ed. a II-a, Iași, Ed. Polirom, col. „Plural”, 1998. 216 pag.
- ◆ Nicolae Stroescu-Stinișoară, *În zodia exilului - Întrezăriri* (fragmente de jurnal), București, Ed. Fundației Culturale Române, col. „Biblioteca pentru toți”, 1998. 568 pag.
- ◆ Simona-Grazia Dima, *Focul matematic*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1997. 68 pag., 5000 lei.
- ◆ Marie-Jeanne Jutea, *Podul talienilor*, proză scurtă, Timișoara, Ed. Hestia, col. „Prozatori români de azi”, 1994 (cu o prezentare pe ultima copertă de Cornel Ungureanu).
- ◆ George Bocșa, *În aplauzele uitării/ Negli applausi dell'oblio*, versuri, ed. bilingvă româno-italiană. Versiune italiană și prefață de Geo Vasile, București, Ed. Cartea Românească, 1997. 144 pag., 15.000 lei.
- ◆ George Bocșa, *Înapoia focului/ Dietro il fuoco*, versuri, ed. bilingvă româno-italiană. Versiune italiană de Geo Vasile. București, Ed. Thetis, 1997. 120 pag.

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana
Malancioiu

Prețul cu care se reperează onoarea

ÎN JUSTIȚIE, Caragiale ne-o înfațișează pe Leanca văduva, comerciantă de băuturi spirtoase la Hanul Dracului, reclamind de la prevenitul Iancu Zugravu, care s-a îmbătat, a-njurat-o, *par-don, facu-ti și dregu-ti*, a amenințat-o că o sulemenește cu chinoroz, iar când a vrut s-o tulsească, a căzut pe tejghea și i-a spart clondirul.

Ascultându-l și pe prevenit, care s-a prezentat afumat, pentru că *aminteri* n-avea coraj, notăm: *Eu, domnule judecător, dumneaei zice, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterii*. Cît despre clondir, tot pe această cale aflăm că nu l-ar fi spart el, ci piaza rea. *Fincă* ea ar fi chemat vardistul, iar el nu vroia, pentru că e comerciant.

Comersant de piei de cloșcă, va striga coana Leanca, enervându-l pe judecător, care o invită la ordine.

Bravos, dom'judecător! ai văzut și dumneatale ce pramatie e dumneaei, va constata bucuros Iancu Zugravu, care, de fapt, nu mai e *zugrav român* (pentru că l-ar fi omorît concurența străină), ci și-a deschis o tombolă cu obiecte la Moși.

Sentința, pusă în paranteză, ne spune că *prevenitul* a fost condamnat să plătească 7 (șapte) lei despăgubire civilă și 2 (doi) lei cheltuieli de judecată.

Dezamăgita, dar potolită, cinstita văduvă va sfârși prin a întreba: *Da, domn' judecător, onoarea mea, sâr-u-mîna, ne-reperată, cum rămîne?* La care, Iancu Zugravu îi va răspunde cu o voce la fel de caldă și de mică: *Las' că ți-o reperează domn' Mitică!*

Pînă nu demult, unui personaj din sfera puterii care n-avea nici el o *politică vizavi de mușterii*, dacă era pus în situația de a se întreba cum rămîne cu onoarea sa, i se răspundea cu aceeași seninătate: *Las' că ți-o reperează domn' Milică*. Și domn' Milică i-o repera. Altfel cum ar fi fost posibil să rămînă ministru cite un personaj cu comportare și înfațișare de răufăcător, pe care îl contesta și opinia publică și presa și partidul lui și partenerii la guvernare, ca să nu mai vorbim de opoziție, unde era socotit ca făcînd parte dintre lăcustele ce au pustiit țărișoara.

Cu prilejul noului proces de presă anunțat, chiar dacă nu va fi pusă în discuție situația reclamantului, justiția nu va putea să facă total abstracție de ea. Dar n-ar fi exclus ca aceasta să considere că o lăcustă ar fi ceva mai de soi ca un

marțafoi, de vreme ce Sfînta Carte ne spune că, în pustie, Ioan Botezătorul s-ar fi hrănit cu lăcuste. Fie. Numai că, dacă un marțafoi nu poate fi mîncat în caz de foamete, el nici nu pustiește, ca lăcustele, locul pe unde trece. Dar dacă politicianilor noștri puțin le pasă că sînt considerați niște lăcuste, să-i lăsăm să guste cuvîntul lide-rului opoziției ca pe niște languste. Că doar sintem europeni și creștini, chiar dacă unii dintre noi se mai închină din cînd în cînd la cite un idol. Totuși, dacă trebuie să alegi între lăcuste și marțafoi, eu cred că acesta e, ceva mai de soi. Și că, de fapt, nu e nici vorba asta, nici cel care a scris-o de vină că ea s-a lipit, milimetric, de un om politic de-al nostru și nu de-al celorlalți. Oricît nu l-am agreea noi, dacă i-ar fi spus cineva lui domn' Pedro că este un marțafoi, ar fi stricat un glonț în zadar. Așadar, nu de cuvintele ceva mai colorate ale unui ziarist trebuie să se apere un om politic de viitor, ci de adevărul lor. Care nu poate fi altul în presă decît aiurea. Or, în sat la noi, cînd spui despre cineva că este un marțafoi, un ăla, nu te gîndești numai că nu e cine știe ce de capul lui, ci parcă îl și vezi aievea. Spus cui nu trebuie, cuvîntul se întoarce împotriva celui care l-a aruncat aiurea și îl definește pe el. În schimb, dacă se întîmplă ca un ins fără umor să ajungă pentru o vorbă ca asta la o încăierare ori la un proces, el riscă, săracul, ca vorba asta să se lipească de el și să n-o mai poată desprinde nici Dracul. În ce mă privește, cred că, nici cu un ministru lucrurile nu pot sta, în esență, altfel. Oricît s-ar ocupa justiția (care are dezlegare de sus să facă totul) de ziaristul care s-a enervat cînd uciderea a trei femei a fost socotită o culpă normală și a uzat de el. La sfîrșitul procesului, oricare va fi sentința, despre onoarea d-lui ministru o să se zică încă o dată: *Las' că i-o reperează domn' Milică!* Cu atît mai mult cu cît nu e sigur că nu s-a hotărît chiar la Cotroceni ca, dacă e bal, bal să fie, și n-a fost trimis chiar de acolo la tribunal. Sau la judecătore. Care, dacă trebuie, poate fi mult mai intransigentă ca judecătorul. Lăsat de capul lui, el ar fi fost în stare să ceară, ca în *Justiție*, 2 lei cheltuieli de judecată. De cei 7 lei pentru despăgubiri civile nu mai poate fi vorba, de vreme ce, în cazul de la care s-a plecat în articolul incriminat nu s-a spart un clondir cu trei chile de mastică prima, ci trei capete oarecare. Însă, o judecătore serioasă, cum este d-na Sonica Conachi, nu se poate împied-

ica de nimica atunci cînd e vorba la o adică despre onoare. În procesul ziaristilor de la Iași, dumneaei a dovedit acest lucru cu asupra de măsură. Fiindcă, prin sentința dată, n-a fost reperată onoarea discutabilă a reclamantului, ci a soției acestuia, care nu a fost nici lezată, nici reclamată, după cum reiese dacă analizăm cu atenție fraza incriminată și sentința în care se spune: *Fapta inculpaților de a răspîndi prin presă afirmații denigratoare (...) că Susanu Otilia a finalizat multe dintre dosarele instrumentate de soțul său, Susanu Petru (...) motiv pentru care, dacă s-ar fi dovedit reale, erau de natură să le expună unor sancțiuni penale și disprețului public intră în domeniul ilicit al calomniei*.

Gramatica d-nei judecătore este de natură să mă convingă prin ea însăși că eroarea de judecată ar fi – așa cum au afirmat specialiștii care au văzut dosarul – una de analiză gramaticală. Pe care, pînă la proba contrarie, puteam să o considerăm a fi una dulce și nevinovată. Dar, din păcate, trebuie să constatăm că, mai nou, un *comersant* nu mai vine la tribunal ca văduva Leanca de la Hanul Dracului, care, în fața instanței, biiguia *onoarea și trei chile de mastică*, ci știe dinainte cît să ceară. De parcă prețul onoarei a fost stabilit, de domn' Mitică de la Percepție, dacă nu cumva chiar de domn' Milică. Cum, necum, în țara asta așa-zisa insultă și calomnie prin presă tind să devină afacerile cele mai profitabile, de vreme ce o fabrică se dă pe un dolar ori pe un leu, iar onoarea unei persoane, nu tocmai onorabile, poate costa nu numai un an de detenție, ci și 1,5 miliarde de lei. Întrebarea este *dacă onoarea unui locotenent-colonel trecut în rezervă pentru abateri grave valorează cît salariul mediu pe 125 de ani, cît ar putea valora onoarea ministrului acestuia, aflat încă în funcție, în ciuda a tot ce fac și a tot ce nu fac organele de sub tutela sa*. Și, depășind cazul său, ne mai întrebăm dacă, avînd în vedere cît de rentabilă poate fi *calomnia prin presă*, un ins care are simțul afacerilor nu e tentat cumva să o provoace dinadins.

Acum cîteva zile, o publicație a puterii se întreba și ea, în al XII-lea ceas, cum s-a ajuns ca, în regimul Constantinescu, ziaristii să devină victime întemnițate pentru delict de presă, așa cum nu s-a întîmplat în regimul Iliescu. Aș fi citit încîntată și aș fi spus *mai bine mai tîrziu decît niciodată*, dacă nu m-ar fi mîhnit observația că, țînta

ar fi fost presa regională, cu toate că în presa centrală s-ar scrie mai rău și - în multe împrejurări – cu adevărat calomniantor.

Pe mine, implicarea unei *vedete medicale* m-ar întrista în și mai mare măsură. Nu fiindcă i-aș acorda niște drepturi în plus, ci fiindcă asta ar dovedi că puterea nu și-a pierdut doar onoarea cu care s-a erijat o vreme în apărătoare a libertății cuvîntului, ci și simțul de conservare și, ca atare, ne putem aștepta la orice. Deocamdată se poate constata cu ușurință că, pe măsură ce onoarea dispăre, prețul ei devine de-a dreptul exorbitant. Și că ea se vinde și se cumpără, umblind din guvernare în guvernare, așa cum umbla Cicikov după suflete moarte. Ca urmare, cui i-a fost teamă că se va aștepta întotdeauna provincia, îi pot spune că s-a înșelat. Actuala putere, care, spre deosebire de cea dinainte, era învățată să fie aplaudată ca pe vremea *odiosului*, a intrat în panică și acționează ca atare.

În condiția în care un cuvînt nevinovat în raport cu încercarea de mușamalizare a tragediei de la care s-a plecat în pamfletul incriminat, cum este cuvîntul marțafoi, (pe care, fie vorba între noi, oriunde m-am dus în ultima vreme, l-am auzit repetat cu sentimentul omului apăsător, luat și el în seamă de cineva) va produce o nouă victimă, onoarea d-lui Dejeu nu va mai putea fi *reperată*, indiferent de prețul fixat pentru ea de către justiția noastră democratică, care, parcă funcționează după legea cererii și a ofertei. Oricum, nu mă pot împiedica să constat că marțafoiul nu e atît de răspîndit ca lăcustele și să mă tem că simpla rostire a numelui său ar putea costa infinit mai mult decît toate distrugerile provocate de acestea. Numai că auguste persoane care speră să li se repereze și lor onoarea prin procesele de calomnie intentate ziaristilor cred că n-ar trebui să pună pe el un preț mai mare decît se cuvine, cîtă vreme acceptă calificativul de lăcuste, fără să dea pe nimeni în judecată. Ocupîndu-se mai întîi de această insultă (ori calomnie) ar avea marele avantaj că, orice om de bună credință (care nu-și apără propria sa poziție, ci adevărul) știe foarte bine că lăcustele care ne pustiesc țara nu sînt doar la putere, ci și-n opoziție.

CENTENAR

Julius Podlipny

ABSENȚA lui Julius Podlipny în aceste zile în care prietenii mai tineri îi aniversează centenarul pare mai degrabă întîmplătoare, așa cum par și absențele lui Franyó Zoltan, Franz Liebhart, Stoia-Udrea sau Karoly Endre sau Szuhane. Bărbați bravi, înzestrați cu o vitalitate ieșită din comun, ei au trăit mult. Au ilustrat, în devenirea lor spirituală, culturală, artistică, epoci divergente, iluzii utopizante, angajări spectaculoase. Au participat la gloria unor avangarde europene sau la buna reprezentare a Timișorii în Mitteleuropa artelor. Păstrează, în aproape toate înfăptuirile, amintirea epocii dinainte de primul război mondial. Dar și avânturile anilor douăzeci, dar și speranțele anilor treizeci, dar și dezamăgirile anilor patruzeci și cincizeci. Devenirea lor acoperă - și cum! - ultimul veac al mileniului nostru. Personaje exponențiale, ele trag cortina asupra unui timp al Europei Centrale.

Dacă zonele de contact etnic propun un tipar biografic, personajul care este, totuși, cel mai expresiv în această lume a confluențelor este, fără îndoială, Julius Podlipny. Viața lui seamănă cu a celor numiți înainte, dar și cu a personajelor lui Danilo Kiș, cu a revoluționarilor de profesie, dar și cu a artiștilor damnați. A fost, tînăr, cobai al neșansei. Și tot tînăr, a fost un fugăr, pendulînd între marile orașe ale Mitteleuropei. E lider al artiștilor într-o perioadă în care a fi lider înseamnă a fi 24 de ore din 24 cu mîna pe revolver. Anii 1917-1920 au fost la Budapesta, la Viena, la Arad, la Timișoara sau la Bratislava ani ai necruțării.

În 1997 s-au împlinit șapte decenii de la prima sa expoziție timișoreană. Ea a solidarizat elita culturală a orașului; iar Podlipny va fi, mereu, un *solidar*. Franyó, dar și Miloia, Virgil Birou, dar și Ferch, dar și Ciupe vor fi apropiații lui; tovarășii lui de banchete; vedetele care stimulează petrecerile culturale ale orașului. Artist necomestibil, ba profund antiliric, va ști să-și învețe elevii *să fie* în artă. Nu trăiește fractura "alesului" la marginea Imperiului, artistul Podlipny exprimă, în tot ceea ce face, eșecul; omul recuperează începutul de secol imperial.

Pictura lui Podlipny e foarte departe de a flata privitorul. Oamenii sunt urâți, sunt bătrîni, sunt devorați de vîrste. Nu-i o bătrînețe distinsă, suavă, elegantă. E o vîrstă sumbră, tulbure, vînată de rău. Imperiul nu se sfîrșește frumos, lumea nu se termină în acordurile paradisiace ale imnului bucuriei. Mutilați, estropiați, oamenii lui Julius Podlipny evocă un dezastru adînc, o boală a profunzimilor. Există și un bal al cerșetorilor, care, ca în *Viridiana*, pare a lua în răs un ritual sacru. Nimic nu se mai poate naște în acest univers sterp, respingător. E o femeie epuizată, sfîrșită, foarte departe de a evoca Nașterea, geneza, izvoarele. E o femeie care a traversat toate nefericirile lumii acesteia.

La marginea Imperiului, nimeni nu mai sărbătorește triumfurile. Expresionismul lui Podlipny este acut provincial, deloc încîntător de viață și experiența artisticului. El este dedicat ființei comune, celei pe care viața a aruncat-o la margine

Progresul, scrie Jung, l-a rupt pe om de rădăcinile sale; omul trăiește în lumea modernă doar ca natură fragmentară. Deplinătatea sa e o iluzie, iar Podlipny vrea să fie un artist al deziluzionării. Mutilat el însuși, el are deplină înzestrare pentru a evoca o lume mutilată și mutilantă. Dacă alți artiști ai epocii își desfășoară spectacolul într-o frenetică, într-o abundentă expansiune de linii, de tonuri, de personaje, Podlipny este mai degrabă un strateg al retragerilor. El a pierdut războaiele; personajele lui au pierdut toate războaiele pe care ar fi trebuit să le poarte. Se retrag în carapace. Drumurile lor pun în valoare materia inertă, leștul ireductibil.

Rar un om a trăit într-un acord mai deplin cu opera sa. Cu o biografie ce, urmărită de vreun scriitor serios, ar da un roman mitteleuropean de zile mari, pictorul supraviețuiește fiecăreia dintre neșanse. Moartea e pe urmele sale, poliția e pe urmele sale; el este mereu *împotriva*. Nu vrea să se alinieze, nu vrea să se supună diktatului. După ce "și-a îndeplinit toate profețiile politice" ar trebui să urce pe scara socială. E invitat la București, dar el pleacă pe dealurile Banatului ca să picteze în locuri în care crepusculul poate fi simțit prin toți porii.

La vîrste înalte, atinși de aripa îngerului și de lauda învățăcelilor, ei înșiși în plin zbor, alții ar fi împlinit o bătrînețe tihnită. Ar fi prefațat repausul cel mare cu exerciții de repaos. Podlipny e plin de vitalitate, trăiește la nouăzeci de ani ca alții la treizeci. Poate că acum încearcă să recupereze vîrstele de odinioară, anii frustrării, timpul sumbru al melancoliilor. Și, în fond, îi recuperează. Ca și Franyó, ca și Endre Karol, ca și Stoia-Udrea, ca și alții pe care i-am numit la începutul acestui articol.

Cornel Ungureanu

Cronica personajelor (I)

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

ÎNTR-UN moment în care numele meu apărea în presă doar spre a fi desființat, primeam un telefon de la Radu Popescu. Îmi dădea o întâlnire în cursul căreia își manifesta dezgustul pentru ce mi se întâmpla. Spunea chiar: "Nu-mi place ce se întâmplă cu dumneata". Am ris. A prins nuanța și a rectificat: "Adică, nu-mi place ce se face împotriva dumneitale...". "Și, ce-i de făcut?" "Nu știu", a spus el. "Porabil că nu prea mult. Dar te vad prin sălile de teatru, de când erai adolescent. Ce-ar fi să scrii o rubrică pentru Teatru". Am ris din nou. A ris și el, adăugând: "Știu, sună aiurea. Poate chiar și e aiurea. Dar, ce vrei, altă idee n-am. Nici Mac nu cred că are, nici Geo, care e foarte îngrijorat din cauza dumneitale. Nu știu dacă o să meargă, dar hai să încercăm."

Îmi amintesc că, dacă nu mă înșel, nu a mers nici asta. Printre dactilografele recuperate de curind, dau și peste două texte din ceea ce ar fi trebuit să fie acea "Cronică a personajelor". Le încredințez acestei rubrici, în amintirea unui om care a vrut să încerce, nu ca nostalgie pentru cronicarul dramatic care, oricum, n-aș fi putut ajunge vreodată.

*

GOETZ. Riscindu-și pielea, cei care-l numesc bastard (gândindu-se că e fratele nelegitim al trădatului Conrad) sint denerte de a-l cunoaște. Ilegimitatea de care se teme cel mai mare conducător de oști al acelei Germanii în fierbere e de altă natură. Îți trebuie nu doar

răbdare, ci și o anume vocație spre a înțelege, cu adevărat, refuzul lui de a privi "lumea prin gaura cheii". De fapt, Goetz se teme că este bastardul lui a fi, "acest verb misterios, acest verb A FI, care a făcut o asemenea carieră în vid", cum spune Valéry.

Cînd facem cunoștință cu el, Goetz se află în asediul Worms-ului gata să-și păteze mîinile cu sîngele a încă 20.000 de suflete. Campania lui în chip de Rău e la apogeu, sau măcar așa pare, fiindcă, în acel moment nu avea cum să știe că există ceva mai rău chiar decît Răul. Nici nu se gîndea, adică, la Bine, crezîndu-l "gata făcut" de alții.

Cu cei care vor să-l cîștige de partea lor (oferindu-i bani ori altele), el nu tratează; se joacă, numai, de-a șoarecele și pisica. Va cădea, însă, într-una din capcanele întinse cu propria-i mîna spre a se înălța, spun unii exegeți, la descoperirea "solidarității umane". Măsluind zarul, Goetz încheie un rămașag cu un Dumnezeu de care pînă atunci, nu se sinchisise, căci el, Goetz, era Celălalt. Diavolul. Numai inutilul Heinrich, răspopitul, putea să-și închipuie că el era partenerul de pariu al lui Goetz, deși acesta-l întrebăse: "Și dacă nu vrea să fii egalul vostru?". Diavolul nu putea fi egal cu ezitantul slujitor al divinității, ci doar cu aceasta însăși. Un pariu nu se bate (cel puțin în principiu!) decît între părți cit de cit egale.

Ce diferență enormă se va naște între Heinrich – cel care "crede" în Dumnezeu numai "pentru că e absurd", așa cum altădată Tertullian era convins, din același motiv, de moartea lui Christos ("Et mortus est Dei filius; prorsus credibile est, quia ineptum

est"), și Goetz, pentru care problema e alta. Nu de a crede în, ci de a fi Binele însuși; așa cum fusese Răul însuși, nu doar slujitor ce credea în Rău. A face răul din viciu ori interes e, după Goetz, treabă de bastard. A face binele ori răul cu țîrîta înseamnă tot treabă de bastard. A face, de pildă, binele "zilnic, la orice oră" e a fi tu însuși Binele. De data asta, Goetz, pare a gîndi asemeni lui Master Johann Eckhart: "Dacă voiesc să cunosc pe Dumnezeu fără mijlocire, trebuie ca eu să devin El și El să devină eu".

Da, mijlocirea (ea înseamnă a privi lumea prin gaura cheii!) e adevărata condiție a bastardului! Goetz fuge de ea. Dorința lui supremă de Dumnezeu e dorința "nebunească" de-a fi el însuși, "pentru că nu pot fi altul, ci numai eu". Altfel spus, e o dorință de imposibil.

Personaj de primă linie, Goetz justifică, ba mai mult – exemplifică, teoriile creatorului său. Limbajul sartrian cercetînd ființa (limbaj atît de îndatorat într-o anume articulație a freiburghezului Heidegger) a impus cuvîntechie, fără a căror onorabilă înțelegere ne trezim în confuzie, în anecdotic derizoriu.

Ființă și neant, real și imaginar, libertate și responsabilitate, gest și act, prilej și șansă, a alege și a face, a fi și tentativă, ieșire etc. – iată un dicționar sartrian restrîns, dar obligatoriu. Goetz este (și asta-l cam subțiază, uneori, ca personaj!) și o portavoce stentorială, reluînd rîspicat multe din credințele formulate, în repetate rînduri, de autor în texte teoretice. Credințe uneori atît

de contradictorii, dar mereu incitante; unele chiar iritante!

Emisferele ființei la Sartre se numesc *L'en-soi* (în-sinele) și *le pour-soi* (pentru-sinele). Deasupra destinului celui hotărît să devină însuși Binele, după ce fusese însuși Răul, nu se află, niciodată, ecuatorul ceresc care să reconcilieze aceste emisfere. Omul nu-i altceva decît o situație, spunea Sartre, și el trebuie să aleagă. Pentru Goetz, a fi ales e a fi bastard; a alege înseamnă a deveni o tentativă, adică exact ce așteaptă de la el existențialistul lui creator. Răspunzător nu doar pentru el, ci pentru lume, Goetz amintește de acea antropologie augustiniană, elino-creștină de fapt, cum bine s-a spus, pe care Heidegger și-a apropiat-o – cum singur mărturisea – spre a interpreta omul ca grijă. Căci, în fond, a nu mai fi bastardul lui a fi înseamnă tentativa heideggerianului *In-der-Welt-sein*. Și pentru asta, Goetz nu săvîrșește gesturi, ci acte.

Regimul lui Goetz de a-fi-în-lume este excesul. Goetz e acel unic personaj (fie că e Răul, fie că e Binele), care nu trăiește decît la temperaturi limită. Temperatura normală la ceilalți pentru el este letală.

*

NASTY. A fost semnalat la Goetz un teribil orgoliu egotist. Cu ce este el mai mic la Nasty, căci, evident, e mai mic? Fostul prooroc, înainte de-a se auto-proclama drept "un om înșelat de Dumnezeu", nu-și propusese el oare, asemeni lui Goetz, să fie un fel de Dumnezeu? Al săracilor. Nu vroia el, adică, să facă Binele, dar abia după șapte ani, cum tot în șapte, dar zile, Dumnezeu crease lumea? Nu prin orgoliu e mai mic egotismul lui Nasty, ci prin calitate. Nasty trebuie să afle de la Hilda că nu mai era, de mulțisor, un sărăntoc, ci devenise o căpetenie; Nasty îl părăsește pe Goetz, în câteva rînduri, doar pentru că acesta a "dat greș"; iar cînd va eșua la rîndu-i, același Nasty va realiza un lucru pe care trebuia să-l știe de la început: că în vreme ce Goetz e *singurătatea celui singur*, el este *singurătatea celor mulți*. "Cu mult mai singur, îi spune el în final lui Goetz. Tu ai fost așa întotdeauna, dar eu, eu eram o sută de mii și nu mai sînt decît eu. Goetz, n-am cunoscut nici singurătatea, nici înfrîngerea, nici spaima și sînt fără apărare împotriva lor".

Așadar, tentativa lui Nasty sfîrșește acolo unde începuse cea a lui Goetz. Ceea ce la unul e *summum*-ul, la celălalt reprezintă doar *platforma minimă* de unde pornise tentativa. Goetz spune încă de la începutul aventurii sale de a fi Binele "...pariez deci că voi face Binele: e cea mai bună cale din toate pentru a fi singur".

Și-apoi, înainte chiar de a fi o tentativă, de a alege, Nasty proclamă inexistența lui Dumnezeu. "Nu, nu ridicați ochii, cerul e gol". Goetz o face abia după ce va fi încercat să-l umple cu Binele; chiar dacă acest Bine urma să fie el.

Nasty e un acrobat ce lucrează, totdeauna, cu plasă de siguranță. Eșecul lui e de neiertat!

"POATE FI POSIBIL"

ÎN CATEGORIA modalizării sînt cuprinse expresii prin care vorbitorul își indică atitudinea - de certitudine, încredere, îndoială etc. - față de conținutul propriului enunț. Chiar dacă în descrierea modalizării lingvistice au jucat un rol important sistemele modale din logică, se recunoaște în genere că faptele de limbaj, prin natura lor pragmatică, sînt greu reductibile la relații formale. În limbajul natural, de exemplu, efectul unei propoziții introduse printr-o formulă de certitudine poate fi mai slab decît cel al unei propoziții nemodalizate, pentru că prima presupune îndoiala, posibilitatea de a fi contestată, iar cea de-a doua nu. Astfel, enunțul "mai mult ca sigur că va sosi mîine" e mai puțin convingător decît simplul "va sosi mîine", care creează impresia unui dat obiectiv. În exprimarea posibilității, a probabilității sau a certitudinii se manifestă o serie de strategii retorice, vizibile în desfășurarea întregului discurs. Dincolo de aspectele sintactice și semantice fundamentale ale modalizării (posibilități de construcție, inventar de mijloace, valori specifice), interesante sînt deci și combinațiile în text ale formulelor lingvistice. Unele din aceste combinații sînt, cel puțin din punct de vedere stilistic, destul de supărătoare; așa se întâmplă, de exemplu, cînd modalizarea e recurentă și devine (sau măcar pare) contradictorie ori pleonastică. Primul caz - al modalizării contradictorii - confirmă de fapt subtilitatea pragmatică a valorilor diferiților modalizatori, demonstrînd și riscurile utilizării lor neglijente. Un vorbitor care face o afirmație modalizată cu formule de certitudine (*desigur, neîndoielesc, e cert că...* etc.) își exprimă de fapt o opinie personală (ceea ce crede). E totuși neobișnuit ca ambele valori să fie explicitate, și încă în imediată vecinătate, precum în enunțul "Ceva e, însă, neîndoielesc, cred" ("România liberă" = RL 2294, 1997, 1; aici și în continuare sublinierile în citate îmi aparțin). În acest exemplu, succesiunea expresiilor modale pare mai curînd un fapt de autocorecție.

Contradicțiile dintre valorile argumentative ale moda-

lizatorilor sînt totuși mai rare decît efectele pleonastice ale repetării lor insistente. Pentru acest al doilea caz al combinațiilor, tipică e recurența unor mijloace de expresie a posibilității: verbul *a putea*, adverbul *poate*, adjectivul *posibil*, precum și o întreagă serie de cuvinte formate cu sufixul *-bil* se succed, uneori la mică distanță în text. Explicațiile fenomenului sînt ușor de găsit: în primul rînd, în nevoia de insistență, care se poate transforma, din prudență excesivă sau dintr-un sentiment al relativității (chiar al dubiului științific), într-un tic de limbaj. În al doilea rînd, însă, se știe că verbul *a putea* are cel puțin trei valori principale, exprimînd posibilitatea, permisivitatea sau aptitudinea (această asociere de sensuri se regăsește, de altfel, și în alte cuvinte din aceeași familie lexicală sau din aceeași sferă semantică). Repetiția apare, destul de des, din dorința vorbitorului de a exprima mai multe valori. Rezultatul nu e totuși fericit, pentru că sensurile nu sînt totdeauna clar dissociabile - deci efectul pleonastic domină: "scriu cu motivul că *poate aș putea* cîștiga acest concurs" (dintr-o scrisoare reproducă în "Ziua", nr. 150, 1994, 6). Sensul sufixului *-bil* ("care poate fi...") nu pare să li se impună totdeauna vorbitorilor, astfel încît să le interzică asocierea cu verbul *a putea*: "O strategie care *poate fi perfectibilă*" ("Curierul Național", nr. 1137, 1994, 4); "Trebuie să recunoaștem că acest lucru *poate fi posibil* numai în cazul bărbaților" ("Expres magazin", nr. 17, 1992, 27). Uneori, repetiția nu se produce în imediată vecinătate, dar acumularea de modalizări și de atenuări depășește limitele suportabilului. Un exemplu îl oferă enunțul de mai jos, cu excesul său de precauții în formularea unei acuzații: "Aceasta *ar putea* duce la concluzia *preliminară* că *pe undeva s-ar putea crede* că este vorba de o favorizare a infractorului" (RL 2147, 1997, 1). Fraza pare o demonstrație parodică: a efectelor pe care le poate produce teama de procesele pentru calomnie.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

NOUA IDENTITATE A OMULUI

PENTRU români, un occidental este o persoană puternică, competentă, de o moralitate impecabilă, care apără cu sfințenie drepturile și libertățile individuale. În mintea românilor, un „vestic” este prin definiție un „elitist”, un apărător infocat al competiției între valori, atașat idealurilor individualismului și liberalismului, un dușman al tuturor manifestărilor „colectiviste”. Occident înseamnă super-civilizația euro-americană construită pe fundamentul lumii greco-latine, a creștinismului (catolic și protestant) și al idealurilor democratice ale Revoluției franceze din 1789 – o civilizație net superioară civilizațiilor „lumii a treia”, a Asiei și a Rusiei, ambele considerate de români drept „colectiviste” și anti-occidentale. Pentru majoritatea românilor, America înseamnă Statuia Libertății, cowboy-ul cu pușca în mână și businessman-ul prosper care și-a construit imperiul de unul singur, prin spiritul întreprinzător, cinste și muncă. În ochii românilor, Occident mai înseamnă nemții, englezii, evreii, americanii, italienii. Cu un singur cuvânt, albi.

Când un român se adresează unui occidental, bănuiește că se adresează persoanei pe care am descris-o mai sus. Nici prin gând nu-i trece că occidentalul său este un ALT OM.

În articolul de față voi încerca să definesc noua identitate a omului occidental. Este vorba de o „identitate de grup” care înlocuiește identitatea bazată pe valorile individualismului. Ideile și valorile noului colectivism sunt propagate de **IDEOLOGIA MULTICULTURALISMULUI**. Occidentalul nu mai este individualist, ci multiculturalist.

De la bun început, vreau să fac o diferență clară între multiculturalism și educație multiculturală, între „multiculturalist” și „multicultural”. Cu alte cuvinte, între ideologie, propagandă și o acțiune educațională fără conotații politice. Educația multiculturală își propune să examineze critic și să compare într-o manieră obiectivă, nepărtinitoare ideologic, valorile și practicile mai multor culturi. Educația multiculturală este o alternativă la monoculturalismul practicat de statele și grupurile naționaliste și etnocentriste. Pe principiile ei ar trebui să se bazeze toate sistemele educaționale ale secolului XXI. Corifeii multiculturalismului folosesc confuzia dintre cei doi termeni în scopul promovării agendei lor ideologice. Sub acoperământul generos al principiilor diversității etnice într-o lume interdependentă, multiculturalistul își ascunde setea de putere și dorința de distrugere a tot ceea ce înseamnă **UNICITATE VALORICĂ**.

Ce este deci multiculturalismul? Multiculturalismul este o ideologie de orientare stângistă ce pune semnul egalității între toate culturile lumii. Culturile nu pot fi superioare sau inferioare, ele sunt doar **DIFERITE**. În Occident, oricine critică o cultură, alta decât cea euro-americană, este considerat bigot sau rasist. Cultura euro-americană, cu fundamentul ei iudeo-creștin, poate și trebuie să fie însă pusă la stâlpul infamiei. Barbatul alb, fauritorul acestei culturi, este denunțat drept imperialist, oprimator al femeilor, minorităților etnice și sexuale, al handicapatilor. Prin urmare, multiculturalismul își propune să

denunțe „cu mânie multiculturală” orice prejudecată sau punct de vedere eurocentrist, heterosexual, elitist, naționalist sau antiminoritar. În Statele Unite, multiculturalismul este ideologia dominantă a lumii universitare și a birocrăției administrative federale, dar el devine din ce în ce mai mult un fenomen global. Mass-media occidentale sunt deja în mare parte multiculturaliste, iar Europa unită, condusă de euro-birocrația de la Bruxelles, va fi și ea în ton cu principiile multiculturalismului.

După cum este lesne de înțeles, multiculturalistii sunt departe de o înțelegere profundă a noțiunii de cultură și diversitate culturală (de exemplu, promotorii multiculturalismului din S.U.A. disprețuiesc studiul limbilor străine). Privind cultura dintr-o perspectivă pur politică, ei îi simplifică sensul și o reduc la câteva practici culturale. Mai mult, cultura este gândită în termenii rasei, orientării sexuale și apartenenței etnice. Se fac referiri la o cultură albă, neagră, a minorităților etnice, o cultură a homosexualilor sau lesbianelor. Se trece sub tăcere caracterul național sau universal al culturii, diferența de esență între culturi și subculturi. Din punct de vedere multiculturalist, a vorbi de „spiritul” unei culturi înseamnă a vorbi în termeni „esențialisti”, metafizici și naționalisti. Dacă se întâmplă cumva să acționeze pentru dialogul între culturi, multiculturalismul n-o face decât în chip de cal troian. Odata acceptat în cetate, sloboade din burta sa soldații separării etnice, enclavizării culturale și a conflictelor etnice.

Pentru multiculturaliști, adevărul este relativ. Prin urmare nici o cultură nu poate pretinde să dețină standarde estetice și morale general valabile. Nimeni nu poate despărți binele de rău, frumosul de urât. În comunism, valoarea era considerată subversivă prin ea însăși. Într-o lume multiculturalistă, standardele de valoare sunt total arbitrare; operele clasice ale

culturii occidentale nu sunt valoroase prin ele însele. Ele au fost impuse conștiinței colective prin imperialismul cultural al „barbatului alb”. Pentru a remedia situația, mediocrități patente devin peste noapte „valori universale” prin simpla apartenență la grupul minoritar. Dimpotrivă, adevărate valori individuale nu înseamnă nimic dacă nu au suport „multicultural”. Cu greu ar fi putut să fie publicați astăzi în Occident un Kafka, un Borges sau un Cioran.

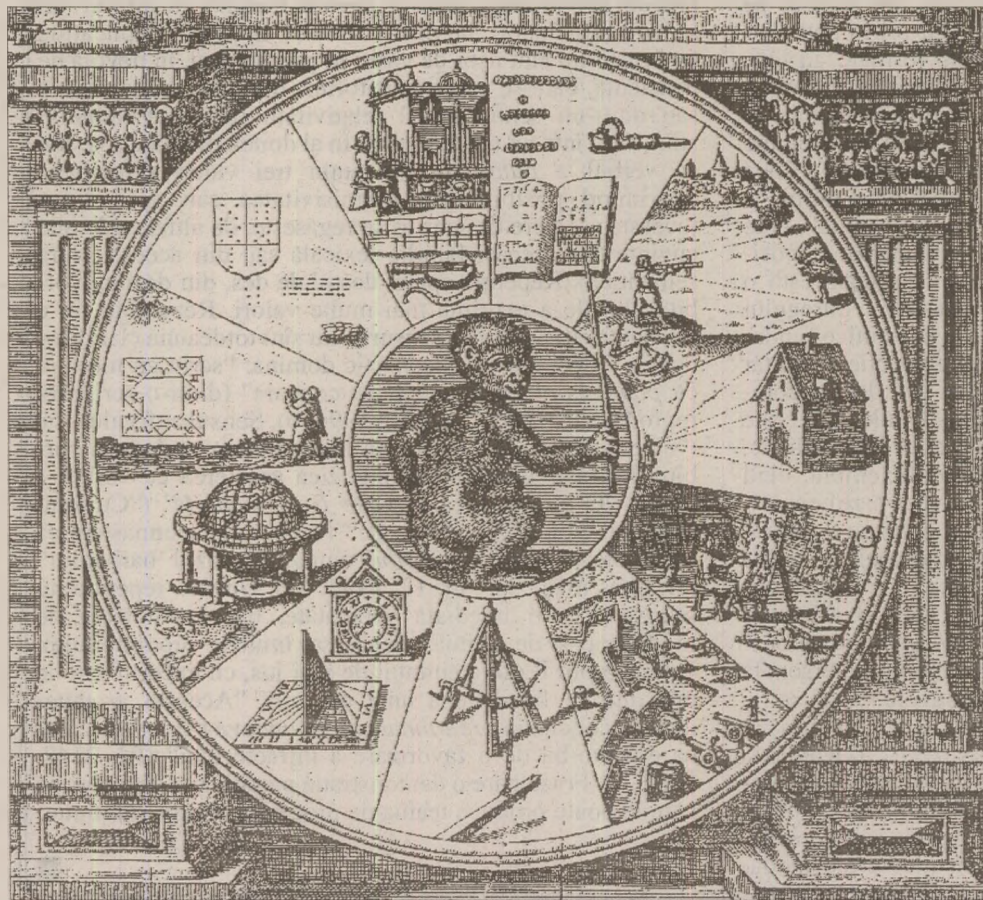
ÎN NOUL context multiculturalist al Europei occidentale, nimic mai firesc ca un ziar de mare tiraj precum „Le Figaro” să plângă de milă ȝiganilor din România, amenințați chipurile de discriminare și „asimilare”. Nu aparțin ȝiganii unei culturi non-occidentale? Nu se opun ei unei culturi naționale și majoritare (cultura română)? Cu cât românii se vor bate mai mult cu pumnii în piept că împărtășesc valorile individualismului occidental, cu atât mai mult Occidentul, în prezent „colectivist” (să-i spunem mai bine „grupist”), îi va acuza de rasism și „lipsă de sensibilitate” față de minoritățile de tot felul.

Marxismul, mort în țările din Est, a renăscut și prosperă în ideologia și politicile stângiste ale multiculturalismului occidental. Ca și marxismul, multiculturaliștii vorbesc de drepturi și libertăți colective, nu de drepturi individuale. Deși se consideră campionii libertăților democratice, multiculturaliștii nu fac decât să subordoneze drepturile și libertățile individuale intereselor directe ale grupului. În comunism, drepturile individuale erau suprimate în favoarea intereselor de grup (nomenclatura comunistă). Într-o ordine multiculturalistă, nu poți avea drepturi „speciale” decât în măsura în care aparții unui grup de victime – victime în raport cu grupul majoritar, în speță, grupul barbaților albi. Calitățile individuale,

competența nu contează. În universitățile americane, dacă aparții unui grup „vitețizat”, te bucuri de privilegii absolute indiferent de activitatea pedagogică publicistică. (Resemnarea profesorului american, barbat și alb, seamănă izbitor cu semnarea intelectualului român față de puterea comunistă).

Alături de deconstrucția lui Derrida, marxismul furnizează aparatul teoretic doctrinei multiculturaliste. „Oprămare”, „imperialism”, „egalitate” sunt noțiuni extrase din lexiconul marxist cu scopul a schimba lumea. În acest „a schimba lumea”, se află și esența multiculturalismului. După cum ne amintim prea bine, Marx spunea că „sarcina noastră nu este să interpretăm lumea, ci să o schimbăm”. Marx vroia să înlocuiască capitalismul prin comunism și să construiască o utopie egalitaristă. Spre deosebire de marxism, multiculturaliștii nu se opun ordinii economice existente; dimpotrivă, ei susțin globalizarea forțelor pieței. „Infuzie teologică”, multiculturalismul, globalismul sunt „core academic values” (valorile universitare de bază) ale universităților multiculturaliste din și în jurul lui Silicon Valley, California, inima înaltei tehnologie americane. Multiculturaliștii luptă ca globalizarea economică să creeze o utopie mondială în care culturi și grupuri de divizi nediferențiate valoric să existe picior de egalitate. (Între timp, multiculturaliștii vor să curețe cultura occidentală de orice urmă de rasism și „falocritism”).

PENTRU a-și duce la îndeplinire scopurile, multiculturalismul luptă să împiedice și să pedesească orice comportament care ar fi detrimentul grupului „minoritar” (față de mexicanii și chinezii sunt deja majoritari în California, nu contează. Albi pot bucura de drepturile „minorităților” în Occidentul multiculturalist ești „corect” din punct de vedere politic” („politică corectă” sau, pe scurt „PC”) dacă subminzi doctrina multiculturalistă. Ești „politic incorect” dacă gindești și acționezi împotriva ei. În universitățile americane, coduri speciale de comportament și reguli bibe veghează la aplicarea întocmai politicii PC. Studenții care calcă pe linie sunt obligați să urmeze cursuri de reeducare, așa numitele „sensitivity sessions”. „Comisarii PC”, acei „judicial inquisitors” au misiunea să extirpe orice manifestare antimulticulturalistă. Practic, nici un intelectual occidental nu se poate pronunța astăzi împotriva dogmelor multiculturaliste fără riscul de a fi etichetat drept rasist și elitist, suportând consecințele de rigoare. În conformitate cu binecunoscuta deviză comunistă: „Ori ești noi, ori ești împotriva noastră”, multiculturaliștii îți pun imediat pumnul în gât: „ori ești pentru drepturile homosexualilor ori ești 'homophobic'”, „ori lupți pentru drepturile femeilor, ori ești șovin”. Viața nu este cu nimic mai bună în Canada sau Franța. Fiecare țară occidentală își are propria ei versiune de multiculturalism. Intelectualii francezi se arată orlați de excesele multiculturalismului american, dar te consideră de extremă dreapta dacă te atingi de ideologia multiculturalistă a Europei unite. (Vezi, printre altele, grija lor „parintească” față de români...)

ULUI OCCIDENTAL

Ajunși la acest punct în lectura articolului meu, cititorul român se poate întreba: Cum a fost posibil? Ce s-a întâmplat în Occidentul după căderea comunismului? Cum le-a sucit mințile marxismul acestor vajnici occidentali, tocmai în momentul în care comunismul a devenit subiect de arhivă?

RĂSPUNSUL pe care îl ofer la aceste întrebări este aparent paradoxal. După căderea Zidului Berlinului, în momentul în care comunismul nu a mai prezentat un pericol real, capitalismul occidental, în faza globalizării sale, a preluat o parte din ideologia și tacticile comunismului pentru a-și provoca propria expansiune economică mondială. Asistăm deci la simbioza dintre politică economică ultraliberală și ologie de stînga, cu accente totalitare. Individualismul „privat” al burghez-tradițional nu mai corespunde actualei de dezvoltare a societății post-industriale. Prin urmare, politica multiculturală nu este o barieră în cale dezvoltării ere a economiei de piață, așa după cum stîm în cor criticii occidentali ai multiculturalismului (în S.U.A., aripa conservatoare, „creștină” a republicanilor). Împotriva, multiculturalismul este instrumentul ideologic al expansiunii mondiale actuale a forțelor tehnologice și a pitalismului financiar. În Occident, multiculturalismul nu este apanajul unui anumit partid, ci ideologia unei noi forme de organizare socială.

Să mă explic. În Occident, totul se vede în sfera economică care se referă în imă instanță la libera circulație a capitalului. În esență sa, capitalul este neutru în punct de vedere ideologic. Banul nu are miros. Companiile americane nu găsesc nici un impediment doctrinar în a rețea comitetele de partid în sucursalele chinezești, dacă acest lucru le mărește profitul. Urmîndu-și strict propria sa logică, capitalul este cameleon. Spre deosebire de comunism, înrobît unei sinere ideologii, capitalul schimbă ideologele care-l susțin după cum îi convine și mult. Capitalismul de ieri avea nevoie de valorile individualismului. Prin urmare, Occidentul și-a îndreptat toate eforturile spre formarea unor indivizi și tități individuale puternice (statele naționale) deoarece interesele capitalului erau consolidarea statului național, a individului liber și autonom, a familiei monogame etc. Pe plan extern, capitalul era arat de un puternic stat național și de livizi înarmați cu o viziune individuală asupra lumii. (Istoria romanului european reflectă cu fidelitate epopeea individualismului „burghez“.)

Precis, lupta dintre comunism și capitalism a fost lupta dintre două modele erite de identitate socială și umană: ntitatea „colectivistă” de sorginte comunistă și identitatea „individualistă” din italism. Românii au luptat să se lepede de „colectivistă” pentru a intra în „individualistă”.

Soarta a făcut ca România să înceapă adopte oficial valorile individualismului tocmai în perioada în care Occidentul descoperea ideologia de grup și aplica ituri mortale prototipului clasic al individului liber și demn întruchipat de barul alb.

Globalizat, capitalul nu mai are nevoie de individualismul omului alb și nici de serviciile statului național, centralizat, unitar și indivizibil. Dimpotrivă, statele naționale, cu rădăcinile lor istorice și culturale sînt principala barieră împotriva globalizării economiei de piață. Companiile transnaționale și lanțurile „franchise” n-au nevoie de „personalități”, ci de foarte buni și obedienți executanți. (Întrebați pe managerii români de la MacDonald sau Daewoo cîta inițiativă personală li se îngaduie în schimbarea „policy”-ului companiei-mamă. Cultura „MacDonald” și „Daewoo” trebuie să lupte pentru uniformizare, pentru acea „commonality”, și nicidecum pentru unicitate.) Tehnologia – locomotiva care deschide drumul expansiunii capitalului contemporan – n-are nevoie de savanți geniali, ci de echipe de ingineri și cercetători conștiincioși. În Occidentul postindustrial, munca făcută odinioară de un întreprinzător individual este făcută actualmente de o echipă înarmată cu computere. Prin anii '70, o întreagă literatură science-fiction anticipa înlocuirea omului de către robot. Nu s-a întâmplat să fie așa. Dimpotrivă. OMUL ESTE ACUM ROBOTUL, într-o lume unde tehnologia și expansiunea capitalului se dezvoltă independent de evoluția naturală a societății și de nevoile firești ale individului. Multiculturalismul nu face decît să urmeze logica economică a societății globale. Această logică economică cere ca omul să fie golit de substanță ontologică, de orice verticalitate sau transcendență („spirit” național, „geniu” individual, standarde valorice „absolute”) și să se transforme într-o entitate „soft”, desfășurată pe orizontală și perfect transgresivă. O simplă prelungire a terminalului electronic. Omul economic, în fața unui computer este un simplu element branșat la o rețea rizomică. Nu elementul individual contează, ci diferitele grupuri sau rețele interconectate după logica Internetului. Precum Internetul, economia globalizată nu va mai avea un centru unic de comandă. Creșterea ei este în primul rînd de ordin cantitativ, și nu calitativ, realizîndu-se prin adăugarea de noi și noi rețele. Scopul multiculturalismului este de a conecta la Internetul economiei de piață cît mai multe grupuri „minoritare”, participarea acestora fiind vital necesară dezvoltării rețelei în ansamblul ei. Dacă în sistemul mondial colonial „periferia” submina deseori sistemul condus de la centru (metropola), în sistemul actual al globalizării capitalului, periferia, grupurile minoritare, lumea a treia sînt indispensabile dezvoltării economice mondiale.

Din punctul de vedere al capitalului, este de preferat un homosexual unui român. Homosexualul nu este atașat de un loc, rămîne homosexual și la New York, și la Paris, și la București. Românul are rădăcini, tot la Vintileanca lui de acasă îi va sta gîndul, oriunde îl muți (dacă este un român adevărat și nu un simplu oportunist multiculturalist). Din stricta logică a capitalului, doar dezrădăcinat, perfect transgresiv, poate un român să se pună pe deplin în slujba economiei de piață.

După aceeași logică a circulației capitalului, este de preferat un chinez, căruia Revoluția Culturală i-a tăiat orice rădăcini transcendente, golindu-l de substanță spi-

rituală, unui rus pe care cei șaptezeci de ani de comunism n-au reușit să-l transforme în entitatea plată visată de comunism, în acel homo sovieticus.

Și iarăși mă întreb. De ce capitalismul reușește în Asia *comunistă* și dă greș în Rusia *ortodoxă* a individului trezit din coșmarul uniformizării comuniste? Este oare o simplă coincidență că țările estice, de tradiție ortodoxă și bizantină a căror matrice culturală este ONTOLOGICĂ – mă refer la România, Bulgaria și chiar Grecia – nu-și pot rezolva problemele economice în vreme ce țările de tradiție PROTESTANTĂ prosperă? Capitalismul este perfect adaptat structurilor sociale și mentale ale protestantismului care nu țin seama de diversitatea ontologică a realității. După cum afirmă Pavel Florensky în superba sa carte *Iconostasie*: „Libertatea protestantă nu se aplică *ființelor individuale unice* (sublinierea mea) pe care, pur și simplu, le neglijează prin faptul că a pregătit dinainte o pecete, o ștampilă pe care o aplică fără nici un discernămint pe fiecare suflet care-l întîlnește în cale.” Nu sînt soluțiile F.M.I. astfel de ștampile? Dar politica occidentală în conflictele singeroase din Balcani? Să nu uităm că Marx a creat într-un environment protestant, iar „matricea stilistică” protestantă este de netegaduit în multiculturalism.

Dacă înțelegem toate aceste lucruri, nu are de ce să ne mai mire faptul că toate mișcările aparținînd multiculturalismului, de la feminism pînă la mișcările de emancipare ale homosexualilor, se pretind „non-esențialiste”. Pentru multiculturalism omul nu are o „esență” fixă, o substanță ontologică, un Dumnezeu, cum ar spune românul. Nu te naști femeie, ci devii femeie. Nu te naști lesbiană, ci *alegi* să fii lesbiană, precum un consumator alege între două produse diferite. Deosebirea dintre un homosexual și un heterosexual devine astfel o simplă diferență „culturală”.

Între „castelele” construite de țigani după '89 și mănăstirile ridicate de voievozii Moldovei nu există o diferență de „valoare”, ci doar o simplă diferență de „gust” (multiculturaliștii nu gîndesc valoarea în termeni ontologici, ci în termenii relativismului gnoseologic contemporan). Din punctul de vedere al intelectualului român, kitsch-urile țiganești și mănăstirile medievale românești nu pot fi sub nici un motiv comparate. Pentru multiculturaliști, comparația nu este doar posibilă ci și recomandabilă, căci pune pe picior de egalitate cultura minoritară țiganească cu o cultură majoritară, „represivă”.

INDIVIDUALISMUL occidental, creație a modernismului, a purtat în el însuși sămînța propriei distrugerii. Individul liber a descătușat în ființa umană imense forțe creatoare. El a oferit omului certitudinea că se poate înălța la nivelul lui Dumnezeu. Totuși, individualismul occidental nu aderă *organic* la ființa umană. Acest „individ liber”, ca și omul de grup, omul multiculturalist post-modern, este o construcție artificială. Proiectul grandios al omului liber și demn, fără Dumnezeu, visat încă de Renaștere, a fost construit de mințile filosofilor raționaliști și Reforma protestantă. Omul liber FABRICAT de Occident a asigurat dominația mondială a econo-

miei capitaliste. Mă întreb însă în ce măsură a contribuit individualismul occidental din ultimele două secole la îmbogățirea sufletească a ființei umane. Cînd revoluția suprarealistă și arta avangardistă – singurele mari evenimente culturale ale modernismului – nu vor mai fi privite dintr-o perspectivă pur occidentală, se va vedea că, de fapt, ele NU SÎNT creațiile individualismului „omului liber”, ci ale celui alt om, al OMULUI ONTOLOGIC.

În Occident, acest om ontologic, reprimat de scolastică și de individualismul raționalist secular, s-a trezit din somn la începutul secolului XX. Arta și literatura avangardistă reiau încercarea sfinților Gioacchino da Fiore și Francisc din Assisi din secolul XII de a uni valorile „individualiste” ale libertății, egalității și demnității umane cu transcendentul într-o tentativă de a atinge culmile absolutului spiritual. Iată ce scria tînărul Mircea Eliade în 1935: „Este complet greșit să se spună că omul nou al Renașterii trebuia să aibă o atitudine păgînzată și anti-catolică. Dacă s-a întîmplat așa, a fost numai greșeala politicii catolice... Cu mult înainte ca libertatea și demnitatea umană să preoccupe gîndirea laică – misticul și apocalipticul din Calabria le văzuse venind, le profetizase și le experimentase. Francisc de Assisi a încercat același lucru – dar Biserica Romană i-a strivit și lui, autoritar, mesajul. În sfîrșit, la mare distanță, se ridică ultimul purtător de cuvînt al profeției lui Gioacchino: călugărul Savonarola [...] Și acest Titan al Renașterii creștine a fost înlăturat – a fost ars de viu din ordinul Papei Alexandru IV, Borgia... Odată cu Savonarola se stinge definitiv speranța „Evluii Nou” în cadrele vieții asociate catolice.”

Ovidiu Hurdzeu

P.S. În 1991, la doi ani după sosirea mea în S.U.A., într-o scrisoare personală adresată unei personalități culturale din România, am scris despre „stalinismul” care domnește în mediul universitar american. La acea vreme, nu eram „copt” încă să înțeleg pe deplin fenomenul respectiv, lucru care m-a determinat să nu fac publice opiniile mele. După opt ani, situația s-a înrăutățit vizibil, „political correctness” și ideologia multiculturalistă au depășit cu mult granițele S.U.A. Precum tăvălugul internaționalismului comunist din anii '30 și '50, multiculturalismul incendiază întreaga planetă, zdrobind una cîte una valorile adevărate, întronînd în lume spectacolul MEDIOCRITĂȚII GENERALIZATE. Asumîndu-mi toate riscurile care decurg din poziția mea de bărbat alb, membru al lumii universitare americane, adresez intelectualilor români un ÎNDEMÎN LA LUCIDITATE ȘI VIGILENȚĂ. De vor ceda din nou iluziilor și oportunistului, – de data asta venite de la Vest – s-ar putea ca peste douăzeci de ani să locuiască în regiunile „autonome” și federalizate Valahia, Transilvania și Moldova; iar copiii și nepoții lor să învețe la școlile „multiculturale” despre „istoriile” „carpatice” și despre un anume Eminescu șovin și falocentrist.

Marian Papahagi

P RINTRE literații cu o serioasă pregătire filologică care se afirmă în mediul universitar clujean, în jurul revistei *Echinox*, în deceniul opt, se remarcă MARIAN PAPAHAĞI, critic literar, italianist, traducător. Împreună cu Ion Pop și Ion Vartic, el formează ceea ce s-a numit "triumviratul echinoxist", apartenența literară demnă de invidiat în condițiile în care numărul echinoxistilor se ridică - după propria lor estimare - la două sute.

Marian Papahagi este un critic literar pe care în general nu-l contestă nimeni. Erudiția sa, demonstrată încă din tinerețe și de aceea neverosimilă, ca o însușire supranaturală, îi intimidează pe comentatori. Mulți îl citează chiar și când nu-l citesc.

Subiectul risit, așteptat, huleț, aplaudat, mersat, aduș, înalțat, refectat, calomniat, negat, spionat, invidiat, "furnat" și altele, exaltat, distinsat și reputat este gruparea cea mai strălucită din ultimul deceniu de dramaturgie evolutivă literară, modelul unei caligrafii intertextuale și al toleranței în ideea și atitudinea - de care scriitorul nostru nu are altă nevoie!
Mircea Zăciu

Această recunoaștere fără rezerve presupune însă și o anumită desconsiderare, Marian Papahagi înfățișându-se ca un critic *inofensiv*. Adâncit în studii savante, fără legătură cu actualitatea (de genul: *Intellectualitate și laicitate în poezia italiană din secolul al XIII-lea* - cum suna titlul tezei sale de doctorat din 1985), el pare plasat *hors concours*. În plus, chiar și când scrie despre contemporani, criticul clujean interpretează fără să evalueze, din precauție sau din obișnuința de a trata orice text ca pe un mesaj al unei autorități supreme.

Marian Papahagi s-a născut la 14 octombrie 1948 la Râmnicu-Vâlcea, în familia unui medic macedo-român. Printre ascendenții săi se numără mai mulți cărturari: Gheorghe Papahagi (autorul unei gramatici a limbii turce), Valariu Papahagi (istoric, asistent la un moment dat al lui Nicolae Iorga), Tache Papahagi (cunoscut filolog) ș.a. După ce absolvă, în 1972, Facultatea de Litere și Filosofie din Roma, secția Limbi și Literaturi Romanice, este asistent, conferențiar și, din 1991, profesor la Facultatea de Litere din Cluj. Având spirit organizatoric, face și o impetuoasă carieră administrativă: secretar de stat la Ministerul Învățământului (1990), prorector al Universității "Babeș-Bolyai" directorul Școlii Române (Accademia di Romania) din Roma (începând din 1998).

În bibliografia sa figurează cărți de critică literară (*Exerciții de lectură*, Cluj, D., 1976, *Eros și utopie*, Buc., CR, 1980, *Critica de atelier*, Cluj, D., 1982, *Intellectualitate și poezie*, Buc., CR,

1985, *Cumpănă și semn*, Buc., CR, 1991, *Fața și reversul*, Iași, Inst. Eur., col. "Eseuri de ieri și de azi", 1993), traduceri (Luigi Pareyson, *Estetica - Teoria formativității*, Buc., Univ., 1977, André Helbo, Michel Butor, *Spre o literatură a semnelor*, Cluj, D., 1978, Rosa del Conte, *Eminescu sau despre absolut*, Cluj, D., 1990, Guido Morselli, *Diversiment 1889*, Cluj, Ed. Echinox, 1992), lucrări realizate în colaborare (*Scriitori români - mic dicționar*, coordonare și revizie științifică: Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Buc., Șt. Enc., 1978, *Dicționarul scriitorilor români*, cunoscuta variantă *in extenso* a celui anterior, interzisă de regimul comunist), prefete și îngrijiri de ediții.

Toată această activitate laborioasă este definită cu precizie de Adrian Marino: "Marian Papahagi face critica filologică."; "Critica filologică - explică în continuare Adrian Marino, devenind ca de obicei molișos la adresa cronicarilor literari cu succes la public - este o sinteză de istorie literară și «explicație de text», de situație istorică și hermeneutică, lipsită total de grații impresioniste (obosite), dar plină de vigoare și de eficiență."

Comentariile critice scrise de Marian Papahagi - și în mod special cele din primele sale patru cărți - pot fi considerate, într-adevăr, ca aparținând criticii filologice, dar sunt lipsite nu numai de "grații impresioniste (obosite)", cum afirmă Adrian Marino, ci și de grație în general. Criticul are psihologia unui student care se prezintă la o sesiune de comunicări științifice și vrea să-și etaleze cunoștințele. Argumentațiile sale sunt

aride, digresiunile, departe de a apărea de la sine, ca manifestări ale unui stil colocvial, sunt de fapt un fel de note de subsol introduse în text, iar limbajul folosit conține multe dintre elementele "limbii de lemn" a universitarilor:

"Odată stabilită calitatea de curpindere potențială a poeziei majore barbiene în primele lui poezii, stabilită legătura strânsă între ermetismul barbian și avangardă (ermetismul ca mod de dezumanizare a artei și ca modalitate de înfățișare superior ironică a ideii), stabilită, în fine, unitatea în care se află între ele ciclul balcanic și cel ermetic, putem încerca să punem în evidență construcția poetică unitară a celor trei cicluri mai importante."

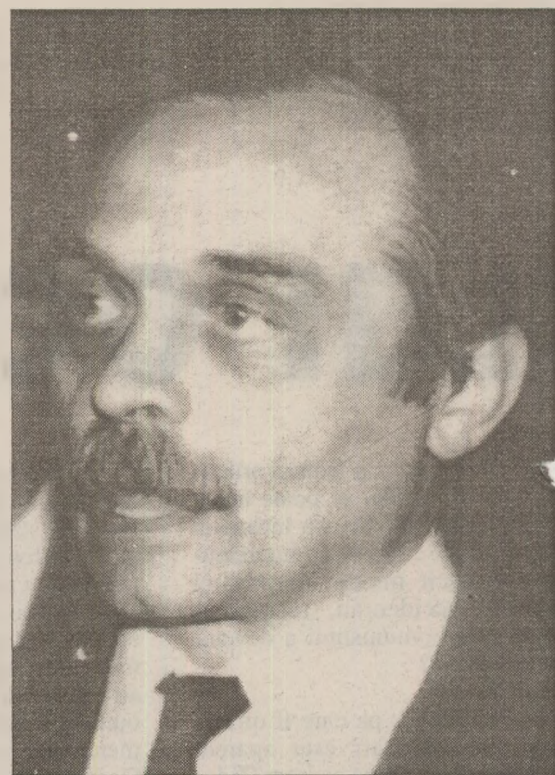
Nu reiese de nicaieri ce efect are textul lui Ion Barbu asupra sensibilității criticului, ce emoție - oricât de sofisticată - îi provoacă. Nici măcar atunci când vine vorba de dragoste - de dragostea care, invocată, îi aducea sângele în obraji până și septuagenarului Șerban Cioculescu -, Marian Papahagi nu renunță la morga sa doctorală:

"Dar principiul feminin informator al lumii nu e luat singur și exorcizat. Romantismul făcuse din principiul feminin un principiu absolut, pentru că absolutul romantic provine din opțiune. Respingerea se face la Ion Barbu de pe pozițiile preferării unui absolut modern, care presupune sinteza."

I N MOD CURIOS, Marian Papahagi are - ca și alți echinoxisti - în perioada studenției faima unui tânăr literat înzestrat cu umor și cu spirit ludic. Anecdotele și farsele sale, invenții ale unui erudit, în tradiție goliardică, intră în legendă, făcându-i pe bucureșteni să se gândească cu invidie la viața literară din Cluj. Iată

Grup de echinoxisti, în vremea studenției la Cluj:
Al. Panaitescu, Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Ioan Radin, Vasile Sav, Ștefan Damian, Marcel Constantin Runcanu

însă că în scrisul lui nu pătrunde, inițial, nimic din această exuberanță de bun-gust. Este ca și cum ar exista doi Marian Papahagi: unul exuberant și cuceritor, cunoscut doar din auzite, și altul pedant, lipsit de farmec și chiar enervant, ca o persoană care ar încerca să danseze încălțată în pantofi prea strâmți.

Abia după mulți ani de exercițiu critic, cultivatul autor clujean își asumă propria sa libertate de spirit și talentul literar, urmând din acest punct de vedere exemplul lui Nicolae Balotă, care s-a transformat treptat de-a lungul deceniilor dintr-un specialist în literatură într-un scriitor. După 1990, poate și stimulată de desființarea cenzurii, Marian Papahagi face literatură scriind despre literatură. Sau merge și mai departe și schițează la persoana întâi, o *comedie a lecturii*, cum se întâmplă într-un preambul al cronicii sale la *Pendulul lui Foucault* de Umberto Eco:

"Lansarea s-a făcut în toamnă, la Târgul de Carte de la Frankfurt. Cartea avea deja pregătit un tiraj de sute de mii de exemplare, în vestigioasă urcare spre milioanele scontate, zeci de case de editură străine ofereau orbește (adică pe necitite, căci doar opt persoane avuseseră privilegiul să citească volumul înainte de tipărire) contracte, un *battage* publicitar perfect reglat ridicase nerăbdarea până la culme. Cam așa și-a făcut intrarea în standuri *Pendulul lui Foucault*, noul roman al lui Umberto Eco. Prins de tensiunea evenimentului, un prieten italian, entuziast și generos, a cumpărat cartea imediat după lansare, a găsit un turist rătăcit care venea spre Cluj și a trimis-o unui prieten comun, care mi-a dat-o s-o citesc, astfel că, la numai cinci zile de la apariție, cu oarecare bunăvoință din parte-mi, aș fi fost în situația de a face un *scoop* (cum i se spune, dar termenul nu prea are trecere la noi), și încă unul de zile mari dacă... Ei bine, mea culpa - m-am luat cu altele! Trebuia scrisă cronică săptămânală, lucram la o traducere care... mai erau și tot felul de cărți restante de citit pentru un nou curs, pe scurt, am reușit să-mi dezamăgesc prietenii și n-am scris destul de iute despre o carte atât de prompt trimisă și atât de râvnită."

Sobru ca student, Marian Papahagi devine dezinvolt ca ministru. În prezent el lucrează - între cursele de avioane care îl duc la diverse universități europene pentru a ține cursuri - la o traducere în limba română a capodoperei lui Dante, *Divina comedie*. Face, deci, tot critica filologică, însă aplicată.

Alex. Ștefănescu

Trei poeme de Floarea Țuțuianu

CA O PASĂRE RARĂ

Ea calcă în vârful limbii
nu deranjeze rămășițele zilei de mâine
Nud obosind o oglindă –
trup dezlegat la cuvinte
Lumină așezată în straturi pe frunte
coroană de spini și de lauri –
praf de cuvinte

Oricum voi pieri ca o pasăre rară
pe propria-mi limbă

AMOR FATI

La naștere am primit o coroană dalbă
din mici singurătăți dragălașe
(cine ar fi bănuț că peste ani singurătatea
se-ngroașe)
Mai târziu zeci de bărbați au venit să-și depună
ofranda dragostei lor la picioarele mele
peste unii am călcat (mai târziu am plătit)
pe alții i-am lăsat pentru alte femei
mai neputincioase mai fragile mai singure
decât mine.
Eu eram ocupată să-mi întorc destinul

pe dos și asta nu puteam decât singură
Așteptam un semn trimis de sus
anume pentru mine
„Așteptarea este harul cu care m-a înzestrat
dumnezeu – aștept așa de frumos că ar fi
și păcat să se întâmple ceva”
Peste ani ne-ntâlneam pe străzi – ei (perechi)
un singur trup cu mai mulți ochi și o
singură limbă.
Eu – ușoară și străvezie luând lecții de
levitație ascunzând la spate mâinile
pline de versuri și riduri.
Ne surprindea cât de mult a lucrat vremea
cu migală pe noi
Ne continuam fiecare destinul pe sârmă

Jumătatea din mine ducând ca pe un miel alb
singurătatea pe umeri.

PROMISIUNEA CA O CERTITUDINE

Ca un imens soare lenea strălucitoare
și neputința învârtindu-se în jurul axei sale
Tu nu mai ești de mult o promisiune
precum viața
Ai devenit o certitudine
precum moartea

Îmi spuse el plimbându-și degetul
de pe inimă spre scobitura
între cele două clavicule
încercând să găsească locul prin care
iese sufletul.

Între primul vers care m-a deflorat
și ultimul vers abandonat
toți iubii mei au rămas fără
de cuvinte.

Tot ce ating se transformă în poezie
am o mână de aur
care ar putea să mă îngroape de vie.

(din volumul *Libresse oblige* în curs de apariție
la Ed. Crater)

LECTURI

Despre CINEMA

ASTFEL s-ar fi putut intitula volumul alcătuit de dna Adina Darian din texte scrise în mai toate capitalele filmului și în București, din '65 până în '85, majoritatea din deceniul 7 (din tinerețea noastră, dar și deceniul multor frământări novatoare ale cinematografului), discuții cu și despre regizori, actori, scenariști, scriitori, producători, curente, influențe, ecouri... filme, deci, toți celebri, toți și toate de importanță. Convorbiri numeroase (numai enumerarea lor, fără cele neincluse acum, ar umple întreaga coloană), emblematic rezumat de Kirk Douglas: "Iubesc filmul pentru că mi se pare cea mai modernă și cea mai democratică formă a artei. Folosind un limbaj internațional – imaginea, produs al cooperării mai multor arte –, filmul ne ajută să ne cunoaștem și să ne înțelegem [...] Noi artiștii avem mari responsabilități. Călătorind, am cunoscut mai bine oamenii. Când veți veni în țara mea veți vedea lucruri bune și lucruri rele, va trebui să știți să luați ceea ce este bun și să dați la o parte ceea ce este rău". Și tot americanul: "În artă nu există legi fixe, imuabile. Înflorirea artistică dintr-o țară atrage dezvoltarea artei în celelalte. Dar pentru mine filmul rămâne în primul rând un mijloc de destindere, de divertisment, care să capteze publicul, scoțându-l din universul preocupărilor cotidiene. Dacă, în paralel, filmul reușește să emoționeze și să facă și o declarație de idei importantă, avem o operă artistică împlinită".

Neferindu-se de întrebările "banale", puse de mai toți ziarisții (de tipul: "Cum vă netreceți o zi din viață?", "Care este rolul... preferat?"), dna Darian utilizează și multe altele din cu totul altă categorie, adresate chiar aceluiași interlocutor ("Credeți că a existat un punct de intersecție între neorealism și Free Cinema?", de pildă), menite să clarifice aspectele mai noi ale filmului, ale artelor în general, să individualizeze anchetatul și anchetatorul. Totul mar-

cat "gazetărește", dar și de criticul competent. Spre exemplificare: titlurile (*Un nume cît o istorie a cinematografului: Vittorio De Sica; Sherlock Holmes, ediția 128. Raid prin studiourile de film britanic*), ori sentințele intervievatului ("După ce ai consemnat răspunsurile acestui atît de autentic artist, Vittorio De Sica rămîne mai mult decît un nume sau o istorie a cinematografului. Rămîne un om."); pină și subtitlurile (*Arta este o provocare; Un pas pe Lună...; Și cîțiva pași pe pămînt; O englezoaică cu ochi de japoneză* etc). O scurtă mostră de dialog-întrebare, răspuns și comentariul ulterior al ziaristei: "Vă așteptați la un asemenea ecou internațional? "Este o popularitate exagerată". Răspunsul e sever și pentru noi nu este îndreptățit, dar dincolo de severitate se simte amărăciunea actorului" (*Peter Gilmore – căpitanul Onedin*). Filmul trebuie "gîndit și scris în imagini, în tăceri ["cam 50", pe tot parcursul lui], tăceri care nu vor semăna între ele căci "sînt foarte frumoase tăcerile". El "se lasă mai mult simțit decît înțeles" intervine Adina Darian, iar realizatorul lui (Michel Cournot) continuă "un film nu trebuie interpretat". Dihotomia dintre acerbul critic de la "Le Nouvel Observateur" (Michel Cournot) și realizatorul peliculei (același Michel Cournot) este rezolvată de Adina Darian în favoarea ultimului: "...criticul de cinema se înșela. Filmul său era destinat unui public cu un nivel ridicat de cultură și cunoaștere [...] care nu poate fi povestit. Un film făcut pentru a fi privit". Filmul lui Cournot, *Les Gaulois bleus*, "il poți iubi [...], detesa, dar nu poți trece pe lîngă el indiferent. Cournot îi seamăna. La Paris are sau prieteni, sau dușmani. Poate că pentru el, nu numai în cinema, dar și în viață, nu există cale de mijloc".

Unei afirmații (oare doar politicoase?) a aceluiași Gilmore – să nu uităm umorul englezesc ("De cînd sînt aici [în România] am rîs pe săturate, ascultînd cele mai nostime snoave și am auzit atîtea glume bune

încît nu m-aș încumeta să concurez cu ele"), Adina Darian îi răspunde cu un umor (al absurdului?) ce ne aduce aminte pe acela de neuitat al lui D.I. Suchianu: la sfîrșitul vizitei la octogenara Silvia Dumitrescu Timică îi mulțumește aceleia care "a refuzat șansa supraviețuirii talentului ei prin intermediul peliculei" pentru "Orele petrecute împreună și îndrăznesc să spun că singurul fericit de terminarea convorbirii noastre este Picky ["pijon-maltez pur singe"]. Acum tace, simte că plec și lătratul lui protestatar nu-și mai are rost". Opțiune teoretizată: "Degeaba ești inteligent dacă n-ai umor. De altfel inteligența fără simțul umorului, aproape se anulează" consideră Șukșina, actrița mereu emoționată în fața publicului, de aceea refuzînd să joace teatru, în schimb este veselă, rîde, altfel "degeaba trăiești". Romănul, nu numai actor, face "haz de necaz". Și Adina Darian în epoca... interviurilor.

Împletirea evenimentelor artistice cu cele cotidiene, începînd cu dieta lui Kirk Douglas, supravegheată de omniprezenta Anne Douglas, tot cu umor: "Fii atent, Kirk, aici cineva lucrează pentru Burt Lancaster! Și înghețata cu frișcă, alune și migdale se topește în farfurie", sau pasiunea, derivată din rol, a lui Gilmore pentru navigație, pînă la viața intimă: "Dacă la 18 ani nu știi ce să faci cînd ți se rup pantofii..." ori: "E dureros să vorbesc despre el [publicistul, scriitorul, poetul Vasili Șukșin]... pînă azi [spune actrița Adinei Darian] n-am povestit nimănui...", urmînd observația cvasiregizorală: "Glasul Șukșinei scade, scade pînă ajunge aproape șoptit". Și continuarea imediată a actriței: "Este unul din motivele pentru care de șapte ani nu am dat interviuri. [...] Cum ne-am cunoscut mi-a dăruit primul lui volum... mi l-a dedicat "moi drug Fellini"... Șukșina rîde, rîde din toată inima și continuă de la sine: "N-aveți de unde ști de ce... Înainte de căsătorie, numele meu era Fedoseeva Lidia Nikolaevna,

DINA ARIAN	
DOUGLAS	ILLY ILDER
MARINA LADY	ALEC UINNESS
HENRI OLPI	OGER OORE
SICA	CARTIER BRESSON
PETER ILMORE	LA
D TIMICĂ	FELLINI
ALAN PAKULA	FILIPPO
	UGO
PRÉVERT	HITCHCOCK
DELMON	SATYAJIT
PHILIPPE	SEN
MACHA ERIL	ROBERT
	AVID EMMINGS
ICHEL OURNOT	NGRID
LINDSAY	RENOIR

nta ni i
e uca oa e

Adina Darian, *Întîlniri seducătoare*, Casa de Editură, Presă și Impresariat SILEX, București, 1998, 164 p.

deci prescurtat Fe-Li-Ni! Cînd am fost la Cinecitta, Fellini nu era pe platouri, erau numai decorurile lui, iar eu le spuneam "nu face nimic, și eu sunt Fellini..." "Firește, nici ei nu puteau înțelege gluma. Fellini era regizorul nostru preferat!" Observații psihologice, între șoaptă, lacrimi și rîs. Plus Umorul; un rezumat al unui răspuns al regizorului Marcel Carné la acuzația că filmul său – *Quis de brumes*, scenarist Jacques Prévert – era vinovat de înfrîngerea Franței în 1940: "nu poate fi acuzat barometrul de timpul de afară". "Întîlnirile seducătoare" ale Adinei Darian nu sînt nici interviuri, nici dialoguri, nici relatări. Ele sînt portrete. Cu replici. Cu replici și dialoguri, acide unele, de cîteva ori fără ele. Toate în portrete din cuvinte. Ale "seducătorilor" prezenți, sau ale altora, aduse de memorie, eventual "un drum către sufletul veșnic al copilăriei: (din "întîlnirea" cu Philippe Avron, subintitulată *Un suflet de copil*).

Mihai Minculescu

Gala tânărului actor

GÂNDITĂ încă de la prima sa ediție, din 1983, ca rampă de lansare a tinerelor talente, dându-le posibilitatea să se afirme aici pe cont propriu (individual sau în grup), *Gala tânărului actor de la Costinești* mi se pare cu atât mai utilă și necesară în clipa de față, când numărul absolvenților din fiecare an nu mai e de ordinul zecilor, ci al sutelor. Până în '89 ei se arătau de multe ori nemulțumiți de faptul că nu erau încă de la început distribuiți, pe măsura talentului lor, în teatrele în care, pe vremea aceea, erau obligatoriu repartizați. După '89, când numărul facultăților de teatru, de stat și particulare, continuă să crească într-un ritm aberant (fără nici o corelație cu necesitățile reale ale teatrelor, ci doar cu dorința unor actori, de multe ori submediocri, de a fi și ei profesori universitari, în urbea lor!), nemulțumirile absolvenților de la diversele clase de actorie – care dau poate procentul cel mai mare de someri virtuali! – riscă să nu mai intereseze pe nimeni. În orice caz, teatrele nu mai au, față de ei, nici o „obligatie”. De altfel, cu bugete de austeritate, scheme de funcționare înghețate, fără posibilitatea de a oferi locuințe, aflate uneori chiar în imposibilitatea de a-și plăti actorii angajați, ca să nu mai vorbim de finanțarea montajelor!, teatrele nici n-ar putea să facă acum mare lucru pentru acești tineri, foarte mulți tineri, ajunși nu o dată la marginea disperării.

Cu atât mai mult se cuvine să salutăm eforturile reale ale actualilor organizatori – Ministerul Culturii, Ministerul Tineretului și Sportului, UNITER și B.T.T., cu sprijinul Centrului Român pentru Comunicare și al Universității de Artă Teatrală și Cinematografică – de a le da o șansă, competiția de la Costinești fiind – așa cum afirma Ion Caramitru în caietul-program al manifestării, „marea Gală a speranțelor teatrului românesc”. La această ediție, conștientă probabil de revirimentul pe care era datoare să-l producă – după o pauză de doi ani și diverse carente de ordin organizatoric, dar și conceptual, manifestate pe parcursul diverselor sale ediții, ante și post „revoluționare” – gala și-a adăugat în titulatură un „Hop”, pe care – spre meritul ei – a reușit să-l treacă mai bine chiar decât ne-am fi

asteptat. Căci nu e puțin lucru să asiguri, mai ales pe fondul unor alarmante rectificări bugetare, un cadru decent și civilizat nu numai competiției ca atare, ci și întâlnirilor ei profesionale adiacente, de la formativele ateliere de creație („Polifonie teatrală” și „Text și gestualitate”, conduse cu pricepere de Doina Crișan Rusu și Păstorul Ionescu) la reflexivele colocvii critice, unde și-au spus cuvântul, în general la obiect și cu o desăvârșită bună credință, cunoscuți actori, regizori și critici de teatru, cu toții încântați de șarmul și verva „modeartorului” acestora. Nimeni altul decât Cornel Todea, cumulând calitățile de membru al juriului, director artistic al festivalului și prezentator al galei, într-o simpată glisare de la *talk-show* și *one man show* la *one man festival*. Cum s-a descurcat cu destoinicie și discernământ în toate ipostazele amintite (având și un „staff” de invidiat, în primul rând prin directorul economic Aura Corbeanu), nu i-am reproșat decât evidentele concesii făcute într-o altă calitate a domniei sale, aceea (mult mai dificilă, de altfel) de membru al juriului de preselecție. O facem precizând mai întâi că, în ansamblul ei, preselecția a fost reușită și ea e cea care a dat – și trebuie să dea, în continuare – seriozitate și calitate galei. Concesiile – omeneste de înțeles, dar totmai de aceea imputabile – se referă nu atât la *secțiunea individuală* (unde un singur interpret n-avea ce să caute în gală, datorită vulgarității cu care și-a imaginat pe Pampon), cât la *secțiunea grup*, unde au fost admise – în concurs și în afara lui – două producții ale U.A.T.C., una mai anostă decât alta. E vorba de *Mofturile Belisei* de Calderon de la Barca și de *Farsa cocoșăților* după Anton Pann, ambele realizate la clasa prof. Univ. Grigore Gonța, conf. univ. Sandu Lazăr. Dacă Grigore Gonța e decanul facultății de teatru din U.A.T.C., cu al cărui sprijin s-a realizat gala, iar Sandu Lazăr e chiar directorul executiv în staff-ul acestuia, „omeneste” aproape că nu văd cum ar fi putut ieși Cornel Todea din această situație. Că doar nu e un amarât de critic de teatru, gata să-și ridice toată lumea în cap, desigur nu pentru prețul mizerabil al unui articol, ci doar așa, de dragul adevărului și al obiectivității!

Ei bine, tocmai de dragul adevărului și al obiectivității, trebuie să salut și decizia juriului (Ștefan Iordache, Tudor Mărașcu, Doina Modola, Mircea Rusu, Cornel Todea) care a decernat cu judiciozitate cele două mari premii ale galei: la *secțiunea grup* (20 de milioane) actorilor *Dan Tudor* și *Vasile Toma* pentru *Pacală și popa*, la *secțiunea individuală* (10 milioane) actriței *Liliana Dalu* pentru colajul *Gura lumii*. Un amănunt nelipsit de semnificație: la festivitatea de premiere Liliana Dalu n-a putut să urce pe scenă pentru că deja nu mai era în Costinești! Trăind în lumea în care trăim, n-a crezut că va putea să ia premiul, chiar dacă a fost îndelung aplaudată de public, ca și ceilalți doi colegi ai ei, premiați. Numai că în timp ce ei terminaseră „de Târgu Mureș”. A plecat înainte de anunțarea rezultatelor nu pentru că n-ar mai fi avut suficientă încredere în ea însăși, cum a crezut Cornel Todea, ci pentru că n-a mai avut încredere „în ceilalți”, în obiectivitatea juriului! Această obiectivitate s-a dovedit esențială și ea reprezintă, dacă vreți, marele câștig al galei, revirimentul necesar al acesteia, în recăștigarea respectului de sine și al demnității profesionale. Iar dacă la această ediție s-au prezentat relativ pușini concurenți (nu atât datorită dezinteresului lor pentru profesiunea pe care și-au ales-o, cât datorită neîncrederii lor în onestitatea concursului, neîncredere ce nu trebuie să ne mire într-o țară ajunsă a manipulării ciolanului algoritmic!), sunt conștienți că premiul obținut de (până acum necunoscuta) *Liliana Dalu* va funcționa și ca reclamă de maximă eficiență a acestei gale, dându-le virtualilor concurenți încrederea că nu s-a dus chiar totul de răpă în țara asta.

S-a discutat mult, la Costinești, dacă stabilirea unei teme – în cazul de față „Teatrul popular. Teatrul de stradă” – poate fi benefică sau nu în evoluția galei, de la o ediție la alta. În ce mă privește nu consider atât de importantă alegerea temei, cât înțelegerea ei de către toți concurenții, precizarea caracterului *orientativ*, nu rigid *limitativ* al acesteia, oricare ar fi ea. (Unii interpreți s-au simțit datori să pună semnul ega-

Liliana Dalu în *Gura lumii* / foto: David Corneliu

lității între conceptul de teatru popular și produsul artistic de tip sau de inspirație folclorică! Pe de altă parte, de un *teatru de stradă* nici n-a fost vorba, nici nu poate fi, doar suprapunându-se pleonastic o scenă mai mică peste cea din amfiteatru!). Mai interesantă mi s-a părut propunerea, făcută chiar de către unul dintre interpreți, de a se da un text fix, poate doar de câteva rânduri, ca „probă obligatorie”, pe care fiecare interpret să-l transfigureze scenic în felul său probându-și astfel capacitatea de improvizare și eventuala virtuozitate. De priceperea alegerii acestui text (același pentru actori și actrițe), ar depinde probabil nenumărate și stenice hohote de râs, în generosul amfiteatru al Costineștii, care a demonstrat și de astă dată că are un excelent public de teatru! El e în stare nu numai să plece în timpul spectacolului, dacă acesta nu-l interesează, ci să stea în ploaie, în caz contrar. Și mai e în stare, atunci când i se oferă o excelentă seară de teatru – în buna tradiție a recitalurilor extraordinare ale acestei gale, susținute în afara concursului, de unii dintre cei mai mari actori ai țării, neapărat tineri! – să aplaude minute în șir, așa cum a aplaudat acum recitalul poetic, de o sarcastică ironie, prezentat de Horațiu Malăe. Sau să dea dovadă de o mare sensibilitate în înțelegerea subtilităților psihologice ale pantomimei, atunci când aceasta se ridică până la vizualizarea conceptelor!, așa cum s-a întâmplat – în extraordinara seară de teatru, de cel mai înalt carat artistic, oferită de „neadevarații” Dan Puric și Carmen Ungureanu. Un public care se ridică în picioare, ovaționându-și actorii, un public care merită în continuare toate strădaniile celor ce se pot învrednici, pe mai departe, cu reușita acestei gale. Ea are nevoie de continuitate, iar revirimentul produs e prea important pentru soarta teatrului românesc, ca să nu merite renunțarea la păgubitoarele noastre compromisuri balcanice.

Victor Parhon

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

CU PUȚIN timp în urmă, în textul O expoziție ratată, încercam să dau o formă narativă uimirii pe care am avut-o în fața deciziei Muzeului Național de Artă de a închide abuziv expoziția lui Radu Dragomirescu. Și cu atât mai mare era uimirea cu cât această decizie nu se sprijinea pe nimic sau, mai exact, se sprijinea doar pe capriciul conducerii secției de artă contemporană și a conducerii muzeului. Dacă atitudinea mea era doar aceea a observatorului – pe cât se poate neutră ca stare și ca ton –, iată că, între timp, mi-a parvenit un document care indică mult mai limpede înalta temperatură pe care a generat-o abuzul: este vorba de o scrisoare pe care Dl. Radu Dragomirescu i-a trimis-o Ministrului Culturii, Dl. Ion Caramitru. Amestec de mirare și de revoltă, de amarăciune și de disperare că atavismele totalitare pot fi oricând reactivate, această scrisoare este în același timp un document moral și un document de istorie a artei. O facem publică acum, cu acceptul D-lui Radu Dragomirescu și al D-lui Ion Caramitru, cu speranța fermă că ea este o invitație la normalitate și un sprijin în afirmația că artistul este un partener și nu un subordonat al instituțiilor cu care

O scrisoare (ne)protocolară

lucrează. Fie ele și de rang național. Și nu este lipsit de semnificație faptul că Dl. Radu Dragomirescu a mai avut o experiență similară și în Italia. Evident, la Centrul Cultural Român de la Veneția și, tot evident, pe vremea când acesta era păstorit de Paul Everac. Orice comentariu în plus devine o tristă redundanță.

Pavel Șușară

Aramengo, 19. 08. 1998

Domnule Ministru Ion Caramitru

Cu indignare vă comunic că expoziția mea, deschisă la 23 iulie a.c. la Muzeul Național de Artă, a fost – la dispoziția Direcției muzeului – închisă înainte de termenul convenit (și consemnat pe afiș), fără consimțământul meu – procedeu pe care nu l-am mai întâlnit nicăieri în lume.

Eu voi proceda pe căi legale împotriva muzeului și (cred) a Ministerului Culturii cu denunțurile respective. Prin intermediul avocaților mei, la întoarcerea lor din vacanță, voi cere toate drepturile și daunele ce mi se cuvin pentru ceea ce mi s-a întâmplat. Dealtfel, relația cu Direcția muzeului a fost permanent și profund

inconfortabilă, semnalindu-vă că din ziua în care am ajuns la București, pentru a aranja expoziția, în toate cele 10 zile am căutat-o pe directoarea Roxana Theodorescu pentru a discuta cu ea, dar n-am reușit. (s.a.) Era permanent în „sedințe”!! Nici la vernisaj nu a avut buna-cuviință să participe, deși era gazdă! Dna Theodorescu este evident că nu poate fi un bun curator pentru că nu o interesează arta și expozițiile și nici manager de muzeu nu este pentru că nu cunoaște obligațiile esențiale ale acestei meserii.

Este foarte grav că impostura intelectuală și lipsa de profesionalism sînt încurajate prin prezența unei astfel de persoane în fruntea celui mai important muzeu de artă al țării.

Vă rog să analizați care au fost criteriile care au dus la hotărîrea de a închide expoziția mea înainte de termen și cine a dat aprobare pentru acest lucru. Au fost ele muzeografice sau politice? Muzeul de Artă își poate permite să treacă – ca pe vremea stalinismului – peste opțiunile unui artist și să dispună cum dorește de lucrările acestuia? (s.a.) Nicăieri în lumea civilizată nu s-ar putea petrece așa ceva și, credeți-mă, am avut relații profesionale cu mari muzee și galerii de artă.

Menționez că Muzeul de Artă a avut din partea mea și a colaboratorilor mei toate înlesnirile materiale și profesionale. Dumneavoastră, Domnule Ministru, aveți datoria să faceți să-mi parvină lucrările și cele 500 de exemplare din catalog ce mi se cuvin ca drepturi de autor și ca răsplată pentru toate contribuțiile mele (concepție grafică, machete, foto, prezentare etc.) cit de curînd posibil, prin intermediul tipografiei GIACONE, cum rezultă din înțelegerea avută cu muzeul.

Sper, Domnule Ministru, să luați măsurile ce se cuvin pentru sancționarea unei persoane sau a mai multora din această instituție care, din păcate, nu vă reprezintă. Și mai sper că veți încerca, prin specialiști adevărați, să ridicați prestigiul Muzeului Național de Artă la nivelul internațional pe care îl merită.

Mă opresc aici și vă salut cordial cu urarea să desființați această reminiscență stalinistă. Gîndeam că la întoarcerea mea, după 25 de ani de lucru în străinătate, ea să nu mai existe; rușinea, rușinea, rușinea și tristețea unui român care se întoarce entuziast în patria lui.

Cu afecțiune și amicitie
Radu Dragomirescu

P.S. Cu prietenul Oroveanu, pe care îl stimez profund, a trebuit să aranjez, în ultimul moment, să spună cîteva cuvinte la vernisajul expoziției mele, deși muzeul are un serviciu de „protocol”!

În prima seară

Ascultând Oedipe

MI SE PĂREA proiectul auditei în concert a operei *Oedipe*, atunci când era numai un proiect instalat la locul unu în programul Festivalului Internațional „George Enescu” din septembrie 1998, un act strategic remarcabil care ar fi voalat realitatea că spectacolul nu există acolo unde ar trebui el să fie. Versiunea Andrei Șerban, realizat la Opera Națională, acum numai trei ani, a avut un efect de șoc: în clipă! Regizorul însuși a trecut acea montare la capitolul faptelor încheiate definitiv. Cu toate că știam bine cât de fericit acoperitoare este, pentru complexitatea muzicii, talmăcirea de Lawrence Foster (Compact Disc – 1990 E.M.I. – Made in U.K.), îmi era teamă că această primă întâlnire va pași greu, cu public cu tot, pe povârnișul înalt, foarte înalt unde trebuie găsit *Oedipe* așa cum l-a modelat Enescu după libretul lui Edmond Fleg. Această rar evocată intermediere între anvergura geniului dramatic al lui Sofocle și compozitor a fost hotărâtoare pentru opera care se naște. Cel puțin din două unghiuri de vedere: Pe de o parte balastul între apertul romantic (Grande Opéra) cu care libretul concentrase în structura primei jumătăți vechi legende ale Greciei antice și austeritatea tragediei clasice. Pe de alta limba franceză – matrice – care este și ea creatoare a unei anumite organizări muzicale. Între acești poli de influențe s-a arătat splendoarea autonomă a operei așa cum am ascultat-o în acel prim concert al festivalului care în termenii cei mai banali, cei mai tociți din repertoriul lipsit de nuanțe al cuvintelor cronicarești a fost un mare, un foarte mare succes. Nu are rost să caut alte vocabule pentru a exprima, abrupt și exact, ce s-a petrecut în Sala Mare a Palatului acum bine, reconfortant refăcută acustic de specialiști români.

Suntem îndrituiți să sperăm că a venit ceasul acelei schimbări de mentalitate în urma căreia ar căpăta sens și valoare de adevăr asimilat faptul că *Oedipe* de George Enescu este nu numai (!!) o capodoperă, ci și o piesă care poate fi „iubită”.

Datorăm această bulversare a complezentelor declarative, a rezervelor politicoase lui Lawrence Foster, Orchestrei Naționale a Franței, Corului Filarmonicii „George Enescu” pregătit de Ion Iosif Prunner, Corului de copii al Radiodifuziunii îndrumat de Eugenia Văcărescu-Necula, grupului important de soliști de elită și lui Monte Pederson, creatorul rolului titular. Această interpretare a probat uimitor, chiar și pentru spectatori fideli în timp, că *esențialul dramatic stă în muzică*. La fel unitatea interioară înglobând atâtea contraste, localizări disparate de decor și atmosfere. Festivitate, sacralitate (prolog); natură blândă, ocrotitoare pentru bucurii senzuale (Corintul); natură vrăjmașă, tenebre și furtună acutizate de „fluierul” unui păstor; efectul spaimei în fața paricidului înfăptuit care se întâmplă – culmea! – în tensiuni

nile orchestrale (tab. II); teritoriul enigmatic, fără sprijin – echilibrul tonal unde stăpâna este fiara nevăzută ucigașă – Sfînxul; sărbătoarea căsătoriei incestuoase cu micul ei enunț premonițione (Teba salvată – tab. III). În fine lungul drum al anchetei crimei unde coșmarul intră în conștiința eroului, asumarea păcatului („Je vois clair! Soleil, tu vois mes yeux pour la dernière fois!” – act III) și trista ambiguitate a catharsisului.

Să le auzi pe toate acestea, să le vezi așa cum îți poruncește sufletul corporalizat într-un ansamblu instrumental de o mare precizie și suplete, care duce la paroxism vehemența armonică, se limpezește în desenele individualizate ale solo-urilor instrumentale cu funcții „cheie” (lemne, alămuri) insistă când e nevoie asupra sugestivității corzilor, întunecând sonoritatea lor (violonceli, contrabași); să înțelegi așa plămuirea ideală a simfoniei vocalizate, unde „ideile dramatice” – situații, personaje, confruntări – sunt „idei muzicale” care își trăiesc viața și destinul în concepte și acumulări ale muzicalității dominante. Fără îndoială, aceasta ascultă rezonanța poetică a textului dar nu îi este sclavă. (accentele sunt mult diferite de ceea ce dă muzica în frumoasa traducere românească). Nu prea este loc pentru tot ce ar fi de scris.

Mai cu folos ar trebui reținut comentariul mereu repetat de unii și de alții: „eu pe toate astea nu le-am auzit niciodată!” Așa este, dar să facem totuși dreptate oricărei alte orchestre de fosă și oricărei montări teatrale care aruncă în prim plan „imagea”.

Monte Pederson este prin rezultatele unei metamorfoze subtile și eficace (mijloace vocale, adaptare psihologică) un *Oedipe* care va crea o altă tradiție. Mă explic: marele rol pentru care lui Enescu i-a fost imbold, model, pasiune actorul Mounet Sully și stilul de început de secol al Comediei Franceze, s-a transformat odată cu esteticile teatrale ale sfârșitului de veac. Pederson nu poate să fie un tragedian afectiv. Structural, romantismul este străin ființei sale umane. Glas puternic, superb în valori spectaculoase, exact și voluntar în replică, cât de convingător în pateticul vehement!, poate, însă, ei da „rece”... este în felul său eroul monumental al tragediei clasice. De o rară finețe și inteligență în cânt, Katia Boris (Sfînxul). O observare relevantă – toc-

La pomul lăudat...?

NU ÎNCAPE nici o îndoială că Viktoria Mullova este unul dintre cele mai faimoase nume de violoniști din noile generații: numeroase premii, colaborări cu cele mai mari orchestre și dirijori o situează în topul soliștilor internaționali. Tocmai de aceea apariția ei în Festival m-a nedumerit. O primă impresie șocantă mi-a făcut-o apariția pe podium – recunosc, este o frivolitate, dar o mare artistă care iese pe scenă cu un aspect neglijent (și nu în lumea rock-ului unde așa ceva ar putea face parte din mizanscenă) – nu te îndeamnă la admirație.

Dar trecînd la lucruri mai serioase, aș spune că nu am înțeles prea bine nici viziunea ei asupra Concertului de Beethoven: o pendulare continuă între superbe fraze planînd și foarte terestre cascadorii tehnice, totul desfășurîndu-se într-un climat de indiferență. Citit în cheie preponderent lirică – așa cum și este – Concertul a pierdut din accentele dramatice, pasionale care nu lipsesc din partitura beethoveniană. Există în practica violonistică la acest concert, în afara cadentelor de virtuozitate originale, compuse chiar de Beethoven, și altele adăugate de diferiți interpreți, în virtutea uzanței de a introduce momente de improvizație într-un anumit punct al discursului; paradoxal, varianta autentică aleasă de Mullova nu este cea mai fericită, pîrînd străină de corpul muzicii, ceea ce explică de ce nu se cîntă mai nicio-

dată. E drept că prilejuiește solistului fastuoase demonstrații de bravură.

Acolo însă unde Mullova s-a lăsat în voia inspirației – și mă gîndesc la partea lentă – ea a țesut linii aeriene, cu un ton de o puritate și o fragilitate de parcă nu ar fi fost produs de materia concretă a viorii. Este adevărat că vioara este un Stradivarius.

Cum se pare că solista a intrat în concert fără nici o repetiție, trebuie reluată excelenta susținere a dirijorului Gary Bertini, care a urmărit-o ca o umbră.

De altfel, pe Gary Bertini și Orchestra Tonhalle din Zürich i-am apreciat fără rezerve în Simfonia a IV-a de Mahler. Este o orchestră suplă, cu sunet transparent, moale, cu excelente partide de vioară, lemne. Gary Bertini a construit Simfonia din microstructuri, dintr-o acumulare de detalii mozaicate care pe nesimțite s-au adunat perfect în arcul larg al întregului. Toată magia, lirismul senin al acestor pagini aproape camerale în limpiditatea lor, a reieșit în jocuri de culori, și nuanțe domolite, alternări suple de planuri, transparente și parcă scaldat de o lumină blindă. Nici chiar Scherzo-ul grotesc (din care nu lipsesc semnele expresioniste) nu a rupt atmosfera – straniu dar nu violent – topindu-se în mirifica și romantic-atemporală parte lentă. Solista – mezzosoprană Carmen Opreșanu revine pentru prima oară la București după ce de cîțiva ani și-a luat zborul spre scenele mari ale lumii. Seducătoare, de la înfățișare pînă la frumusețea timbrului nobil, de la conducerea fără cusur a vocii (pe o scriitură înaltă gîndită inițial pentru soprana) la integrarea inteligentă în expresia mahleriană în care cîntul, în ciuda concretului cuvintelor, este doar entitate abstractă, Carmen Opreșanu a încălzit această pagină suavă creînd împreună cu orchestra și dirijorul acea „poetică sonoră” pe care o dorea Mahler.

Elena Zottoviceanu

mai în concert – este aceea că opera nu are de fapt personaje secundare: mai curînd roluri scurte de maximă percutanță. Așa am înțeles pe Peter Edelman (Theseu, voce luminoasă potrivită efigiei atenianului). Donald Litaker (Păstorul, martorul traumatizat al destinului), Philippe Fourcade (Phorbas, voce de bas, semn al bărbăției fidele), Karan Armstrong (Jocasta, feminină, tandră), Ecaterina Țutu (impunătoarea Meropa), Desmond Byrne (abil Creon), Vladimir Popescu Deveselu (bun Lajos), George Emil Crăsnaru (Tirezias – mefistofelic, nervos, intens agresiv), Marcel Roșca (demnitătea solemnă a Marelui Preot), Jean Philippe Courtis (Paznicul – mult implicat dramatic), Jennifer Jingo (Antigona – culoarea palidă a fecioarei nevinovate).

Din nou Lawrence Foster: maestrul a schimbat ceva în viziunea sa muzicală cunoscută din discul amintit. El a absorbit elemente de stil din rigoarea extremă a tragicului prin care realizarea ulterioară, în spectacol la Deutsche Oper-Berlin, (alături de regizorul Götz Friedrich) îi va fi transmis-o. Catharsis-ul (ultimul act) rămîne sobru, se stinge în ceață. Cam fără speranță.

Poate pentru că înconjurat de atâtea drame, de paricidul simbolic devenit fapt comun, de de Sfîncși la vedere care nu mor în urma unei replici îndrăznețe, Omul de astăzi – chiar cel pur sufletește sau tocmai cel pur – nu poate să creadă că va fi mai tare decît Destinul!

Ada Brumar

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

O nuntă în pribegie

ESTE titlul unui articol semnat de Radu Cosmin și apărut în ziarul Vestitorul, românesc, tipărit la Odessa pe data de 9 decembrie 1917. Revoluția respectivă abea începuse. În articolul citat, încă se mai aud împușcături la periferia Odesei. O întâmplare cu o epică a ei. Întii că Odessa, în anul 1917 era plină de români refugiați, români de condiție bună, care încă mai trăiau în Rusia boierește. Am înaintea ochilor pagina de ziar, cu anunțuri cu tot, redactată la Odessa într-o limbă corectă, bucureșteană de fapt. Nu știu dacă publicistul va fi publicat textul în vreo carte. Îl reproduc din interes de istorie literară, ca și de istorie în general.

Pagina de gazetă o dețin din arhiva lui Georgică Jurgea Negriștești, – Negriștești, uitasem după numele unei moșii data stră-stră-străbunilor săi de domnitorul moldovean Alexandru cel Bun.

Iată cum se anunța odinioară o nuntă simandicoasă:

„MIERCURI, 6 decembrie, ora 3 d.a. ca o rază de soare în temnița unui condamnat, așa a picurat în nopatea sufletelor pribegilor români, pe țărmul Mării Negre, la Odessa, sârbătoarea cununiei religioase a două tinere vlăstare din trunchiul îndureratei noastre țări, căsătoria D-rei Lucia Gărdescu, fiica d-nei și d-lui C. Gărdescu din Craiova, mare proprietar și fost senator, cu D-l Locotenent Alex. D. Zamfirescu (zis, după unii, și Catafalco) fiul d-lui Duiliu Zamfirescu, ilustru om de litere, academician și ministru plenipotențiar, delegatul României în Comisiunea Europeană. Pe strada Pușkin Nr. 7, în casele de refugiu ale părinților miresei, pe starda încă plină de fumul de praf de pușcă al revoluției, în ecoul gloanțelor ce încă se auziau la periferia orașului, s-a celebrat sfânta și creștinească ceremonie după datinile țării noastre. Un mariage sous la terreur s-ar putea zice, imitând titlul cunoscutei piese franceze...

În salonul plin de o selectă asistență rus-română, la orele 3 fix, în marșul religios al corului dela biserica Universității ruse din Odessa, tînăra și frumoasa mireasă apare la brațul tatălui, etc. etc.

E în oficierea acestei cununii un simbol al alianței noastre cu ospitalitatea popurului rus, care ne-a primit în sinul lui... Și pe cînd orchestra lui Mitache, a vestitului nostru Mitache, cînta „Hora miresei“, fiecare din nuntași, cu ochii înrouați spre miri, parcă le urează...

Distingem în numeroasa asistență pe:

Contele și contesa de Vizart, contele și contesa Stamati Ciurea, d. d-na și d-ra Alex de Volgin, d-na și d-ra Pierre de Tolstoi, d. și d-na Kartamichcheff... prințul și prințesa Volkonski, d-na și d. Dinu Brătianu, d-na Hélène Lascăr Catargi, contele și contesa

Mashevski, d-na și d. general Argetoianu, d-na și d. Stravi-Brătianu, d. și d-na Grant, d. și d-na Nanu-Muscel, d-na și d. Noica, d-na și d. doctor Balăcescu, d-na Giurgea-Negriștești, d-na și d. doctor Zamfirescu, dl. general conte Grable, d. general Vivescu, dl. consul general Sebastian Greceanu, dl. Alexandru Culoglu, dl. vice-consul Curtovici, dl. Franasovici, ș.a. (...)

Buchetul d-șoarelor de onoare compus din: d-ra Corina C. Gărdescu, d-ra Elise de Volgin, d-ra de Tolstoi și d-ra Ida Zamfirescu, – roze citate la urmă „pour la bonne bouche“... Șampania a curs ca în vremuri fericite... Cel puțin, pentru cîteva clipe, cei prezenți să-și indulcească, în nectarul auriu al cupelor de baccara, otrava sorbită pînă aici din cupa suferințelor...

PE ACEEAȘI pagină a ziarului Vestitorul din 9 noiembrie 1917 mai sînt tipărite anunțuri ca:

A SOSIT

la Magazinul românesc de coloniale en gros și en detail Damadian, Eka-terinskaia 25: cașcaval de primă calitate, precum și săpunuri de rufe din Caucașia, preparat din untdelemn pur și alte articole – ceai, biscuiți etc. cari se vînd cu prețurile cele mai moderate.

M-ME JOLKOVA

Măști cosmetice și mijloace radicale pentru față

Odessa Sadovaia 5 loc 7
Ore de primire de la 10 la 3 și de la 5-8 seară.
(Vorbesc românește)

PUDRA „NYMPHE“

Mostre și prețuri la Hotel Passage camera Nr. 40, între 2-4 p.m.

Ce spectacole se jucau la Odessa în decembrie 1917:

TEATRUL DRAMATIC

9 dec. Concert dat de Iza Cremer, în folosul comitetului sionist
10 dec., matineu „Groaza“, seara Pavel I.

11 dec. Regele Dagobert.

12 dec. Casa Coceasghinilor.

CABARET

Ulâbka (Surisul), Greciskaia BALȘOI TEATER
Chersonskaia 29; Cinema, Cabaret și Concerte simfonice
Richelevski Teater. Richelivskaia
Circul Cinzelli, Koblevskaia
CINEMATOGRAFE
Express, Rosa Granadei, film italian...

Și un ultim anunț, la Odessa: CIZMAR român primește comenzi și reparațiuni cu materialul clientului.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XLIII

Copenhaga, luni...

Onor. Domnișoarei Aglaia Lupan
Fălțiceni

Scumpa mea Aglaia,

CHIAR de ar fi să trăiesc o mie de ani, tot n-aș ajunge să cuprind taina sufletului femeiesc. Voi, cele ce sinteți numite partea cea slabă, înțelegeți mai ușor pe bărbați decît bărbații vă înțeleg pe voi. Cît despre tine, farmazoană cum ești, tu ghi-cești și firea femeiească, sînt sigur. De aceea îți scriu iarăși ție, nădăduind că vei pricepe ceva din pătaniile mele din ultimele zile.

Ne pregăteam să intrăm în apa fierbinte din cadă, cînd Christinei îi căzu o scrisoare defăcută din buzunarul capotului. O ridicai, dar ea mi-o smulse dintre degete și vru s-o arunce în focul de la cazan. Ne luptam și pînă la urmă i-o luai. Recunoscu imediat scrisul doamnei Kaulbach. După primul rînd mă apucară niște fiori și circei, de-mi sărea hirtia din mînă. M-am retras în odaia cealaltă, am încuiat ușa și am citit cuvînt cu cuvînt. De trei zile Josefa a dispărut de acasă. O caută sute de polițiști, de soldați prin ripe și bălării. A dispărut Josefa! Repetai lectura pînă mă podidira lacrimile și am plîns ca un copil hohotînd. Am stat cîteva ceasuri așa amețit pînă plînsul s-a făcut un scîncet neputincios. Christina tot bătea la ușa să-i deschid ca să-mi explice. Ce putea să-mi explice ea? Ca fata a fost rapită și batjocorită de tîlhari, că s-a împiedicat și a căzut undeva, că a lovit-o vreun nebun? Vedeam poiana ceea cu luminările aprinse de bătrîne și mă credeam în cîmîtir la Rotopânești, lîngă sicriul miresei mele. O cunună de jăratec îmi strîngea tîmplele, mă simteam vinovat de dispariția micuței mele prietene. Se făcuse miezul nopții, cînd i-am deschis ușa Christinei; ea striga că îngheață pe coridor și că o voi avea pe conștiință de va muri. O întrebai: „De ce mi-ai făcut asta, Christina?“ – „Ca să te cruț“, îmi răspunse. „Să te feresc de știrile rele, după cît o iubești...“ – „Ce vorbă e și asta?“ – „Vrei să spui că n-o iubești?“ – „Așa e, o iubesc.“ – „Mai mult decît pe mine?“

– „O iubesc altcum, dar eu îți vorbesc de fapta ta, nu de sentimentele mele.“ Discuția alunecă pe poteca reproșurilor, Christina îmi declară: „Tu ești în posesia mea și nu te mai dau nimănui. De cînd te-am așteptat! Ești slab de fire, indoielnic, încet la minte, dar îmi plăci. Tu în cobori pacea în suflet.“ Începui să mă cercetez într-o oglindă închipuită ca să-mi descopăr adevăratul chip, dar am alungat gîndul ca pe o nălucă. Simțeam că o trădez iarăși pe Josefa.

A doua zi, după o noapte îngrozitoare, m-am ridicat din așternut și mi-am căutat lucrurile de prin casă. Am împachetat. Voiam să plec imediat la München. Mai întii trebuia să trimit o depeșă ca sosesc; al doilea, speram că domnul Bruher o fi ajuns la Copenhaga ca să-mi dea suma promisă; de la Christina nu intenționeam să cer nimic. „Unde te duci?“, mă întrebă ea din pat. „Unde să mă duc? La München.“ Se întărîta: „Dacă pleci, îți jur că rup orice legătură cu tine. Am terminat.“ – „Draga Christina, nu înțelegi? Nu e glumă. E vorba de viață și de moarte.“ Plîngea. „Dar la viața mea nu te gîndești?“

Cum se văita ea așa, cineva sună. Ma dusei să deschid și deodată mi s-a tăiat respirația: Josefa! Josefa în carne și oase stătea dreaptă pe treapta de sus a scăriilor și mă privea cu ochii scînteietori. Buza de jos era puțin răsfrîntă, semn de nemulțumire. Purta cismulițe roșii care se potriveau cu paltonul cafeniu, în cap își pusese cușma de vulpe a măică-săi, în spate, rucsacul binecunoscut. Într-o clipă o luai în brațe și o strînsii fericit. „Fetița mea, tu ești?“ Inima ei zvicnea ca a unei păsăruici și cu fiecare bătaie mă simțeam, ca într-o scaldătoare miraculoasă, mai curățit de întinăciune.

Au trecut zile de atunci, dar încă mă năpădesc sudorile, cînd îmi amintesc de clipele acelea; un vârtej mă scutură nemilos, condeii îmi scapă din mînă. Draga mea verișoară, pecetluiesc scrisoarea de față și ți-o trimit; mă duc la tribunal. O să-ți mai scriu. Te lasă, cu mare iubire, înstrăinatul tau var,

Enache

POLIROM

NOUTĂȚI
septembrie '98

Rabindranath Tagore Antologie lirică

Grigore Ilisei Oleacă de taifas

În pregătire:

Corneliu Mircea, Robert Lazu (coord.) **Orizontul sacru**
Jean-François Soulet **Istoria comparată a statelor comuniste**

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Gîlceava înțelepților cu alți înțelepți

UN SUBIECT totdeauna pasionant, tocmai pentru că se referă la situații cînd spiritele se încing pătimaș, sint controversele. Nu polemicele de duzină în care adversarii nu cadădicesc să își dea unul altuia ascultare, precum acele înfruntări de genul celor ce se consumă zilnic în presă și se rătăcesc efemerice în amintirile noastre vagi despre vremuri tulburi; acelea nu contează, disputele intelectuale serioase, duelurile filozofice în care se încrucișează spadele unor minți periculoase de ascuțite, sint înfruntări rodnice, nutriitoare de schimbări de concepție și viziune, demne de a fi luate cu adevărat în seamă. Chiar dacă și asemenea nobile dezacorduri pornesc de multe ori de la simple gelozii minore, orgolii inflamate, rivalități meschine etc., ce au ele în plus față de simplele gîlceve este că izbutesc, în cele din urmă, prin însăși încărcătura intelectuală a "pricinii", să îi raționalizeze pe oponenți, cum ar spune Habermas, să îi transforme, deci, în făpturi strict raționale, capabile să își abandoneze interesele personale pentru a urmări obținerea unui acord profitabil, în sensul unui câștig intelectual autentic, nu al unei victorii individuale. Aceasta este imaginea pe care o avem, de cele mai multe ori, despre controversele de idei. Idealizată, evident, construită cu migală pe baza unei întregi retorici savante a prietșugului între protagoniști (vezi toate formulele de flatare a inamicului și captatio benevolentia ce însoțesc de multe ori replicile la un dialog în contradictoriu), această imagine alimentează de secole utopia platoniciană a cunoașterii de tip *colaborativ*, în care adevărul e descoperit prin intermediul unei discuții democratice, de *equal opportunity*, între participanți. Priviți prin lentila aburită a unei asemenea idealizări, Descartes și Hobbes, de pildă, ori Newton și Leibnitz, par amici de-o viață ce se tachinează reciproc subminîndu-și unul altuia ideile. În realitate, dispute dintre personalități de tipul celor citate mai sus nu au fost numai amare, chiar fatale uneori pentru relația umană dintre indivizii, ci și foarte complicate din punct de vedere al universurilor conceptuale care se înfruntau în discuție, al incompatibilităților intelectuale dintre participanții la controversă. Oricît de serioasă este tema unei polemici, oricît de rațio-

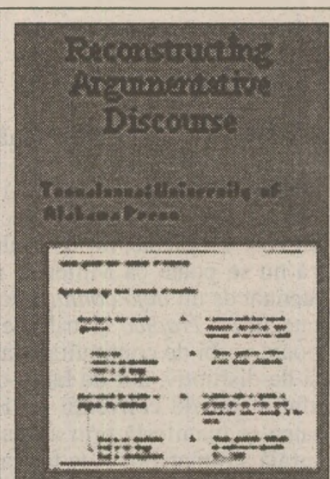
nali adversarii și oricît de intelectual contextul, nu e obligatoriu ca *raționalitatea* unuia să coincidă cu a celuilalt. Ceea ce face uneori ca și disputele dintre filozofi ori oameni de știință să pară la fel de meschine, futele și stridente ca orice minor scandal cotidian.

Nu aceasta este imaginea pe care o propun două cărți, apărute în contexte geografice total diferite, dar aparținătoare în chip evident aceleiași tagme, în sensul de atitudine și viziune asupra înfruntărilor de idei. Prima este impresionantul volum al lui Alain de Libera, *Cearta universalilor. De la Platon la sfîrșitul Evului Mediu*, apărută cu numai doi ani în urmă la Editions du Seuil și tradusă, remarcabil, de Ilie Gyurcsik și Margareta Gyurcsik pentru editura Amarcord, iar cea de-a doua este un studiu teoretic semnat de doi specialiști ai argumentației, olandezii Frans van Eemeren

și Rob Grootendorst, pe care o explicăm la începutul acestui articol: o disputa de idei este neapărat una dez-umanizată (în sensul lui Ortega y Gasset), dez-individualizată, strict rațională și orientată inevitabil spre obținerea unui acord. Schema propusă de van Eemeren și Grootendorst pornește de la această prezumție de raționalitate și cooperanță: conform celor doi autori, protagoniștii unei polemici trebuie să fie motivați doar de atingerea unui acord final, în care nu una dintre pozițiile inițiale triumfă, în dauna celeilalte, ci ambele se transformă, se ajustează una în funcție de cealaltă, astfel încît consensul final nu îl mai reprezintă pe nici unul dintre participanți, ci forța supraindividuală a *logosului*. Precondiția intrării în dialog, stipulată de Grootendorst și van Eemeren, este aceea a stabilirii *spațiului de dezacord* și a *pozițiilor virtuale*, adică a acelor convingeri pe care interlocutorii le nutresc în legătură cu diverse chestiuni, și care, deși rămîn cumva în umbră, reprezintă un posibil pericol în măsura în care pot uzurpa șansele de înțelegere și acord, generînd ele noi și noi conflicte. Dacă spațiul de dezacord este prea mare, ca și numărul pozițiilor virtuale diferite de la un protagonist la altul, controversa trebuie pur și simplu anulată, recomandă autorii (modelul lor are și o componentă normativă), pentru că nu există o prognoză optimistă pentru "succesul" lor, prin succes înțelegîndu-se reconciliere obligatorie. Se vede lesne cît de mare este încărcătura de idealism a unui asemenea model, pentru că o simplă enumerare a celor mai cunoscute dispute din istoria gîndirii demonstrează că lucrurile nu stau chiar așa. Necazul cu o teorie de genul celei concepute de van Eemeren și Grootendorst (în cărțile pe care le publică de un deceniu și mai bine, nu doar în acest volum izolat) este că ea ajunge să descalifice de la rangul de dispută intelectuală și rațională întîlniri faimoase, între minți luminate, care totuși nu au acces la acel utopic tărîm al unei terțe și neutre poziții, abandonîndu-și-le în acest scop pe ale lor. Dar și mai grav, poate, este un alt aspect al modelului celor doi olandezi, și anume măsura pe care o stabilesc ei pentru succesul unei controverse intelectuale: ca și la Habermas, aceasta constă exclusiv în rezultatul final,

în acea înțelegere tip stringere de mină și semnare de protocol care să certifice afilierea celor doi parteneri de discuție la una și aceeași poziție în cauză, nu la două disparate și opuse. Succesul unei dispute însă, poate consta și în altceva, bunăoară în însăși combustia de idei care se produce în timpul discuției, în energia intelectuală degajată de înfruntarea dintre spirite luminate. Nu e oare, de multe ori, un asemenea succes chiar mai important decît acordul pasiv, în definitiv lesne de confundat cu simpla renunțare, ori reductibil la manipularea uneia dintre părți de către cealaltă?

Într-o anumită măsură expozeul lui Alain de Libera confirmă dar și dezmințe teoria olandezilor. Convingerea autorului este că faimoasa ceartă a universalilor, devenită un soi de emblema a lumii filozofice din Evul Mediu, reflectă o altă gîlceavă, și mai veche, care nu se limitează la epoca medievală, și anume cea dintre platonism și aristotelianism. Și astăzi există realiști și nominaliști, ne amintește de Libera, chiar dacă lucrurile s-au complicat și modificat oarecum între timp. Dar nu eternitatea acestei dispute îl preocupă în cartea tradusă de Ilie și Margareta Gyurcsik, ci altceva. Felul în care, în Evul Mediu, disputa cu pricina a fost fermentul unei anumite culturi filozofice, modul în care această veșnică pricină de zîzanie a jucat rolul unui demarcator între diverse poziții epistemologice. Urmărind cele două tabere și partizanii lor, de Libera studiază traiectoria epistemică a Evului Mediu, "*alunecările, recurențele, dar și faptele de structură*" determinate de opțiunile pentru nominalism sau realism. Implicit, nu care a fost poziția triumfătoare îl interesează pe autor (de altfel nu a existat un triumf, de vreme ce disputa continuă, sub alte forme), ci profitul ei filozofic larg, extins la nivelul a cîteva secole, filtrat prin învățații Evului Mediu timpuriu, precum Boetius și Abelard, scolastica arabă a lui Avicena și Averroes, apoi scolastica latină a primilor "oameni de știință", opticieni ca Robert Grosseteste, filozofi ca Toma de Aquino, și în fine revoluționarii din secolul al XIV-lea, i.e., logicianul Duns Scotus, Ockam și alții mai puțin cunoscuți. Astfel prezentată, cartea lui de Libera dezmințe teoria lui van Eemeren și Grootendorst: iată o dispută

Frans van Eemeren & Rob Grootendorst - *Reconstructing Argumentative Discourse*, Tuscaloosa University Press, Alabama

rămasă vie, nerezolvată (și tocmai asupra incomensurabilităților, ca să folosesc un termen modern, insistă autorul), însă una *reusită* (*successful* este termenul folosit de olandezi), consumată, în ciuda lipsei ei de final, cu un real profit intelectual. La un nivel mai adînc al structurii sale, însă, studiul lui Alain de Libera pare mai degrabă să confirme anumite premise neexplicite ale teoriei lui Grootendorst și van Eemeren: există în abordarea autorului încrederea implicită într-o anumită continuitate și coerență de idei esențiale ale gîndirii medievale, care îl îndreptătesc să treacă de la doctrina aristotelică la nominalismul lui Ockam, de pildă, fără a fi stingherit de fracturi majore. Cum nu sint specialist în filozofie sau istorie medievală, departe de mine intenția de a pune la îndoială demersul lui de Libera, chiar dacă "proastele obiceiuri" pe care noi, post-, cu toții le avem dobîndite de la scepticii relațiviști. Ceea ce vreau să spun este că o asemenea perspectivă presupune, fie cît de neagresiv, existența unei matrici de gîndire tutelare, a unui *logos* unificator și atotputernic la care se închinău și van Eemeren & Grootendorst. Fi-rește, asta nu face din cartea lui de Libera o exemplificare a teoriei celor doi. Dar oricare dintre cazurile discutate de autorul *Certei universalilor* ar fi meritat cu prisosință aplicat, drept probă empirică, cum spun fizicienii, teoriei lui van Eemeren și a colegului său. Ambele cărți au însă categoric o trăsătură comună, aceea de a contribui la aura de noblete și detașare de cotidian a disputelor intelectuale. Cît de meritată e această aură, rămîne să ne convingem urmărind controversele epocii noastre, nu doar studiîndu-le pe cele de acum cîteva veacuri.

și Rob Grootendorst, *Reconstructing Argumentative Discourse* (*Reconstruind discursul argumentativ*), preluată de curînd de editura universității Tuscaloosa din Alabama. Cartea lui de Libera este, ar putea susține unii, un doct și detaliat tratat de istorie care documentează lungă aventură a unei celebre dispute, cea dintre nominaliști și realiști. Cei doi olandezi, în schimb, urmăresc explicit să ofere un model teoretic al argumentației de tip controversă, fără ca pentru aceasta să apeleze la exemple concrete din istoria filozofiei (deși, vai, mult le-ar fi folosit să o facă). Dar ambele cărți împărtășesc, de fapt, aceeași

Sexus

APARIȚIA în limba română a trilogiei lui Henry Miller *Crucificarea în roz*, alcătuită din volumele *Sexus* (1949), *Plexus* (1953) și *Nexus* (1960) nu va mai constitui, desigur, un șoc electric pentru cei care au citit *Tropicele*, nu de mult publicate. Sau, pentru că nu se poate ca Miller să nu șocheze, șocul va fi atenuat de un *déjà connu*. Pentru că există o continuitate între *Tropice* și trilogie, în măsura în care se poate vorbi de continuitate la un autor atît de eruptiv și de disruptiv, atît de labil, de proteic, de anarhic și sfărîmător de convenții ca Henry Miller. Continuitatea se manifestă prin aceeași discontinuitate structurală a romanelor – de fapt a antiromanelor sau, mai curînd, a aromanelor lui Miller – prin amalgamarea de episoade autobiografice, prelucrare ficțională, impresii, amintiri, proiecții în viitor și în trecut, speculații metafizice, eseistică. Se regăsesc și numeroase

personaje dintre cele ce populează *Tropicele*, fiecare cu trama și drama lui, devenind eroi ai unor microromane încastrate în macroroman. Un fluviu cu o mie de afluenți și de aluviuni. Și, firește, aceeași explozie de vitalitate erotică, de eliberare sexuală văzută ca o componentă sine qua non a eliberării individuale. Și aceeași diatribă corozivă la adresa mecanismului social și moral american, la adresa a tot ce înseamnă anchilozare și sclerozare psihică și mentală.

Trilogia este o saga a devenirii scriitoricești a personajului Henry Miller, o vastă anatomizare a procesului de creație, identificat, confundat cu parcursul devenirii existențiale, intelectuale și estetice. Procesul de alchimie prin care propria existență a autorului și aventura lui intelectuală se prefac în obiect de artă.

Sexus, primul volum al trilogiei consemnează ruperea gauguiniană din magma vieții de familie, an-

ticipată în *Tropice*, determinată de împlinirea marii iubiri pentru o animatoare dintr-un salon de dans, Mona (metamorfozată prin schimbarea numelui din Mara). Iubirea împlinită – atîta cît se poate vorbi de împlinire la scepticul, sinuosul, mereu deposedatul Miller – ca trambulină pentru saltul în mult aminată, aprehensiva creație.

Tropicele s-au cristalizat sub zodia nihilismului, individualismului și a freneticei libertăți dionisiace propovăduite de Nietzsche. În trilogie Henry Miller intră sub zodia psihologului Otto Rank – mergînd pînă la a deveni el însuși psihoterapeut. De astă dată e frămîntat de tribulațiile subconștientului, de conflictele și fuziunea dintre eul subconștient și cel conștient, singura menită să ducă la desăvîrșirea individului prin artă.

Ca și *Tropicele*, trilogia urmează să apară la Editura EST. (A.R.)

DIN PUȚINUL pe care-l citisem, observasem că oamenii care erau cel mai activ prinși „în viață”, cei care plămădeau cu adevărat viața, cei care erau însăși viața, mincau puțin, dormeau puțin, posedau puțin sau aproape nimic. Nu aveau iluzii în legătură cu datoria, sau cu perpetuarea neamului ori cu salvagardarea statului. Erau interesați doar de adevăr și nu mai de adevăr. Și aceștia recunoșteau doar o singură formă de activitate – *creația*. Nimeni nu le putea comanda serviciile pentru că făcuseră legămînt, din proprie necesitate, să dea totul. Și dădeau gratuit, pentru că dăruirea e singura cale de a da. Acesta era modul de viață care mă atrăgea; numai acesta avea sens. Era viață – și nu simulacru pe care-l venerau cei din jur.

Am înțeles toate acestea – le-am înțeles cu mintea mea, la însăși granița maturității. Dar a trebuit să trec printr-o substanțială doză de comedie a vieții înainte ca această viziune a realității să devină forța motivatoare. Cumplita foamă de viață pe care ceilalți o bănuiau la mine acționa ca un magnet; îi atrăgea pe cei care aveau nevoie de acest anume gen de foamă. O foamă amplificată de o mie de ori. S-ar fi zis că cei care se lipeau de mine (ca pilitura de fier) deveneau sensibili și atrăgeau la rîndul lor pe alții. Senzația se coace în experiență și experiența generează experiență.

Jinduiam în taină să mă descîlcesc și să mă rup din toate viețile acelea care se întrețesuseră cu viața mea, făcînd din destinul meu o parte a destinelor lor. Ca să mă pot scutura și elibera din toată această acumulare de experiențe care erau ale mele doar în virtutea inerției, se impunea un efort violent. Din cînd în cînd, izbeam și smulgeam cîte o bucată din rețea, dar numai ca să mă trezesc și mai împotmolit. Eliberarea mea implica durere și suferință pentru cei apropiați mie. Fiecare mișcare menită să-mi asigure binele meu îmi aducea reproșuri și condamnări. Eram un trădător din cap pînă-n picioare. Pierdusem și dreptul de a fi bolnav – pentru că „ceilalți” aveau nevoie de mine. Nu mi se permitea să rămîn inactiv. Dacă aș fi murit, cred că mi-ar fi galvanizat cadavrul într-un simulacru de viață.

„Am stat în fața unei oglinzi și mi-am spus cu teamă: «Vreau să văd cum arăt în oglindă cu ochii închiși.»”

Cînd am dat pentru prima oară peste cuvintele acestea ale lui Richter, am în-

cercat un șoc indescritibil. Ca și atunci cînd le-am citit pe acelea ale lui Novalis, care par un corolar al celor diții:

„Lăcașul sufletului se găsește în punctul în care lumea launtrică se atinge cu lumea exterioară. Pentru că nimeni nu se cunoaște pe sine dacă-i numai el însuși și nu și un altul în același timp.”

„A pune stăpînire pe eul tău transcendent, a fi, în același timp, eul primului tău eu”, așa cum a spus tot Novalis.

Există o etapă cînd te lași terorizat de idei, cînd nu ești decît o victimă neajutorată a gândirii altora. Această „posesiune” exercitată de alții pare să se producă în perioadele de depersonalizare, cînd eurile tale antinomice se separă, apărîndu-ți dispartate. În mod normal, ești impermeabil la idei; ideile vin și se duc, le accepți sau le respingi, le îmbraci ca pe o cămașă, ți le scoți ca pe niște ciorapi murdari. Dar în acele perioade pe care le numim crize, cînd spiritul ți se despică și se desface în bucăți ca diamantul sub loviturile ciocănașului de mină, ideile inocente ale cîte unui visător pun stăpînire pe tine, ți se instalează în fisurile creierului și printr-un subtil proces de infiltrație, ți provoacă o certă, irevocabilă alterare a personalității. Schimbarea nu este imediat perceptibilă pentru ceilalți; individul afectat nu și modifică brusc comportamentul; dimpotrivă, e posibil să se comporte mai „normal” decît înainte. Dar această normalitate își asumă din ce în ce mai mult calitatea unui trucaj protector. De la amăgirea exterioară, individul trece la amăgirea launtrică. Și, cu fiecare nouă criză, devine tot mai conștient de o schimbare care nu e schimbare, ci mai curînd o intensificare a ceva adînc îngropat în el. Acum, cînd închide ochii, poate într-adevăr să se uite la el însuși. Nu mai vede o mască. Mai precis, vede fără să vadă. Viziune fără vedere, o fluidă palpăre a intangibilului: fuziunea dintre vîz și sunet, nodul în care se îngemănează firele. Aici se revărsă eurile îndepărtate care fug de contactul nud cu simțurile; aici tonalitățile difuze ale recunoașterii se învâluie una pe alta, în armonii luminoase, vibrante. Aici nu se folosește limbaj, nu se delimitează conțururi.

Cînd o corabie se scufundă, se lasă lent la fund. Verga, catargele, pinzele plutesc, îndepărtîndu-se. Dar pe patul mortuar al mării, carcasa însîngerată se împodobește cu juvaeruri; viața anat-

mică își reia ciclul neîndurător. Ceea ce a fost corabia redevine indestructibilul fără de nume.

Asemenea corăbiilor, și oamenii din cînd în cînd naufragiază. Numai memoria este aceea care-i salvează de la totala dispersare. Poeții incurcă itele din războiul de țesut, paie aruncate naufragiaților ca să se agate în timp ce se afundă în neant. Stafii se înalță pe trepte de apă, se lansează în ascensiuni imaginare, urmate de prăbușiri vertiginoase, memorizează cifre, date, evenimente, trecînd de la forma gazoasă la cea lichidă și îndărăt. Nu există creier în stare să înregistreze schimbătoarele schimbări. În creier nu se întîmplă nimic decît treptată oxidare și erodare a celulelor. În spirit, în schimb, lumi neclasificate, nenominalizate, neasimilate se alcătuiesc, se destramă, se contopesc, se dizolvă și armonizează fără încetare. În lumea spiritului, ideile constituie elementul indestructibil din care apar constelațiile diamantine ale vieții launtrice. În orbitele lor ne mișcăm, liberi dacă le urmăm șerpuitele meandre, înrobiți sau posedați dacă încercăm să le subjugăm. Tot ce-i în afară nu-i decît o reflecție proiectată de mecanismul spiritului.

Creația este eternul foc care se desfășoară la linia de hotar; este spontană și compulsivă, dar obedientă în fața legii. Te îndepărtezi de oglindă și perdeaua se ridică. *Seance permanente*. Numai nebunii sînt excluși. Numai cei ce „și-au pierdut mințile”, cum se spune. Deoarece aceștia nu conțin nimic să viseze că visează. Au stat în fața oglinzii, cu ochii larg deschiși, și au căzut într-un somn adînc; și-au pecetluit umbra în mormîntul memoriei. În ei stelele se prăbușesc, alcătuiind ceea ce Hugo numea „o orbitoare menajeră de sorii care, prin forța iubirii, se prefac în lacurile și insulele imensității.”

Viața creatoare! Levitație! Trecere dincolo de tine însuși. Să te lansezi ca o rachetă în tăriile cerului, agățîndu-te de scări zburătoare, săltînd, avîntîndu-te, apucînd lumea de chică pentru a o ridica pînă la tine, deșteptînd îngerii din eternele lor alcovuri, pierzîndu-te în abisurile stelare, prinziîndu-te de cozile cometelor. Nietzsche a descris extatic toate acestea – și apoi s-a stins în oglindă, murînd din rădăcină și pînă în floare. „Trepte și trepte contradictorii” a scris el și, dintr-o dată n-a mai simțit fundul sub tălpi; spiritul, asemenea unui diamant spart, s-a pulverizat sub loviturile de ciocan ale adevărului.

Cîndva, am fost ajutorul tatălui meu. Mă lăsa ceasuri întregi singur, întemnițat în ghereta ce ne slujea de birou. În timp ce el trăgea la masea cu amicii, eu sorbeam licoarea vieții de creație. Tovarășii mei de beție erau spiritele libere, stăpînii supremi ai sufletelor. Tînărul care ședea acolo, în lumina gălbuie, leșioasă, s-a descumpănit total; trăia ascuns în grottele marilor gândiri, pitit ca un sihastru prin vîgaunile golașe ale unui mărțel lanț de munți. Trecerea de la adevăr la ficțiune și de la ficțiune la pură plămădire. Dar ajuns la această ultimă poartă, de la care nu mai există cale de întoarcere, s-a simțit copleșit de teamă. A merge mai departe ar fi însemnat să ratăcească singur, biziindu-se numai și numai pe el.

Telul disciplinei este acela de a promova libertatea. Dar libertatea duce la infinitate și infinitatea este înfricoșătoare. În momentul acela a incolțit însă gîndul liniștitor al posibilității de a rămîne pe multe, de a concretiza prin cuvinte misterele impulsiei, compulsiei și propulsiei, de a scîlda sensul în arome ome-nesti. De a deveni cu desăvîrșire ome-nesc, compătimitorul diavol cu chip de om, lăcătușul porții care duce dincolo, spre îndepărtare, spre eterna înstrăinare.

De ce ne urmăresc mereu chipurile frumoase? Florile minunate să aiba, oare, rădăcini otrăvitoare?

Studiînd-o, frîntură cu frîntură, picioare, miini, pâr, buze, femeia peste care mă prăvălisem, încețat, mușcat, sufocat de sărutări, femeia care fusese Mara și care era acum Mona, care purtase și avea să mai poarte alte nume, care fusese și avea să fie alte femei, alte generalități și alte particularități, nu-mi apărea acum mai accesibilă, mai penetrabilă decît o statuie rece dintr-o grădina uitată, de pe un continent pierdut.

La vîrsta de nouă ani, sau chiar mai devreme, ținînd în mînă un pistol presupus a nu se descărca nicicînd, ar fi putut apăsa pe un trăgaci slăbit, prăbușindu-se ca o lebadă moartă, de pe înălțimile visurilor ei. S-ar fi putut foarte bine întimpla și în felul ăsta, pentru că în carnea ei era dispersată, iar în spirit era ca pușbarea spulberată de vînt. În inima ei bătea un clopot, dar cum anume se reverbera acesta, nimeni nu știa. Imaginea ei nu se calchia pe nici una dintre cele pe care le făurise inima mea. Se insinuasă în ea, se strecurase ca un tifon străvezu printre șanțurile creierului, într-un

moment de leziune. Și cind rana s-a închis, amprenta a rămas, ca un contur de senza friabilă imprimat într-o piatră.

Nopti bintuite de obsesii, fremătind de creație cind nu vedeam nimic alta decît ochii ei și, din ochii aceia, ca din smircuri de lavă clocotindă, ieșeau la suprafață fantome, estompindu-se, mistuindu-se, alcătuiindu-se iar, aducind cu ele groaza, angoasa, frica, misterul. O faptură mereu hăituită, o floare tănuțită a cărei mireasmă copoi nu o puteau adulmeca. Și dincolo de fantome, se ivea, scrutînd prin hațșurile junglei, o copilă ce părea să se tot împuțineze, și să se dăruiască, lasciv. Apoi scufundarea de lebădă, lentă, ca în filme, și fulgi albi de nea căzînd odată cu căderea corpului, și apoi iar fantome și alte fantome, ochii prefăcîndu-se din nou în ochi, arzînd ca lignitul, pe urmă licărind ca jăraticul, pe urmă catifelăți ca florile; și apoi nasul, gura, obrazii, urechile, reconstituindu-se din haos, grele ca luna, o mască despăturindu-se, carne prinzînd formă, chip, trăsături.

Noapte după noapte, trecerea de la cuvinte la visuri, la carne, la fantome. Posedare și deposare. Florile lunii, foile late ale palmierilor junglei, lătratul copoilor, trupul alb și fragil al unei copile, lava clocotindă, *acel rallentando* al fulgilor albi, fundul fără de fund al abisului unde fumul se preface în eflorescență carni. Și ce e carnea dacă nu lumină? Și ce e luna dacă nu noapte? Noaptea tinjește, tinjește, tinjește, dincolo de marginile îndurării.

„Gîndește-te la *noi!* mi-a spus în acea noapte cînd a plecat și a pornit să urce treptele în goană. Și s-ar fi spus că nu mă mai puteam gîndi la nimic altceva. Noi doi și treptele care suiau către infinit. Și apoi, „treptele contradictorii“, treptele din biroul tatălui meu, treptele care duceau la crimă, la nebunie, la poarta plămîuirilor. Cum *aș fi putut* să mă gîndesc la altceva?”

CREAȚIA. Să creez legende în care aș putea potrivi cheia nimerită să-i deschidă sulfetul!

O femeie care încearcă să-și des-tăinuască taina. În fața imensității misterului te oprești ca un miriapod care simte pămîntul lunecîndu-i de sub picioare. Fiecare poartă ce se deschide duce către un hău și mai adînc. Trebuie să înoți ca o stea în oceanul fără de cărări ale timpului. Trebuie să ai răbdarea filonului de radium îngropat sub poalele unui colos din Himalaya.

Au trecut douăzeci de ani de cînd am început studierea sufletului fotogeniei, în acest răstimp am inițiat sute de experimente. Cu singurul rezultat că am aflat ceva mai mult... doar despre mine însumi. Cred că la fel se întîmplă, în bună măsură, cu liderul politic sau cu geniul militar. Din tainele universului nu reușești să descoperi nimic, în cel mai bun caz afli cîte ceva despre natura destinului.

La început, ții să abordezi orice problemă direct. Și cu cît o abordezi mai direct și mai stăruitor, cu atît mai repede și mai sigur te încilcești în năvod. Nimeni nu e mai neajutorat decît individul cu impulsuri eroice. Și nimeni nu reușește să stîrască mai multă tragedie și confuzie decît acest gen de om. Scăpărîndu-și sabia deasupra nodului gordian,

făgăduiește o eliberare rapidă. Amăgire care sfîrșește într-un ocean de sînge.

Artistul creator are ceva în comun cu eroul. Deși funcționează pe alt plan, și el își imaginează că are soluții de oferit. Își jertfește viața pentru a înfăptui triumfuri imaginare. Și la încheierea fiecărei grandioase experiențe, fie a politicianului, a războinicului, a poetului sau a filozofului, problemele vieții continuă să păstreze aceeași înfățișare enigmatică. Se spune că cele mai fericite popoare sînt acelea care nu au istorie. Popoarele cu istorie, cele care au faurit istoria, par să nu fi izbutit altceva, prin înfăptuirile lor, decît să fi accentuat caracterul etern al luptei. Și, pînă la urmă, pier și ele ca și acelea care nu au depus nici o strădanie, care s-au mulțumit doar să trăiască și să se bucure de viață.

Individul creator (în încheierea sa cu mediul) pare să încerce o satisfacție care egalează, dacă nu cumva depășește în intensitate, suferința și supliciiul care însoțesc efortul de a-și găsi putința de expresie. El trăiește în opera lui, așa se spune. Dar acest mod bizar de a trăi variază foarte mult de la un individ la altul. Numai în măsura în care e conștient că a creat viață mai multă, o abundență de viață, poate fi considerat că trăiește în opera lui. Dar dacă nu a izbutit așa ceva, atunci încercarea de a substitui viața reală, plină de întîmplări autentice, prin viața imaginației, e lipsită și de sens și de orice avantaj. Cel care încearcă să se ridice deasupra activităților cotidiene face acest lucru nu numai în speranța de a-și lărgi cîmpul de experiență sau chiar de a-l îmbogăți, ci mai cu seamă, pentru a-l precipita. Numai în această direcție capătă lupta lui o semnificație. Acceptați acest punct de vedere și atunci deosebirea dintre ratare și succes se anihilează. Țasta e lucrul pe care orice artist mare ajunge să-l învețe din mers – anume că procesul de creație are de-a face cu o nouă dimensiune, și că, identificîndu-se cu acest proces, el *augmentează* viața. Înșușindu-și această concepție artistul se află în permanență izolat – și ocrotit – de acea moarte insidioasă ce pare să triumfe asupra a tot ce-l înconjoară. El intuiește că marele mister nu va fi nicio dată înțeles, ci încorporat în însăși substanța sa. Că el însuși tebuie să devină parte a acestui mister, să trăiască în el și cu el. Soluția este acceptarea: care e o artă și nu o performanță egoistă a intelectului. Așadar, prin artă se stabilește în cele din urmă contactul cu realitatea: aceasta este marea descoperire. Altminteri, totul este joc și plămîuire; nu există nici un punct stabil de pe care să lansezi proiectilele menite să străpungă duhoarea prostiei, ignoranței și lăcomiei. Lumea nu trebuie orînduită; lumea este ordinea întruchipată. Noi sîntem cei care trebuie să ne punem la unison cu această ordine, cei care tebuie să înțelegem ce înseamnă ordinea lumii, în contrast cu acele alte ordini dorite și gîndite de noi și pe care căutăm să ni le impunem unii altora. Puterea după care jinduim, pentru a statomnici binele, frumosul și adevărul, s-ar dovedi, în cazul cînd am dobîndi-o, doar un mijloc de a ne distruge unii pe alții. E o binefacere faptul că sîntem lipsiți de putere. Ceea ce trebuie să dobîndim în primul rînd este concepția, apoi disciplina și stăpînirea de sine. Atîta timp cît nu ne însușim umilința de a recunoaște existența unei concepții dincolo de cea care ne aparține, atîta timp

cît nu deținem credința și încrederea în forțe superioare nouă, sîntem ca niște orbi care călăuzesc orbii. Cei care cred că numai munca și creierul lor vor putea realiza totul, vor fi mereu dezamăgiți de turnura donquijotesca și neprevăzută a realităților. Ei sînt acei etern deziluzionați; cei care, nemai-putînd să acuze zeii sau pe Dumnezeu, se întorc împotriva propriilor semeni și își slobozesc furia neputincioasă strigînd: „Trădare! Prostie!“ și alte vorbe găunoase.

MAREA BUCURIE a artistului este aceea de a deveni conștient de o ordine superioară a lucrurilor, de a recunoaște prin însăși manevrarea compulsivă și spontană a propriilor sale impulsuri, asemănarea dintre creația umană și cea pe care o numim „divină“. Experiența unei legi care se manifestă prin ordine este și mai evidentă în operele de ficțiune decît în alte opere de artă. Nimic nu e mai puțin nebunesc, mai puțin haotic decît o operă de ficțiune. O asemenea operă, care nu-i decît pură invenție, strabate toate nivelurile creîndu-și, ca și apa, propriul său nivel. În operele de ficțiune există ceva care nu poate fi asemuit decît cu un elixir. Acest element misterios, pe care-l numim adeseori „pur nonsens“ poartă în el savoare și mireasma acelei lumi mai vaste și total impenetrabile în care existăm noi toți și toate corpurile cerești. Termenul „nonsens“ este unul dintre cele mai înșelătoare din întregul nostru vocabular. Are exclusiv o calitate de negație, ca și moartea. Nimeni nu poate explica nonsensul; el nu poate fi decît demonstrat. Mai mult, dacă am adăuga că sensul și nonsensul sînt interschimbabile n-am face decît să forțăm concluzia. Nonsensul aparține altor lumi, altor dimensiuni, și gestul cu care ne detașăm uneori de el, hotărîrea cu care-l respingem, pun în lumină tocmai neliniștea pe care o implică. Respingem tot ce nu poate fi cuprins în perimetrul strîmt al înțelegerii noastre. Și astfel, am putea descoperi unele nelămurite afinități între profunzime și nonsens.

Și de ce nu m-am lansat eu de la bun început în purul nonsens? Pentru că, asemeni altora, m-am speriat de el. Iar justificarea mai profundă constă în faptul că, departe de a mă fi situat într-un „dincolo“, eram prins chiar în nodul năvodului. Supraviețuisem propriului meu distructiv dadaism: progresasem, dacă acesta e cuvîntul, de la discipol la critic și la nimicitor. Experiențele mele literare zăceau năruite ca orașele din vechime devastate de vandali. Voiam să construiesc dar materialele erau lipsite de rezistență, iar planurile mele nu ajunseseră nici măcar la faza de proiect. Dacă substanța artei este sufletul omenesc, tebuie să mărturisesc că, din sufletele noastre care mă înconjurau nu puteam vedea nimic rodind sub mina mea.

A te lăsa prins într-un puhoi de episoade dramatice, a participa neîncetat, înseamnă, printre altele, a fi conștinet de acea dramă mai amplă din care activitatea umană nu constituie decît o mică parte. Actul scriitoricesc pune punct u-

Eve și Henry Miller în 1953

nui anumit gen de activitate pentru a da friu liber alteia. Dacă un preot budist, absorbit în meditații sacre, s-ar plimba cu pași rari și tăcuți printr-un templu, dar în mersul lui ar pune în mișcare, una după alta, roțile de rugăciune, numai atunci am obține o ilustrare vie a actului de a te așeza să scrii. Mintea scriitorului, după ce s-a desprins de preocupările observației și ale cunoașterii, colindă meditativ printr-o lume de forme care sînt puse în mișcare prin simpla ușoară atingere a aripilor lui. Nu-i un tiran acest om care face ce vrea din smeriții supuși ai ilicitei lui împărății. Nu-i un tiran ci mai curînd un explorator care cheamă la viață somnolentele entități ale visului său. Actul visării, asemenea unei adieri de aer proaspăt într-o casă părăsită pune într-o nouă lumină mobilierul mental. Scaunele și mesele colaborează la noua ambianță; se iscă efluvii, începe un joc.

A te întreba care-i țelul acestui joc, în ce fel este el legat de viață, ar fi zadarnic. Ca și cum l-ai întreba pe Dumnezeu de ce a dat vulcanii, de ce a dat uraganele, din moment ce acestea nu aduc altceva decît dezastre. Dar, așa cum dezastrele sînt devastatoare numai pentru cei asupra cărora se abat, dar revelatoare pentru cei care le supraviețuiesc și au posibilitatea de a le studia, tot astfel se întîmplă și în lumea creației. Visătorul care se întoarce din călătoria lui, dacă nu a eșuat pe parcurs, poate și de obicei reușește să convertească prăbușirea șubredului său eșafodaj în cu totul altceva. Un balon întepat îi produce unui copil doar mirare și incîntare. Dar cel ce studiază iluzia îi mirajul încearcă reacții cu totul diferite. Iar omul de știință poate revărsa asupra balonului plesnit comorile emoționale ale lumii gîndirii. Același fenomen care pe copil îl face să țipe de incîntare, poate genera, în mintea unui experimentator serios, o amețitoare viziune a adevărului. În mintea artistului, aceste reacții contrastante par să se îmbine sau să fuzioneze în acea reacție finală, marele catalizator care se numește *realizare*. A vedea, a ști, a descoperi, a te desfăta – aceste facultăți sau putințe sînt palide și lipsite de viață, fără de realizare. Jocul artistului este acela de a pătrunde în esența realității. De a vedea dincolo de simplul „dezastru“ pe care-l înfățișează ochiului nud tabloul unei bătălii pierdute. Pentru că, de la începutul timpurilor, tabloul pe care lumea l-a înfățișat ochiului nud, nu pare să fi fost altceva decît un hidos cîmp de luptă al bătăliilor pierdute. A fost așa și va fi așa pînă ce omul va înceta să se considere drept un simplu lăcaș al conflictelor. Pînă ce va prelua misiunea de a deveni „eul eului său“.

Prezentare și traducere de Antioaneta Ralian

Biblia într-o nouă înfățișare

◆ Best-seller-ul nr. 1 al lumii, *Biblia*, va reveni pe piața cărții britanice sub o formă contemporană. Ea va fi împărțită în 12 volume, fiecare având altă copertă în genul celor ale romanelor de succes, iar prețul fiecărui volum va fi de o liră sterlină. Dar inovația micii edituri scoțiene Canongate nu se oprește aici. "Wall Street Journal" precizează că fiecare tom va avea o introducere redactată de către un scriitor la modă. Dintre cei care au acceptat să prezinte Sfânta Scriptură se numără A.S. Byatt, Doris Lessing, Will Self ș.a. Seria celor 12 "Pocket Canons" va fi pe piața luna aceasta, iar o ediție americană va fi lansată la primăvară.

Repatrierea urnei?

◆ Scriam într-unul din numerele noastre trecute că mormîntul lui D.H. Lawrence e lăsat în paragină, din lipsă de fonduri, de către Universitatea din New Mexico, căreia soția scriitorului i-a donat proprietatea. Consiliul municipal din Nottingham, indignat la aflarea acestei știri, și-a exprimat dorința de a primi cu toate onorurile urna cu cenușa lui D.H. Lawrence în orașul lui natal. Trebuie amintit că scriitorul a părăsit Anglia sub presiunea unei societăți care considera romanele lui obscene.

Redactorul lui Carver

◆ Cînd s-a stins de un cancer la plămîni, acum zece ani, Raymond Carver era considerat cel mai bun scriitor american de proze scurte. "New York Times Magazine" publică o anchetă asupra manuscriselor originale ale autorului volumelor de nuvele *Taci, te rog* și *Vorbește-mi de iubire*, fiindcă unul dintre foștii lui editori, Gordon Lish, spusese de mult oricui voia să-l asculte, că lucra mult pe manuscrisele lui Carver, uneori rescriindu-i nuvele întregi. Pînă acum nimeni nu-l luase în serios, succesul lui Carver făcîndu-l inatacabil. Revista americană demonstrează, cu textele în față, că Lish spunea adevărul: în unele dintre nuvele publicate el tăiaze pînă la 70% din versiunea originală și rescrisese deznodămîntul povestirii. Frumusețea acestor proze, care constă în bună parte în laconismul lor, ar fi deci rezultatul muncii lui Gordon Lish, căruia Carver nu i-a furnizat decît ideea generală și un text brut.

Polemica celtă

◆ Lordul Dacre se află în centrul unei polemici izbucnite în Anglia în jurul operei bardului Ossian, care stă la baza culturii celtice. Istoric reputat, lordul susține că bardul n-a existat niciodată și că poemul epic *Fingal* ce-i este atribuit e de fapt un fals datînd din secolul XVIII. Un alt istoric, scoțianul William Fergusson, a publicat recent o lucrare, *The Identity of The Scottish Nation*, în care reexaminează controversa. *Fingal* a fost descoperit în 1760 de către

James Macpherson care a tradus poemul cu un imens succes (se spune că era și una dintre cărțile favorite ale lui Napoleon, care a luat-o cu el pe insula Sfînta Elena). Alte voci, precum ce a lui Samuel Johnson, afirmă că poemul e o contrafacere chiar a lui Macpherson, care a emigrat imediat după publicare în India, unde a făcut avere. Părerea lui William Fergusson e că Macpherson a combinat surse celtice autentice, prelucrîndu-le și adăugînd și de la sine.

Soljenițin pe locul I

◆ Părerea editorului său Viktor Moskvîn, citat de agenția Interfax, e că ultima carte a lui Soljenițin, *Rusia în hău*, va cunoaște multe tiraje succesive și se va situa în fruntea topului mai multe luni. Primele două tiraje s-au vîndut în cîteva zile fiecare, deși cartea e scumpă și cititorii – săraci.

La turnantă

◆ Întrebat de "La Quinzaine littéraire" – care a alcatuit un număr special, consacrat anului 2000 – dacă schimbarea mileniului are vreo oarecare consecință în practica sa de scriitor, Antonio Lobos Antunes a răspuns: "Singurul lucru care are o oarecare consecință asupra practicii mele de scriitor e practica mea de scriitor", iar la altă întrebare a chestionarului, dacă scrie pentru a fi citit și peste un secol, prozatorul și-a exprimat părerea că aceia care pariază pe viitor s-au re-

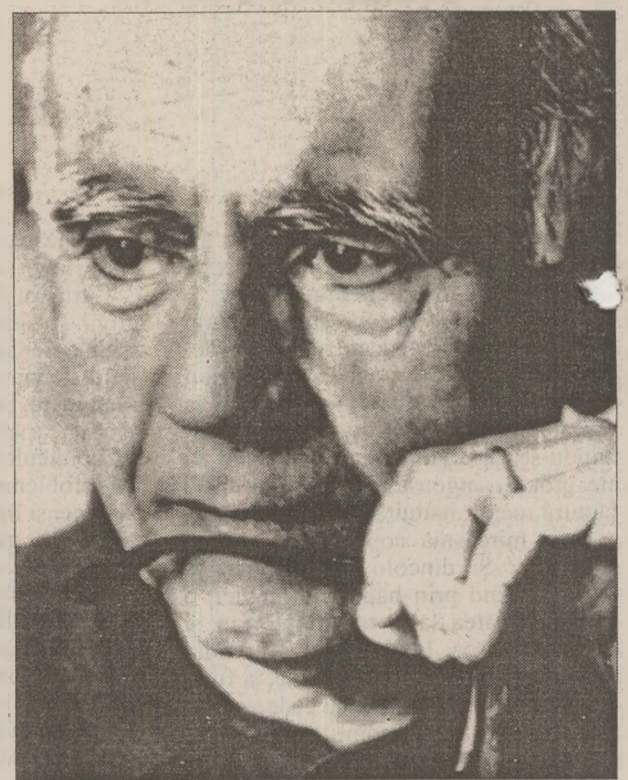

semnat să piardă prezentul. Nu e cazul scriitorului portughez, în plină maturitate creatoare (are 55 de ani), ale cărui romane sînt cunoscute în toată lumea.

Genocidul din Cambodgia

◆ Profesor la prestigioasa Universitate Yale, director al Programului internațional de studii asupra genocidului din Cambodgia (finanțat de Congresul SUA), cercetător neobosit al tragediei care a fost regimul lui Pol Pot (aprilie 1975 – ianuarie 1979), Ben Kiernan a publicat în 1996, în SUA, o carte care este, pînă acum, cea mai completă analiză a acestui subiect: *Genocidul din Cambodgia 1975-79 – Rasă, ideologie și putere*. Pentru versiunea franceză apărută de curînd la NRF/ Gallimard, el a adăugat un capitol consacrat în special compromisurilor diplomatice ale marilor puteri occidentale făcute khmerilor roșii, de la respingerea lor din Phnom Penh și pînă la începutul acestui deceniu.

Saga braziliană

◆ Peste 15 ani i-au trebuit scriitorului Erico Verissimo (1905-1975) pentru a scrie *Timpul și vîntul*, pasionantă saga a unei familii din sudul Braziliei întrepătrunsă cu meditația asupra sensului destinelor omenesti. De la mit la istorie acest rapsod al pămîntului brazilian recrează cu talent de mare povestitor universul exterior și interior al unui popor, atîngînd însă o dimensiune universală prin întrebările pe care și le pune asupra istoriei

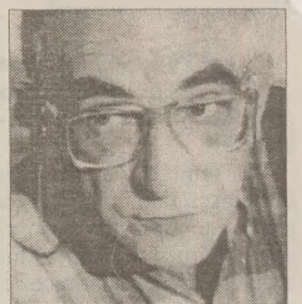
umanității și asupra contradicțiilor condiției umane. Spațiul emblematic al romanului este satul Santa Fê, în care se succed, de-a lungul a două veacuri, generațiile familiei Terra-Cambará, iar evenimentele istorice din fundal merg de la formarea statului Rio Grande do Sul, în sec. XVIII, la dictatura lui Getulio Vargas (1937-1945). Considerat capodopera lui Verissimo, acest roman neo-realist a fost tradus în numeroase țări.

Premiul Hiroshima

◆ ...în domeniul artei a revenit anul acesta lui Krzysztof Wodiczko, artist polonez stabilit în SUA. Născut în 1943, absolvent al facultății de arte frumoase din Varșovia, el și-a expus operele în multe mari orașe din lume.

Marele ciine

◆ Un scenariu scris de Krzysztof Kieslowski (în imagine) a fost găsit din întîmplare, în Germania, la doi ani de la moartea celebrului cineast, care îl redactase în 1973. Cumpărînd drepturile de realizare de la văduva lui, producătorul Janusz Morgenstern a incredințat realizarea filmului *Marele ciine* regizorului polonez Jerzy Stuhr, cunoscut pentru filmele sale *Listă de femei adultere* și *Povești de dragoste*. Filmările vor începe la primăvară.

Italia tăiată

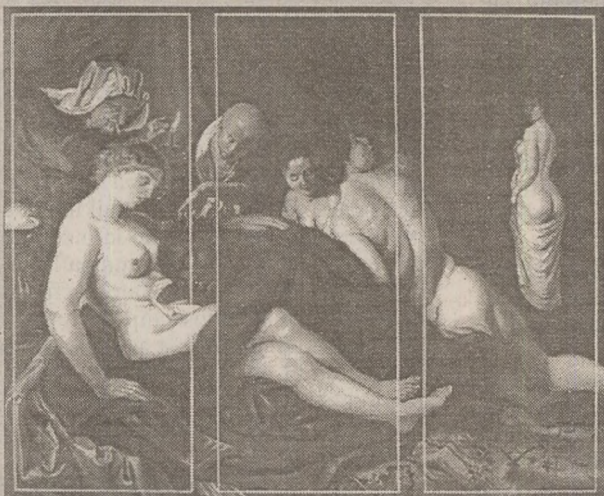
◆ Tatti Sanguinetti, cinefil împătimit, a găsit la Cinemateca din Bologna donația unui anume Piero Tortolina din Piacenza, monteur de filme de profesie, care a păstrat, în 30 de ani de muncă, toate tăieturile făcute de cenzură, în numele pudorii și al corectitudinii politice, filmelor italiene. Montînd la rîndul lui 50 de scene cazute sub foarfecile cenzurii, Sanguinetti a realizat o casetă video intitulată *Italia tăiată*, pe care a anunțat-o drept cap de serie al unei suite ce se va numi

Ultimele tăieturi ale orașului Pompei, în care va aborda toate perioadele din anii '50 pînă în zilele noastre, dezgropînd nuditățile, grosolăniile și toate secvențele considerate la un moment dat neconvenabile, din lava pudorii, capriciilor și intereselor politice. Dacă la noi s-a face o asemenea serie cu scene cenzurate și comentate, ea ar fi desigur mult mai interesantă și mai semnificativă pentru „epocă”. Din păcate, n-avem un colecționar de tăieturi ca Tortolina.

Rubens deturnat

La 32 de ani, Johannes Phokela este un artist împlinit, picturile sale fiind expuse în lumea întreagă, din Johannesburg-ul natal la Oslo și de la Londra la Hong Kong și în Senegal. Provenit dintr-o familie de artizani, Phokela a studiat timp de 3 ani la Federated Union of Black Arts din Johannesburg apoi, în anii '80 a obținut burse la cele mai importante institute de artă din Anglia – St. Martin School of Arts, Camberwell College și Royal College of Art. Caracteristica sa este că repictează capodopere ale Renașterii, barocului și școlii olandeze în manieră proprie, ludică. Pasionat de imageria religioasă și mitică a artei occidentale, sud-africanul se folosește de ea pentru a comunica propriul mesaj. În imagine, celebrul tablou al lui Rubens, *Samson și Dalila* și tabloul lui Johannes Phokela *Candle Bathing* expus recent la Rack Gallery din Johannesburg.

Mishima și traducătorul lui

◆ „Mishima nu uita să-mi transmită felicitări pentru munca mea și îmi explica foarte gentil cuvintele cărora nu le sesizasesem bine nuanța în japoneză. Era, de asemenea, o ființă prevenitoare: cunoscându-mi aversiunea pentru armată, nu mi-a vorbit niciodată de *„Fatenokai*, grupul paramilitar alcătuit de el în 1967” – își amintește Donald Keen, traducătorul american al lui Mishima, a cărui corespondență cu celebrul scriitor a apărut de curind în Japonia.

Omagiu pentru Marguerite Yourcenar

◆ Marțea trecută, începând de la 22h 40 și pînă tirziu după miezul nopții canalul TV franco-german *Arte* a adus un omagiu Margueritei Yourcenar, prima scriitoare primită în Academia Franceză, în 1980, onorată încă din viață cu publicarea operelor sale în Pléiade și tradusă în mul-

te țări. Filmul documentar care a deschis seara tematică, *Marguerite Yourcenar, une vie d'écriture 1903-1987* de Dominique Gros, retracează parcursul vieții și operei, atît prin mărturiile scriitoarei, cît și ale prietenilor, biografei Josyane Savigenau, ale unor importanți critici, filozofi și profesori de literatură. Cum autoarea *Memoriilor lui Hadrian*, ale cărei opere au fost în majoritate traduse la noi și s-au epuizat rapid, are mulți admiratori în România, reluarea acestui documentar la una dintre emisiunile culturale de pe TVR2 ar fi binevenită.

Lumea văzută de Irving

◆ Ultimul roman al lui John Irving, *Widow for one year*, recent apărut în SUA, este plin de scriitori imaginari și extrase din operele lor; astfel, pot fi citite capitole dintr-un best-seller psihologic, dintr-un roman polițist, dintr-o carte pentru copii etc. Autorul *Lumii văzute de Garp* (tradusă la noi anul acesta, de Irina Horea, la Ed. Univers) e convingător în fiecare manieră. Pînă într-atît că cronicarul de la „Washington Post” marturisește că s-a dus să caute în biblioteca fetiței sale cartea *Șoarecele care se cățără în spatele zidurilor*, înainte de a-și da seama că e vorba de un volum inventat.

O veche cunoștință

◆ Norbert Dodille, fostul atașat cultural al Ambasadei Franței la București, acum aflat în aceeași funcție la Praga, debutează în această toamnă, la 50 de ani, ca romancier. Cartea sa, *Héliana a disparu*, apărută la Ed. Stock, e apreciată de revista „Lire” din septembrie astfel: „bine scris, bine construit, acest roman de debut e foarte complet”. Subiectul pare autobiografic – din cite se poate deduce din prezentare: naratorul se duce să-și vadă soția în România și, la întoarcerea sa la Praga, unde lucrează ca atașat cultural, încearcă să-și întâlnească iubita, Héliana, dar nu dă de ea. Puțin neliniștit la început; apoi din ce în ce mai îngrijorat de absența femeii, el își dă seama că ține la ea mai mult decît credea. Acestor tulburări sentimentale le e adăugată descrierea micilor tracasări ale unei vieți diplomatice schițate strălucit – zice „Lire”.

Centenar Erich Maria Remarque

◆ Născut în 1898 la Osnabrück sub numele de Erich Paul Remark, autorul romanelor de mare succes internațional *Nimic nou pe frontul de Vest* (1929), *Trei camarazi* (1938) și *Arca de triumf* (1946) a avut o existență agitată, marcată în adolescență de catolicismul familiei, apoi de primul război. A început cu jurnalism sportiv, s-a dedicat apoi scrierii romanelor (cartea pacifistă, apărută în 1929, s-a vîndut în peste 700 000 de exemplare în doar cîteva luni, în Ger-

mania), s-a exilat în Elveția, în 1933, s-a luptat cu alcoolismul (în romanele lui se bea enorm) și a avut legături amoroase cu femei celebre, între care și Greta Garbo... Biografia pe care i-a consacrat-o, cu ocazia centenarului, Wilhelm von Sternburg, intitulată *Als wäre alles das letzte Mal*, apărută recent la Ed. Kiepenheuer & Witsch, se citește la rîndul ei ca un pasionant roman și are toate șansele să intre în topul vinzării – scrie „Die Woche”.

Luna fotografiei

◆ Manifestarea anuală „Septembrie – luna fotografiei” de pe Coasta de Azur a ajuns la cea de-a XI-a ediție. Între 11 septembrie și 11 octombrie, paisprezece muzee și galerii de artă din Nisa și Monaco expun fotografii grecești.

Descendenții lui Stalin

◆ De la mijlocul lui iulie, colonelul pensionar Evgheni Iacovievici Djugașvili a pornit o campanie de reabilitare a bunicului său, Iosif Visarionovici Stalin. Editează broșuri, se luptă cu „dezinformatorii” și coordonează asociațiile de staliști. În Georgia, Societatea Stalin număra peste 100 000 de membri. La 62 de ani, nepotul seamănă extraordinar cu Stalin, cel puțin fizic, și are

la rîndul lui nepoți, dintre care unul se numește chiar Iosif Visarionovici Djugașvili. Cotidianul moscovit „Sevodnia” comentează că acest copil de 4 ani încă nu știe adevărul despre „tătuțul popoarelor”: „va afla însă destul de curînd că numele lui e o cruce greu de purtat.” În imagine, generația a treia și a cincea, împreună cu poza înaintașului lor de tristă amintire.

Brâncuși în patria KALEVALEI

FINLANDA a primit nu de mult, și pentru prima oară, vizita oaspetelui Constantin Brâncuși, prezent prin șase sculpturi din prima epocă a creației sale – și anume: *Orgoliul* (1905), *Copilul*, *Cap de copil*, *Portretul pictorului Nicolae Dărăscu* (1906), *Portretul deputatului Petre Stănescu* (1907), *Coapsa* (1910), precum și vestita *Domnișoară Pogany* (într-o copie turnată în 1960 după originalul lucrării din 1913, aparținînd colecției Storck).

Expunerea la Helsinki a copiei postume a *Domnișoarei Pogany*, precum și a unui al doilea *Cap de copil* (din colecția Muzeului „G. Oprescu” al Academiei Române), – aproape frate geamăn cu a celui alt bust de *Copil* – a putut suscita firești și legitime perplexități. De fapt, expoziția inițiată de „Asociația Sculptorilor finlandezi” și deschisă la 22 august 1998 într-un cadru intim la „Galleria Sculptor” – a trecut prin cîteva neașteptate și neștiute peripeții, trebuind să fie în două rînduri remaniată: mai întîi fiindcă *Sărutul* (sculptură cioplită în piatră și prevăzută să figureze la această premieră) suferise la întoarcerea de la Amsterdam un mic accident: o ciobitură la bază – și datorită acestui fapt *Sărutul* i-a fost deocamdată interzisă orice călătorie peste hotare, avînd, am putea spune, un „domiciliu forțat”.

Cea de-a doua lucrare absentă și înlocuită, din rațiuni de ordin muzeografic, cu *Domnișoara Pogany* a fost *Rugăciunea*, deoarece transportul acesteia era permis numai în poziția sa verticală, ceea ce nu s-a putut înfăptui fiindcă ușa avionului respectiv nu era destul de înaltă pentru a o putea primi. Pe de altă parte, se punea – pentru prima dată – problema desprinderii din ansamblul sculptural a *Bustului lui Petre Stănescu* – considerat de criticul de artă american Sidney Geist cel mai îndrăzneț portret din cele realizate de sculptor în perioada sa rodiniană. Potrivt legilor perspectivei s-ar mai fi cerut ca el să fie expus pe un soclu înalt, avînd aceleași dimensiuni cu cel voit în situ de Brâncuși.

Pentru a suplini într-o oarecare măsură absența *Rugăciunii*, s-a propus atunci soluția unui montaj video-real prin proiectarea imaginii *Rugăciunii*, păstrându-se astfel o viziune integrală și armonioasă a ansamblului stîrbit altfel; dar soluția nu a fost agreată de organizatori, astfel încît bustul a fost instalat la Helsinki stingher, pe un soclu de aceeași înălțime cu cel al amintitei *Domnișoare Pogany* și cu cel al *Coapsei* a cărei imagine a devenit însăși emblema expoziției, figurînd atît pe afiș, pe invitația oficială, cît și pe coperta catalogului întocmit cu o sobră eleganță – ca și întreaga expoziție – în prîntul rînd de prof. arhitect Markku Komonen și de domniile Heikkinen-Komonen, Mikko Summanen și Kirjapaino Kyliiri Oy și sub privegherea directoarei Galeriei „Sculptor”: doamna Marja Leena Ahola.

Fie-ne îngăduit cu acet prilej (poate și fiindcă altădată am tîlmăcit *Kalevala*), să încercăm o apropiere între Brâncuși și „veșnicul făurar” al epopeii finlandeze: fierarul Ilmarinen, și el un nazdrăvan ce se indeletnicea cu mlădieria metalelor, creînd la forjă fantastice forme și făpturi, plămădindu-și pînă și mireasa lui din aur cu imensii ochi asemănători celor lunari ai *Domnișoarei Pogany* care, precum spunea Hans Arp: *pond des lunes blanches par les*

yeux..., ori cum tîlmăcea Ion Caraion, *două chipuri albe de lună...*

Dar apropierea dintre țara *Kalevala* și patria lui Brâncuși nu s-au mîrginit numai la himericele noastre analogii dintre faurul și meșterul Brâncuși, devreme ce statuarul român a fost efectiv prieten cu un genial echivalent al sau în domeniul arhitecturii: cu Alvar Aalto (1898-1976). Cei doi s-au cunoscut, probabil, în 1937 la Paris în vremea Marii Expoziții Internaționale unde arhitectul înălțase Pavilionul Finlandei –, iar în Pavilionul Regatului României realizat de Duiliu Marcu, Brâncuși expunea *l'Oiselet*, o *Păsărică* cioplită dintr-o marmură verzuie striată cu vine portocalii. Un an după aceste împrejurări – dar de data aceasta la New York – s-au reîntîlnit și s-a înghebat acolo o strînsă prietenie între cei doi inovatori ai veacului. Brâncuși și Aalto se întîlneau adesea, și nu numai în asurzitoarea metropolă yankee, dar și într-un cadru intim la Long Island împreună cu arhitectul Siegfried Giedion și soția lui Carola Giedion-Welcker, autoarea primei monografii închinată lui Brâncuși în 1958.

Dar mai important decît prietenia lor trecătoare este judecata lui Alvar Aalto care cu un infailibil simț al orientării a sesizat – „dubla esență a artei brâncușiene” pe care a situat-o „la răscrucea Orientului și a Occidentului” – opera lui reprezentînd „o sinteză a acestor tîrmuri spirituale: o artă deschisă celor două teritorii, însumînd radioasa frumusețe mediteraneeană cu înțelepciunea și abstracția Orientului”.

Afirmatie întărită de însuși Brâncuși care nu printr-un hazard și-a construit ansamblul arhitectural – *Coloana*, *Poarta* și *Masa Tăcerii* – tocmai la poalele Carpaților, sub Muntele Vâlcan, așadar, într-o măsură, nu chiar departe de locul în care Occidentul se întîlnește cu Orientul.

Revenind în patria lui Alvar Aalto la mini-expoziția de la „Galleria Sculptor”, se cuvine să subliniem faptul că fără perseverența strădanie a domnului Ambasador al Finlandei în România, Mikko Heikinheimo, nu credem că această manifestare ar fi putut avea loc, solemn deschisă de excelențele lor ministrul finlandez al Culturii, Klaes Anderson, și de omologul său român domnul ministru Ion Caramitru, care a făgăduit că într-o viitoare mai amplă și mai semnificativă expoziție la Helsinki, vor fi expuse și adevăratele capodopere ale lui Brâncuși aflate în România. Dar acum (poate ca o compensare, dar oricum ca o întregire și prelungire a minusculei expoziții de la „Galleria Sculptor” de la 14 septembrie, la Centrul Cultural Francez din Helsinki, și tot prin inimoasa stăruință a plenipotențialului Suomi la București) s-a vernisat, sub auspiciile vicepreședintelui Parlamentului Finlandez și ale președintei Asociației de prietenie finlandezo-române, doamna Kerttu Totnquist, o amplă expoziție numai de imagini, alb-negru și color, ale ansamblului arhitectural de la Tîrgu-Jiu, ale peisajelor de la Hobița, precum și un amplu ciclu de fotografii ale leghendarului atelier din Fundătura Ronșin. Expoziția mai conține și cîteva autopoortrete ale lui Brâncuși. Concomitent, sînt proiectate pe un ecran 70 de diapozitive legate de creația brâncușiană din care, firește, nu lipsesc nici imaginea *Rugăciunii* și nici cea a *Sărutului*.

Barbu Brezianu

Revista revistelor

Lupte și pacturi

STEUA nr. 7-8 se deschide cu un prim capitol din cartea la care scrie acum, în românește, Petru Dumitriu și pe care și-a propus să o termine în câteva luni, până la împlinirea vârstei de 75 de ani. Este vorba – se poate înțelege din paginile “Steiei” – despre o mărturisire-meditație asupra celor trăite în România, Germania, Franța și în călătorii pe trei continente. Titlul pe care îl va purta cartea e încă incomplet, *Cele trei lupte cu...*, scriitorul negăsind deocamdată un nume atât de cuprinzător încât să adune cauzele tuturor suferințelor omenesti din acest secol, de la distrugătoarele tiranii la criza de principii și valori. Scris în luna mai anul acesta, capitolul inițial e pudrat cu cenușa greșelilor din tinerețe (recunoscute în același mod ca și în dialogurile cu George Pruteanu din *Pactul cu diavolul*): “Am trăit 15 ani, de la 21 la 36, în țara noastră chinată de Ruși și n-am supraviețuit decât făcându-mă sluga literară a lor și a partidului comunist român tot al lor, și a politiciii și ideologiei lor, care se știe la ce triumf (prăbușire) a dus. (...) I-am slujit cu scîrbă și căindu-mă în fiecare clipă. Am scris întâia mea carte, *Euridice*, 8 proze, înainte de a mă supune și vinde lor, scrișind din dinți, dar tînr, înzestrat cu darul scrisului, muritor de foame și doritor de a scrie o viață întreagă, că asta știam să fac. În ciuda sclaviei ideologice, am scris cea mai cuprinzătoare carte a mea, *Cronica de familie*, cu sute de personagii și zeci de povestiri, carte pătată, ca să nu zic spurcată, de robia ideologică în care mă țineau rușii și uneltele lor. Și totuși, rămîne o carte puternică, pe care ar fi păcat s-o aruncăm la gunoi”. Nimeni nu face păcatul asta, dovadă comentariile de care a avut parte ediția post-decembristă, epuizată rapid. Dar scîrba și căința față de “vinzarea” din tinerețe nu ne face să uităm pandantul ei de senectute, cînd scuza foamei și a supraviețuirii nu mai putea fi invocată, iar aliații alături de care a optat “să lupte” nu reprezentau tocmai Binele și Speranța României.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației “România literară” pe adresa Fundația “România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sint incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Poate că, în alt capitol, ne va mărturisi și de ce înțelepciunea cîștigată în șapte decenii, iubirea de Dumnezeu și de aproape l-au dus tocmai în brațele lui Ion Iliescu. ♦ În același număr bogat al revistei “Steaua”, pot fi citite și două contribuții la tot mai ampla bibliografie despre Lucian Blaga, una datorată lui D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga în cursurile de literatură de la Universitatea din Cernăuți*, cealaltă, sub forma unor memorii românești scrise de Octav Vorobchievici – *Cu Lucian Blaga în Portugalia*. ♦ Tot despre Blaga sînt și paginile din *Caietul albastru* al lui Nicolae Balotă, publicate în nr 7-8 al revistei *FAMILIA* (acest *Caiet albastru*, din care autorul a dat numeroase extrase în presa literară, este scris atât de bine, cu condeiul unui mare prozator, și atât de incitant și convingător ca mărturie, încît sîntem convinși – am mai spus-o parcă odată – că va fi, la apariție, un eveniment. Nu știm de ce se întîrzie tipărirea cărții. Cu fiecare nou fragment din reviste, pofta noastră de a o citi crește. Sau poate tocmai de aceea?) Notățiile din “Familia” se referă la anii de mizerie '50 și întregesc dintr-o altă optică ceea ce am aflat din dosarul de Securitate al poetului, publicat de Ion Balu în “Apostrof”. N. Balotă care, pe cînd era foarte tînr, s-a bucurat de prietenia protectoare a lui Blaga, povestește extraordinar presiunea psihologică a Securității și a emisarilor Comitetului Central asupra acestuia, măruntelile sale cedări. Impresionant în special e că tonul comentariilor retrospective, pătruns de înțelegere și compasiune, fără pic de agresivitate revendicativă, nu alterează nici o clipă pregnanța evocării, pînă în carne vie, a acelor teribile vremuri. Astfel, completînd în 1994 o însemnare din urmă cu 40 de ani, N. Balotă dezvăluie o spovedanie pe care i-a făcut-o tîrziu George Ivașcu, la Paris: “Ivașcu voia să-și despovăreze conștiința, istorisindu-ne amănunțit cum a fost trimis la Cluj ca să-l atragă pe bietul Blaga, cum și ce anume i-a oferit, dar mai ales ce i-a cerut ca preț al intrării în grațiile puterii comuniste. Ca în aparițiile din deșert ale Tentatorului, dar spre deosebire de acesta reușind în ispitirile sale, Ivașcu i-a oferit poetului ceea ce știa prea bine că îi lipsește cel mai mult acestuia: mărirea lumescă. (...) Împins mai mult de cedările dintr-insul decît sedus de argumentele Tentatorului, Lucian Blaga încerca să negocieze fiecare nuanță, fiecare expresie a actului său de demisie. Negociator iscusit, Ivașcu își dădea prea bine seama că marele om din fața lui este muncit, în același timp, de dorința de a ieși din bezna și izolarea în care era ținut, ca și de teama de a nu se compromite, de a nu terfeli un nume și o operă. «M-am folosit de fricile, ca și de poftele lui» - recunoștea cu sinceritate directorul *României literare*.”

Între escrocherie și reformă

La noi se pare că e rușinos să explici de ce guvernul e silit să ia măsuri radicale. Se pare, de asemenea, că atunci cînd un guvern numit într-o situație de criză recurge la soluții excepționale, pe măsura crizei, ar trebui să-și prezinte demisia. Presa autohtonă, care oricum nu s-a omorît cu explicații ale începutului de reformă făcut de premierul Cior-

LA MICROSCOP

CASA LA ȚARĂ

ÎN '90, primul an al tuturor posibilităților, inclusiv mineriadele, a început în România moda casei la țară. Țăranii care nu văzuseră nici în vis sume mai mari de 1.000 de lei și-au vindut pe mai nimic pămîntul. Unii, bătrîni, ca să aibă de o îngropăciune cuviincioasă - alții, tineri, pentru un televizor în culori sau o mașină ieftină, la mina a doua. S-au vindut, pe litoral, locuri de casă unde, mai tîrziu, s-a dovedit că nu se putea construi nimic. Proba a constat în surparea fundațiilor ridicate pe nisip de noii proprietari, fundații care, de multe ori, au avut și casele terminate “la cheie”, deasupra.

La munte s-au ridicat case în drumul puhoaielor de primăvară sau pe terenuri proaspăt despădurite și în pante line, dar cu pămînt lunecător. S-a mai construit și pe terenuri unde, strategic, n-ar fi trebuit edificat nimic, ca să nu te trezești cu un glonte rătăcit în casă - sau ca să nu-ți vină pofta să fotografiezi secretul de stat în exercițiul funcțiunii sale. Dar s-a construit și în locuri unde nu existau nici opreliști, nici vicii ascunse ale terenului.

Nu departe de București, există un întreg sat nou apărut pe harta României. Case arătoase, cu sau fără etaj, majoritatea cu grădina și cițiva pomi care dau fructe altoite. Noul sat, care te previne de la distanță că locuitorii săi cred în Dumnezeu, are curent electric. Îi lipsesc liniile telefonice, dar băstinașii se invirt prin curte cu telefoane mobile în mînă. Legătura cu șoseaua se face pe un drum pietruit mai bine decît în alte sate; la o adică, însă, și aici poți muri cu zile dacă ai o criză de inimă și chemi Salvarea.

Orășenii care au ridicat satul sînt, cu siguranță, imuni la bolile obișnuite - altfel e greu de înțeles de ce și-au înălțat umblătoarea lîngă fîntînă sau fîntina și-au săpat-o lîngă umblătoare. Oricum fiecare în parte pare a avea de transmis un mesaj eternității cu casa

lui. Ba cu un acoperiș țuguat de cabană de munte, expus vînturilor neiertătoare ale cîmpiei, ba cu o terasă imensă care seamănă cu o tavă întinsă ninsorilor grele care se abat periodic asupra satelor din jurul Capitalei.

În satele obișnuite, adică cele aflate unde a moștenit orășeanul cîte o bucată de pămînt, noile case nu se deosebesc cu nimic de cele ale țăranilor. O casă de chirpici în plus, acoperită cu carton gudronat, în așteptarea momentului cînd proprietarul va avea destui bani pentru a o înveli în tablă. Orășeanul care se chinuie la bloc, cu un apartament care îl isterizează, s-a dus la țară, ca să se simtă liber.

La țară, orășeanul amarit poate părea un om cu bani, iar casa lui îi poate da un sentiment că e cineva în raport cu toți ceilalți condamnați la existența numai în apartamentul de bloc.

După primul an de libertate, stăpinul unei case la țară, evadat de la blocul de la oraș, recunoaște că s-a înhamat la o sarcină care îi depășește puterile și se simte, la țară, prizonier al feluritelor datorii și servituți pe care le avea și în locuința sa de la bloc.

Casa la țară, acest semn de noblete cu care a pornit la drum orășeanul obișnuit, cînd s-a apucat s-o construiască, se transformă într-un mic coșmar sugător de bani, care pe unii i-a făcut să renunțe la proiectul inițial, iar pe alții să-și consume toate energiile de dragul unui soi de bordei mai răsarit.

E îndoielnic că asta a schimbat psihologia “casei la țară”, dar poate că ideea renunțării la lupta cotidiană cu ajutorul acestei case a refugiului într-o lume mai săracă va fi corectată de evidența că, transferată de la oraș la țară, sărăcia e tot sărăcie.

Cristian Teodorescu

bea, îl pune la zid pe noul prim ministru, cu tot cu echipa pe care o conduce. ♦ La noi, un anunț de presă poate duce la întruniri politice, fiindcă opinia publică a fost informată că urmează anumite întruniri, iar ceea ce spun ziarele se poate dovedi mai puternic decît ceea ce s-a stabilit între politicieni. ♦ În *NAȚIONAL* (7 septembrie) scrie că România e în derivă - după care, cu o literă ceva mai mică, același ziar ne informează că majorarea taxelor e o soluție care sărăcește și mai mult populația. Dar unde e derivă? ♦ *ZIUA* afirmă, tot în șapte ale acestei luni, că, pe de o parte, statul fură banii cetățenilor cu supratitlul: “O uriașă escrocherie patronată de Daniel Dăianu”, iar pe aceeași pagină aflăm că guvernul a adoptat rectificarea bugetului, o măsură nepopulară, dar necesară pentru viitorul României. Pentru cititor (dar și pentru Cronicar) întrebarea e ce vrea să zică *ZIUA* care atacă, în aceeași pagină guvernul, lovind în ministrul de finanțe și titrînd cu litere uriașe că statul face și drege, iar puțin mai jos laudă cabinetul Radu Vasile că a demarat reforma tăind în carne vie. În articolul despre “escrocheria” lui Daniel Dăianu, aflăm în subtitlu următoarele: “Într-o încercare disperată de a-și acoperi uriașele prostii Guvernul, prin Ministerul Finanțelor, vrea să emită certificate de depozit pentru populație...”, iar la cam un centimetru mai jos cititorul află că guvernul a luat o măsură nepopulară, dar justă, cu rectificarea bugetului. ♦ S-ar zice că *ZIUA* e formată, chiar pe aceeași pagină din două zile, dar la fel de bine s-ar putea spune că în redacția acestui ziar se

dau titluri de tip bizantin, în așa fel încît, orice s-ar întîmpla, să rămînă ziarului o posibilitate de a le spune ulterior cititorilor săi că a avut dreptate. ♦ Semnalăm în cotidianul *NAȚIONAL* un editorial care nu spune nimic ca atare, dar care pare hotărît să facă literatură paranormală sub titlul “O țară blestemată?” Dar să dăm cuvîntul editorialistului anonim al *Naționalului*: “Sute, mii de ani, am avut un chin major: grija zilei de mîine. Este sintagma care definește nefericirea istorică a țării. Crucea pe care o purtăm. Soarta.” Unicul merit al acestui text, cu miile lui de ani, e că împinge la extrem ineptii formulate științific și cu pretenții de același fel avînd autori cunoscuți. ♦ În același ziar și în aceeași zi, ba chiar și în aceeași pagină mai descoperim cîteva titluri menite să zguduie opinia publică: “Grăsunele - visul erotic a milioane de români” sau “66 de sarmale = spital” ♦ Cam în aceeași manieră, dar la alt nivel, *EVENTIMENTUL ZILEI* atacă faptul divers ca pe o chestiune fundamentală, știind cum să scoată în relief evenimentul politic, fără a-l distorsiona prea mult. Titlul “ATAC LA BUZUNAR” e suprainstituit: “Încolțit de incompetență și corupție, guvernul a declanșat.” ♦ Toate cotidienele au anunțat că în Valea Jiului a fost cutremur. Un cutremur mic. Un cutremur politic mai consistent e descris cu anticipație în ziare - eventualitatea ca UDMR să iasă de la guvernare. Întrebarea e ce va mai face UDMR după ce va provoca un astfel de cutremur?

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„R.H. PRINTING” SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

**24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei**